

Groep op hoog niveau inzake non-discriminatie, gelijkheid en diversiteit

Subgroep voor gegevens over gelijkheid

Leidraad voor het verzamelen en gebruiken van gegevens inzake lhbtqi-gelijkheid

EUROPESE COMMISSIE

Directoraat-generaal Justitie en Consumentenzaken
Directoraat D — Gelijkheid en non-discriminatie
Eenheid D1 — Non-discriminatie: Lhbtq, Leeftijd, Horizontale zaken
Europese Commissie
B-1049 Brussel

Leidraad voor het verzamelen en gebruiken van gegevens voor lhbtq-gelijkheid

Dit document is opgesteld door de subgroep voor gegevens over gelijkheid van de Groep op hoog niveau inzake non-discriminatie, gelijkheid en diversiteit.

De subgroep voor gegevens over gelijkheid bestaat uit vertegenwoordigers van de EU-lidstaten en Noorwegen, de Europese Commissie, Eurostat, Eurofound, EIGE en FRA. De vertegenwoordigers van de lidstaten zijn deskundigen van overheidsdiensten die zich bezighouden met non-discriminatiebeleid, nationale bureaus voor de statistiek en organen voor gelijke behandeling. De subgroep biedt een forum voor relevante nationale autoriteiten en EU-instellingen om uitdagingen en kansen in verband met het verbeteren van de verzameling en het gebruik van gegevens over gelijkheid te bespreken.

De subgroep voor gegevens over gelijkheid dankt het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) en twee externe deskundigen, Joz Motmans en Aisa Burgwal, voor de uitgebreide input die zij hebben verstrekt voor de ontwikkeling van deze leidraad, op basis van hun brede kennis en expertise.

Manuscript voltooid in maart 2023

PDF ISBN 978-92-68-05054-5 doi:10.2838/398439 DS-03-23-327-EN-N

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2023

© Europese Unie, 2023

Het beleid ten aanzien van hergebruik van documenten van de Europese Commissie is vastgelegd in Besluit 2011/833/EU van de Commissie van 12 december 2011 betreffende het hergebruik van documenten van de Commissie (PB L 330 van 14.12.2011, blz. 39). Tenzij anders vermeld, is hergebruik van dit document toegestaan krachtens een Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)-licentie (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Dit betekent dat hergebruik is toegestaan, mits de bron correct wordt aangegeven en eventuele wijzigingen worden vermeld.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	5
1. Achtergrond en doel van deze leidraad	7
1.1. Behoeftte aan gegevens met het oog op geïnformeerde beleidskeuzes.....	8
1.2. Wat zijn “gegevens over gelijkheid”?.....	10
1.3. Doel en structuur van deze leidraad	12
2. Uitdagingen, gegevensbescherming en andere ethische overwegingen bij het verzamelen en gebruiken van gelijkheidsgegevens over SOGIESC	16
2.1. Uitdagingen bij het verzamelen en gebruiken van SOGIESC-gegevens	16
2.2. De gegevensbeschermingsregels zijn geen belemmering voor het verzamelen van gelijkheidsgegevens over SOGIESC.....	21
2.3. Ethische overwegingen met betrekking tot SOGIESC-gegevens	24
3. Algemene beginselen voor het verzamelen van gelijkheidsgegevens over SOGIESC	28
3.1. De behoeften van gebruikers en potentiële gebruikers van naar SOGIESC uitgesplitste gegevens in kaart brengen	28
3.1.1. Toelichting.....	28
3.1.2. Richtsnoeren	29
3.2. Identificeren van bestaande gegevensbronnen die informatie over SOGIESC verschaffen	29
3.2.1. Toelichting.....	29
3.2.2. Richtsnoeren	30
3.3. Op elkaar afstemmen van definities en categorieën met betrekking tot SOGIESC	33
3.3.1. Toelichting.....	33
3.3.2. Richtsnoeren	33
3.4. Informatie over SOGIESC integreren in alle nationale en EU-enquêtes	36
3.4.1. Toelichting.....	36
3.4.2. Richtsnoeren	44
3.5. Een intersectionele aanpak integreren in de verzameling en het gebruik van SOGIESC-gegevens	47
3.5.1. Toelichting.....	49
3.5.2. Richtsnoeren	49
3.6. Voldoende budget voor regelmatige enquêtes om gelijkheidsgegevens over SOGIESC te verzamelen.....	51
3.6.1. Toelichting.....	51
3.6.2. Richtsnoeren	51

3.7. Het eigenlijke gebruik van gegevens over de gelijkheid van SOGIESC bevorderen om de gelijkheid van lhbtq te versterken en te verbeteren	53
3.7.1. Toelichting.....	53
3.7.2. Richtsnoeren	54
4. Hoe informatie verzamelen over SOGIESC	57
4.1. Hoe gegevens over seksuele gerichtheid te verzamelen?	58
4.1.1. Toelichting.....	58
4.1.2. Richtsnoeren	62
4.1.3. Voorbeelden voor het meten van seksuele gerichtheid	63
4.2. Hoe gegevens over geslacht en gender(identiteit) te verzamelen.....	66
4.2.1. Toelichting.....	66
4.2.2. Richtsnoeren	70
4.2.3. Voorbeelden van het verzamelen van gegevens over geslacht, gender en genderidentiteit	73
4.3. Hoe gegevens verzamelen over genderexpressie	78
4.3.1. Toelichting.....	78
4.3.2. Richtsnoeren	80
4.3.3. Voorbeelden van het meten van genderexpressie	81
4.4. Hoe gegevens verzamelen over geslachtskenmerken.....	84
4.4.1. Toelichting.....	84
4.4.2. Richtsnoeren	85
4.4.3. Voorbeelden om interseksualiteit te bevragen	86
Bijlage: Verklarende woordenlijst	91

1. Achtergrond en doel van deze leidraad

Gelijkheid en non-discriminatie zijn fundamentele waarden van de Europese Unie (EU). Deze waarden zijn vastgelegd in de EU-Verdragen¹ en in het [Handvest van de grondrechten van de Europese Unie](#)². Zij maken ook integraal deel uit van de [Europese pijler van sociale rechten](#)³.

De voorbije decennia hebben wetgevingsontwikkelingen en beleidsinitiatieven op nationaal en EU-niveau bijgedragen aan de opbouw van meer inclusieve samenlevingen, ook voor lesbiennes, homo's, biseksuelen, asexuelen, transpersonen, intersekse en queers (lhbtqi'ers)⁴. Met name in november 2020 heeft de Europese Commissie haar allereerste [Strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025](#)⁵ gepubliceerd. De strategie geeft invulling aan de toezegging van de Europese Commissie om een unie van gelijkheid op te bouwen en luidt een nieuw tijdperk in voor de inspanningen op Europees niveau om gelijkheid voor lhbtqi'ers te bevorderen.

Niettemin geeft een recent onderzoek van het [Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten \(FRA\) naar lhbtqi'ers in de EU reden tot zorg](#). Het onderzoek was het grootste in zijn soort dat informatie verschaftte over de beleefde werkelijkheden van lhbtqi'ers in de EU. In het onderzoek wordt gewezen op aanhoudende en zorgwekkende cijfers op het gebied van discriminatie, door vooroordelen ingegeven geweld en intimidatie van lhbtqi'ers. Er is dringend behoefte aan betrouwbare en vergelijkbare gegevens, zodat we de vooruitgang bij het bevorderen van gelijkheid en non-discriminatie kunnen meten. De informatie over de leefsituatie van lhbtqi'ers in de EU is echter onvolledig en gefragmenteerd. Als er gegevens beschikbaar zijn, zijn deze vaak onvoldoende vergelijkbaar of van lage kwaliteit.

¹ Artikel 10 [VWEU](#) en artikel 2 [VEU](#).

² Artikel 21.

³ Beginsel 3.

⁴ Lhbtqi'ers zijn personen: i) die zich aangetrokken voelen tot personen van hun eigen gender (lesbisch, gay) of meerdere genders (biseksueel, panseksueel) of die weinig of geen seksuele en/of emotionele aantrekkingskracht ervaren (aseksueel, aromantisch); ii) van wie de genderidentiteit en/of genderexpressie niet overeenkomen/overeenkomt met het geslacht dat hen bij de geboorte werd toegewezen (trans, non-binair); iii) die geboren zijn met geslachtskenmerken die niet onder de typische definitie van man of vrouw vallen (intersekse); en iv) van wie de identiteit niet past in een binaire classificatie van seksualiteit en/of gender (queer). Zie Europese Commissie (2020), [Strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025](#) COM(2020) 698 final, Brussel, 12 november 2020, blz. 3.

⁵ De strategie bouwt voort op de lijst met acties ter bevordering van de gelijkheid van lhbtqi'ers voor 2015-2019, het eerste beleidskader dat specifiek gericht is op het bestrijden van de discriminatie van lhbtqi'ers. Zie: Europese Commissie (2020), [Final Report 2015-2019 on the List of actions to advance LGBTI equality](#), Bureau voor publicaties van de Europese Unie in Luxemburg (Publicatiebureau).

De Europese Commissie erkent de behoefte aan meer en betere informatie over seksuele gerichtheid, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken (sexual orientation, gender identity, gender expression, sex characteristics - SOGIESC) en heeft het Bureau voor de grondrechten (FRA) en het Europees Instituut voor gendergelijkheid (EIGE) in 2020 verzocht “[...] technische bijstand en methodologische ondersteuning te blijven verlenen bij het ontwerp en de uitvoering van oefeningen inzake gegevensverzameling over lhbtqi’ers, zowel op basis van één als meerdere gronden⁶”.

1.1. Behoeftte aan gegevens met het oog op geïnformeerde beleidskeuzes

“Betrouwbare en vergelijkbare gegevens over gelijkheid zijn cruciaal om de situatie van lhbtqi’ers te beoordelen en ongelijkheden effectief aan te pakken.”

[EU-strategie voor gelijkheid van lhbtqi’ers \(2020-2025\)](#)

Een belangrijk doel van elk gegevensverzamelingsproces is het verzamelen van informatie die kan helpen om: i) verandering te stimuleren; ii) op feiten gebaseerde, doelgerichte beleidsmaatregelen en programma’s te ontwerpen; en iii) te zorgen voor budgetten die voldoen aan de behoeften van verschillende groepen mensen. Gegevens weerspiegelen de identiteiten, ervaringen en behoeften van mensen en gemeenschappen die het recht hebben om gehoord en gerespecteerd te worden. Iedereen moet zichzelf en zijn identiteit kunnen terugvinden in enquêtes en andere instrumenten voor gegevensverzameling⁷. De diversiteit van lhbtqi’ers is echter vaak niet zichtbaar in nationale enquêtes of administratieve gegevensbronnen⁸.

Dit algemene gebrek aan — of de onvolledigheid van — statistische gegevens over de identiteiten en ervaringen van lhbtqi’ers maakt het moeilijk om de werkelijke omvang/prevalentie van discriminatie, structurele ongelijkheden, door vooroordelen ingegeven criminaliteit en intimidatie van lhbtqi’ers te evalueren. Een gebrek aan gegevens over gelijkheid maakt het ook moeilijk om de doeltreffendheid van wetgeving en beleid bij het aanpakken van de ongelijkheid en discriminatie van lhbtqi’ers te controleren en te evalueren. In veel enquêtes en onderzoeken die worden gebruikt als basis voor het beleid, worden geen vragen gesteld: i) over SOGIESC; of ii) over ervaringen

⁶ Europese Commissie (2020), [Strategie voor gelijkheid van lhbtqi’ers 2020–2025](#), COM(2020) 698 final, Brussel, 12 november 2020, blz. 24.

⁷ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), Washington, DC: The National Academies Press, blz. 6.

⁸ De term “administratieve gegevens” heeft betrekking op de gegevens in registers die worden verzameld en bijgehouden door een overheidsinstantie.

met discriminatie op basis van SOGIESC. Dit kan lhbtqi'ers onzichtbaar maken in nationale en internationale datasets en bij het monitoren van inspanningen op het vlak van gelijke behandeling.

Om weloverwogen beleidskeuzes te kunnen maken bij het bestrijden van discriminatie en het bevorderen van gelijke behandeling, hebben wetgevers en beleidsmakers gegevens nodig over de maatschappelijke positie van mensen en hun ervaringen met discriminatie op grond van SOGIESC. Tot nu toe zijn er weinig op systematische en terugkerende basis verzamelde gegevens over lhbtqi'ers in de EU beschikbaar, en wanneer deze wel beschikbaar zijn, variëren ze sterk in omvang en kwaliteit. Slechts enkele lidstaten verzamelen gegevens over SOGIESC, terwijl andere dit bewust niet doen, zoals blijkt uit het [verslag van de Commissie uit 2017 over gegevensverzameling met betrekking tot lhbtqi'ers](#). Over het algemeen lijken er weinig gegevens beschikbaar te zijn over seksuele gerichtheid, maar nog minder over genderidentiteit, genderexpressie of geslachtskenmerken. Zoals in de EU-strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers wordt benadrukt, blijkt hieruit dat het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid van lhbtqi'ers beter moet⁹.

Kader A 1 — subgroep voor gegevens over gelijkheid

In 2018 heeft de [Groep op hoog niveau inzake non-discriminatie, gelijkheid en diversiteit](#) van de EU een subgroep voor gegevens over gelijkheid opgericht om de lidstaten te ondersteunen bij hun inspanningen om de verzameling en het gebruik van gegevens over gelijkheid te verbeteren. Het FRA werd gevraagd om de werkzaamheden van de subgroep te vergemakkelijken, in samenhang met het mandaat van het agentschap om methoden en normen voor de verbetering van vergelijkbaarheid, objectiviteit en betrouwbaarheid van gegevens over gelijkheid op Europees niveau te ontwikkelen¹⁰.

De subgroep heeft tot nu toe het volgende ontwikkeld:

- een reeks [niet-bindende richtsnoeren inzake de verzameling en het gebruik van gegevens over gelijkheid](#);
- een [compendium van veelbelovende praktijken voor de verzameling van gegevens over gelijkheid](#) die op nationaal niveau worden uitgevoerd;
- een [diagnostisch hulpmiddel](#) om lidstaten te helpen bestaande bronnen van gegevens over gelijkheid in kaart te brengen en hiaten in hun gegevens op te sporen;

⁹ Europese Commissie (2020), [Strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025](#), COM(2020) 698 final, Brussel, 12 november 2020, blz. 22.

¹⁰ [Verordening \(EG\) nr. 168/2007 van de Raad van 15 februari 2007 tot oprichting van een Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten](#), PB L 53 van 22.2.2007.

- een [praktische leidraad voor de lidstaten om de verzameling van gegevens over ras of etnische afstamming te verbeteren](#).

1.2. Wat zijn “gegevens over gelijkheid”?

In het [Europees handboek inzake gegevens over gelijkheid](#) en de [Richtsnoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#) worden “gegevens over gelijkheid” gedefinieerd als alle informatie die nuttig is voor het beschrijven en analyseren van de situatie in verband met de gelijkheid en het beredeneren en nemen van besluiten naar aanleiding daarvan. Deze informatie kan kwantitatief of kwalitatief van aard zijn. Daarbij kan het gaan om geaggregeerde gegevens die ongelijkheden of de oorzaken of gevolgen daarvan in de samenleving weergeven.¹¹

Statistieken over gelijkheid kunnen worden samengesteld uit verschillende gegevensbronnen, zoals volkstellingen, administratieve registers, enquêtes onder huishoudens en individuele personen, enquêtes onder slachtoffers, en attitudeonderzoeken. Andere bronnen zijn: i) gegevens over klachten (met inbegrip van geaggregeerde profielen van klagers en overtreders); ii) strafrechtelijke gegevens (waaronder gerechtelijke statistieken en gegevens over de uitkomst van rechtszaken en aangeboden schadevergoedingen/sancties); en iii) andere manieren van gegevensverzameling (zoals praktijktests over discriminatie en diversiteit bij werkgevers, maatschappelijke organisaties en dienstverleners).

Gegevens die zijn uitgesplitst naar bepaalde persoonskenmerken (waaronder leeftijd, geslacht, ras of etnische afstamming, godsdienst of overtuiging, beperking, seksuele gerichtheid, genderidentiteit of interseksualiteit/personen met andere geslachtskenmerken) kunnen worden gebruikt om gegevens over gelijkheid op een geaggregeerd niveau te verkrijgen voor statistische doeleinden. Op voorwaarde dat dit vrijwillig gebeurt en in volledige overeenstemming met de wettelijke bepalingen inzake gegevensbescherming (zie punt 2.2 van deze leidraad).

¹¹ De Amerikaanse National Science and Technology Council maakt onderscheid tussen drie soorten gegevens, die allemaal essentieel zijn voor empirisch onderbouwde beleidsvorming:

“a) gegevens die ons helpen te begrijpen hoeveel personen een bepaalde ervaring of eigenschap hebben (“kwantitatieve” of “prevalentiegegevens”); b) gegevens die ons helpen te begrijpen hoe personen systemen verschillend ervaren (“kwalitatieve” of “verschilgegevens”); en c) gegevens die ons helpen te begrijpen of beleid en interventies werken voor verschillende bevolkingsgroepen (“begrijpen wat werkt” of “beoordelingsgegevens”).”

Zie de gegevens van het Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) en het Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) *United States Government*, blz. 8.

Kader A 2 — Kunstmatige intelligentie

Een belangrijke en relatief recente ontwikkeling betreft het gebruik van gegevens voor het creëren van algoritmen ter ondersteuning van besluitvorming en kunstmatige-intelligentiesystemen. Dergelijke algoritmen en kunstmatige-intelligentiesystemen zijn vaak gebaseerd op complexe gegevensverwerking en gericht op efficiëntere besluitvorming en soms op de volledige automatisering van processen.

Gelijkheid en non-discriminatie moeten centraal staan in deze gegevensgestuurde technologieën. Zoals is aangetoond in het recente verslag van het FRA,¹² dragen algoritmen een aanzienlijk potentieel voor discriminerende vooroordelen in zich. Vooroordelen zijn vaak inherent aan gegevens die frequent worden gebruikt om algoritmen en AI-systemen te bouwen, de zogenoemde trainingsgegevens. Voor de simulatie van algoritmen voor het opsporen van beledigende taal door het FRA werden bijvoorbeeld trainingsgegevens gebruikt die bestonden uit echte, als beledigend of niet-beledigend bestempelde berichten op sociale media¹³. Deze voorbeelden van onlinehaat in de data waren vaak gericht tegen lhbtqi'ers, moslims en joden. Bij de simulatie van algoritmen door het FRA om beledigende uitingen op te sporen, werden termen die verband hielden met seksuele gerichtheid, zoals “gay”, vaker ten onrechte als beledigend bestempeld, net als termen als “moslim” en “jood”¹⁴. Het vaak melden van dit soort uitspraken kan nuttig zijn om gevallen van haatzaaien tegen deze groepen te identificeren en tegen te gaan, maar kan ook het negatieve effect hebben dat leden van deze groepen hun inhoud onevenredig vaak als beledigend gemarkeerd krijgen¹⁵, wat vooral problematisch wordt als de gemarkeerde inhoud niet door mensen wordt beoordeeld¹⁶.

Algoritmen moeten worden geanalyseerd op vooroordelen, wat ook een controle van de trainingsgegevens op bronnen van vooroordelen en van de output van de algoritmen zelf moet omvatten. Zelfs als de gegevens niet rechtstreeks gegevens over beschermde kenmerken bevatten, kan het gebruik van algoritmen nog steeds leiden tot discriminatie als gevolg van gegevens die in hoge mate gecorreleerd zijn met beschermde kenmerken (proxyvariabelen). Een bijzonder problematisch voorbeeld is algoritmisch profileren, een methode die wordt gebruikt door wetshandhavers, die verschillende technieken toepassen om mensen te profileren op basis van correlaties en patronen in gegevens¹⁷. Profileren die leidt tot discriminatie op basis van beschermde kenmerken is onwettig¹⁸, maar kan moeilijk op te sporen zijn. Vaak zorgt

¹² FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg.

¹³ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 11-12, blz. 55-56.

¹⁴ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 11-12, blz. 62.

¹⁵ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 11.

¹⁶ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 77.

¹⁷ FRA (2018), [Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 19.

¹⁸ Artikel 11 (3) van de [Politierichtlijn](#).

algoritmische vertekening voor indirecte discriminatie, middels proxyvariabelen (zoals buurten of namen die verband houden met de etniciteit van een persoon, of de schoenmaat als proxyvariabele voor gender). Aangezien het aantal proxyvariabelen potentieel onbeperkt is en de correlatie met een beschermd kenmerk mogelijk niet duidelijk is, is dit moeilijker tegen te gaan¹⁹.

Niet-representatieve trainingsgegevens kunnen ook leiden tot vertekening. Als een algoritme voor gezichtsherkenning bijvoorbeeld voornamelijk is getraind op mannelijke gezichten, zijn de voorspellingen mogelijk niet betrouwbaar als het algoritme wordt toegepast op vrouwelijke gezichten²⁰. Vertekening als gevolg van slechte gegevenskwaliteit kan ook worden versterkt door terugkoppelingseffecten, die optreden wanneer voorspellingen van algoritmen gebruikt worden voor toekomstige trainingsdatasets, bijvoorbeeld bij voorspellend politiewerk²¹.

Daarom is het belangrijk om ook de output van algoritmen te analyseren op vertekening. Als de output van algoritmen verschilt wanneer enkel informatie over beschermde kenmerken verandert, wijst dit op een risico op discriminatie²². Daarom moeten er gegevens worden verzameld over beschermde kenmerken, waaronder SOGIESC. De rechtsgrondslag daarvoor is momenteel mogelijk onduidelijk voor gebruikers van algoritmen. Het opsporen van discriminatie door algoritmes wordt immers niet vermeld als een rechtvaardiging voor het verwerken van gevoelige persoonsgegevens in de [Algemene Verordening Gegevensbescherming \(AVG\)](#)²³. De door de EU voorgestelde wetgeving inzake kunstmatige intelligentie kan hierover echter enige helderheid verschaffen²⁴.

1.3. Doel en structuur van deze leidraad

Aangezien de SOGIESC-categorieën verschillende betekenissen kunnen hebben in verschillende samenlevingen en sociale contexten, is het meten van deze categorieën niet eenvoudig. Evenmin bestaat er een overeengekomen norm voor de beste manier om SOGIESC-gegevens te verzamelen. Hierdoor zijn de op nationaal en EU-niveau verzamelde gegevens niet altijd goed met elkaar vergelijkbaar. Ook kost het meer tijd en geld om relevante categorieën te ontwikkelen en gegevens te verzamelen. Als de

¹⁹ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 24.

²⁰ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 19.

²¹ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 77.

²² FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 25.

²³ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 24.

²⁴ FRA (2022), [Bias in algorithms — Artificial intelligence and discrimination](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 10.

gegevensverzamelingsactiviteiten en de kwaliteit van de verzamelde gegevens verbeteren, zal dit de lidstaten en de EU helpen om nauwkeurigere SOGIESC-gegevens te verzamelen ter ondersteuning van hun monitoring- en rapportageactiviteiten. Ook zal dat helpen om het vertrouwen van lhbtqi'ers in het verzamelen van gegevens door staten en openbare instellingen te vergroten.

Deze leidraad ondersteunt de bewustwording van de mogelijkheden en uitdagingen van het verzamelen van SOGIESC-gegevens, maar vormt ook een startpunt voor het helpen van de lidstaten om de EU-wetgeving inzake gelijkheid effectief toe te passen en te controleren. In de leidraad worden de uitdagingen bij het verzamelen van SOGIESC-gegevens beschreven en worden veelbelovende paden naar een meer gestandaardiseerde en consistente aanpak belicht, waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende nationale contexten en de uiteenlopende vereisten voor het verzamelen van gegevens over gelijkheid op basis van SOGIESC. Beleidsmakers en andere belanghebbenden kunnen kiezen voor of prioriteit geven aan in de leidraad beschreven acties die het beste aansluiten op de op dat moment in hun lidstaat vastgestelde behoeften.

EU-lidstaten worden aangemoedigd om deze leidraad te gebruiken voor: i) de ontwikkeling en effectieve uitvoering van nationale actieplannen voor lhbtqi-gelijkheid; ii) de ontwikkeling van hun strategieën inzake gegevens over gelijkheid; en iii) de monitoring van de resultaten van deze strategieën vanuit gelijkheidsperspectief.

De doelgroep van deze leidraad bestaat uit publieke en private entiteiten die betrokken zijn bij het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid voor lhbtqi'ers, zoals:

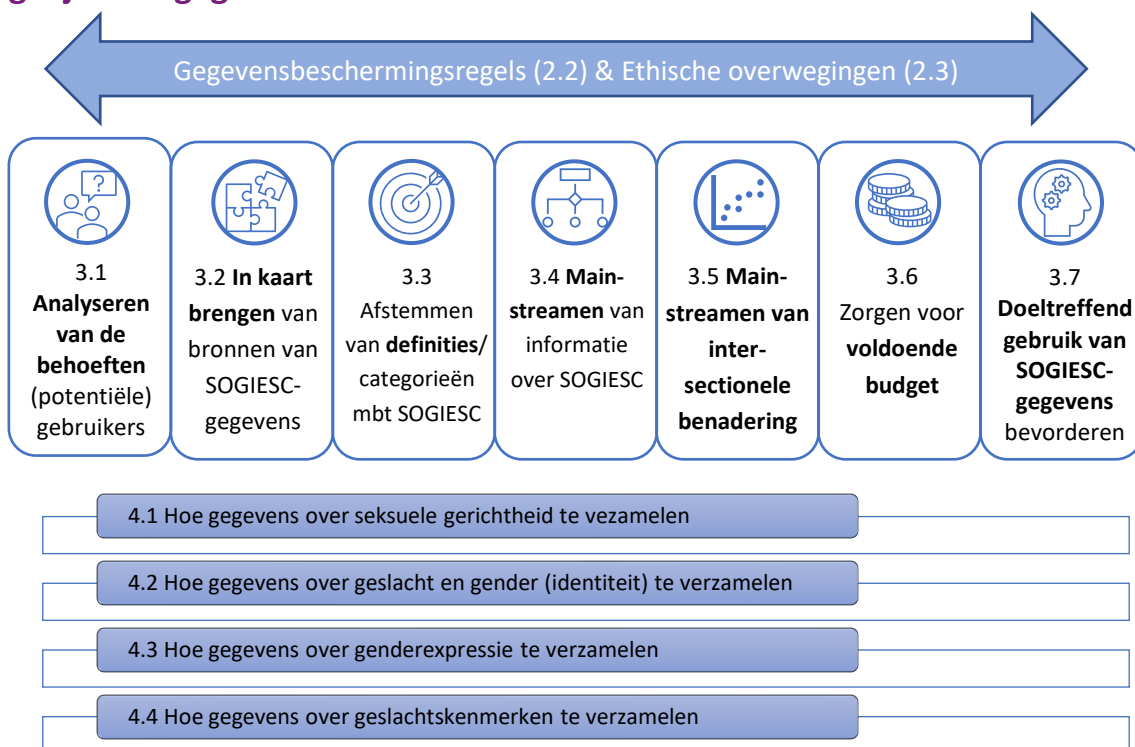
- gegevensproducenten binnen politieke en administratieve organen op nationaal, regionaal en lokaal niveau;
- nationale bureaus voor de statistiek;
- particuliere en overheidsorganisaties;
- het rechtssysteem en de politie;
- organen voor gelijke behandeling en nationale mensenrechteninstellingen;
- de academische wereld.

De leidraad begint met een uiteenzetting van de uitdagingen, gegevensbeschermingsregels en belangrijke ethische overwegingen bij het verzamelen en gebruiken van SOGIESC-gegevens (punt 2). In de hoofdtekst van deze leidraad worden twee reeksen beginselen voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over

gelijkheid op basis van SOGIESC geresumeerd. De eerste reeks van zeven beginselen is algemeen/sectoroverschrijdend van aard. Deze worden besproken in punt 3. De tweede reeks van vier beginselen biedt praktische handvaten voor het verzamelen van gegevens over SOGIESC en wordt besproken in punt 4. De tweede reeks praktische beginselen bevat verschillende voorbeelden van onderzoeken in het verleden om mogelijke benaderingen te illustreren. Deze zijn echter niet bedoeld als voorbeelden van beste praktijken die rechtstreeks kunnen worden toegepast. Wanneer voorbeelden probleemelementen bevatten, worden deze benadrukt in de opmerkingen onder elk voorbeeld.

Omdat de vereisten voor het verzamelen van gelijkheidsgegevens over SOGIESC kunnen verschillen naargelang de gegevensbron (bv. administratieve gegevens, volkstelling of gegevens uit enquêtes), zijn sommige beginselen gemakkelijker toe te passen voor sommige gegevensbronnen dan voor andere. Er is geen verschil in prioriteit tussen de beginselen. Afhankelijk van de behoeften van de gebruiker kunnen ze in onderlinge samenhang en als geheel worden gelezen, of afzonderlijk of in combinaties worden toegepast.

Figuur 1 — Leidende beginselen voor het verzamelen en gebruiken van gelijkheidsgegevens over SOGIESC

Alternatieve tekst: *Figuur die de structuur van de leidraad weergeeft. Bovenaan staat een pijl met de tekst “Regels inzake gegevensbescherming (2.2) & Ethische overwegingen (2.3)”. Daaronder staan kaders met de algemene/transversale beginselen en logo’s om*

deze te illustreren: “3.1 De **behoeften** van (potentiële) gebruikers in kaart brengen”, “3.2 **Bestaande gegevensbronnen** over SOGIESC-gegevens in kaart brengen”, “3.3 **Definities/categorieën** met betrekking tot SOGIESC op elkaar afstemmen”, “3.4 **Informatie** over SOGIESC in aanmerking nemen in al het beleid”, “3.5 **Intersectionele benadering** in aanmerking nemen in al het beleid”, “3.6 **Voldoende budget** ter beschikking stellen” en “3.7 **Effectief gebruik van SOGIESC-gegevens ondersteunen**”. Daaronder staan vier kaders met de praktische beginselen: “4.1. Hoe gegevens over seksuele gerichtheid te verzamelen?”, “4.2 Hoe gegevens over geslacht en gender(identiteit) te verzamelen?”, “4.3 Hoe gegevens over genderexpressie te verzamelen?”, en “4.4. Hoe gegevens over geslachtskenmerken te verzamelen?”.

Vermeld uw bijschrift hier.

© Vermeld uw informatie over auteursrechten hier.

Bron: Typ uw bron hier.

De leidraad wordt aangevuld met een [compendium van veelbelovende praktijken voor de verzameling van gegevens over gelijkheid](#)²⁵. Hierin wordt een reeks praktijken op verschillende discriminatiegronden, waaronder SOGIESC, opgenomen. Het doel is om praktische voorbeelden te geven van manieren waarop de beginselen voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid kunnen worden toegepast.

De subgroep voor gegevens over gelijkheid heeft deze leidraad ontwikkeld met steun van FRA en twee vooraanstaande experts op het gebied van lhbtqi-gelijkheid. Voordat deze leidraad door de groep op hoog niveau voor non-discriminatie, gelijkheid en diversiteit werd afgerond en goedgekeurd, zijn vooraanstaande Europese organisaties die lhbtqi'ers vertegenwoordigen²⁶ en de subgroep voor lhbtqi-gelijkheid geraadpleegd.

²⁵ FRA (2023), [Compendium of practices for equality-data collection](#).

²⁶ ILGA Europe, The Eurocentralasian Lesbian* Community (EL*C), OII Europe, Transgender Europe (TGEU) en IGLYO.

2. Uitdagingen, gegevensbescherming en andere ethische overwegingen bij het verzamelen en gebruiken van gelijkheidsgegevens over SOGIESC

2.1. Uitdagingen bij het verzamelen en gebruiken van SOGIESC-gegevens

Naast de gemeenschappelijke uitdagingen en hiaten bij het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid in het algemeen, die zijn verkend in de eerste door de subgroep ontwikkelde leidraad²⁷, zijn er andere en/of cumulatieve uitdagingen bij het verzamelen en gebruiken van SOGIESC-gegevens. In de 11 punten hieronder wordt dieper ingegaan op deze bijkomende uitdagingen.

- **Gebrek aan betrouwbare informatie over de samenstelling van de lhbtqi-gemeenschap binnen de EU-bevolking en gebrek aan steekproefkaders.** Tot nu toe bevat alleen de Maltese volkstelling²⁸ vragen over seksuele gerichtheid en genderidentiteit. In geen enkele nationale volkstelling in de EU wordt gevraagd naar genderexpressie of geslachtskenmerken. Als gevolg daarvan is er sprake van een gebrek aan betrouwbare schattingen van het percentage lhbtqi'ers in de

²⁷ Veelvoorkomende uitdagingen bij het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid zijn, onder andere: het ontbreken van een gecoördineerde aanpak; gebrek aan voldoende middelen; ontoereikende vergelijkbaarheid tussen verschillende gegevensbronnen; ontoereikend overleg met relevante belanghebbenden; een onevenwichtige verzameling van gegevens over verschillende discriminatiegronden en over verschillende levensgebieden; overdreven gebruik van proxyvariabelen; en een verkeerde interpretatie van de kaders voor gegevensbescherming. Zie: Europese groep op hoog niveau inzake non-discriminatie, subgroep voor gegevens over gelijkheid (2018), [Richtsnoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#) Publicatiebureau, Brussel, blz. 9-10.

²⁸ Nationaal Bureau voor de Statistiek — Malta, [Volkstelling](#).

bevolking. Dit beperkt kwantitatief onderzoek en maakt het moeilijk om betrouwbare steekproefkaders te ontwikkelen²⁹.

- **De behoefte aan valide en betrouwbare metingen die hedendaagse terminologie en concepten weerspiegelen.** Om de vergelijkbaarheid te waarborgen, moeten definities en categorieën worden afgestemd tussen nationale gegevensbronnen en tussen lidstaten (zie richtsnoer nr. 3.3 van deze leidraad). De beeldvorming over lhbtqi-identiteiten en -ervaringen zijn voortdurend in ontwikkeling, zodat deze concepten regelmatig moeten worden herzien, waarbij moet worden gestreefd naar vergelijkbaarheid in de tijd³⁰. Ook moet rekening worden gehouden met verschillen in taal, cultuur en historische opvattingen ([zie punt 4 van deze leidraad](#)). Bovendien zijn termen die algemeen bekend zijn binnen de lhbtqi-gemeenschap mogelijk minder bekend bij het grote publiek. Onderzoekers moeten daarom een afweging maken tussen het gebruik van precieze terminologie en de behoefte aan toegankelijke vragen, vooral als de enquête gericht is op de algemene bevolking³¹. Daarbij zouden onderzoekers termen die misschien algemeen worden gebruikt, maar als verouderd en/of denigrerend worden beschouwd (zoals “hermafrodiet” in plaats van “intersekse”, of “transseksueel” als term om naar alle transpersonen te verwijzen), moeten vermijden³².
- **Kleine steekproefgrootten met beperkte statistische waarde.** In de meeste bevolkingsonderzoeken vertegenwoordigen lhbtqi’ers minder dan 10 % van de steekproef. Dit kan een uitdaging zijn bij de uitsplitsing van gegevens en de statistische waarde, wat er op zijn beurt weer voor kan zorgen dat lhbtqi’ers volledig worden uitgesloten van de gerapporteerde bevindingen of alleen worden opgenomen met grote betrouwbaarheidsintervallen. Betekenisvolle intersectionele analyses worden zo eveneens mogelijk beperkt. Dit kan worden vermeden door de totale steekproefomvang te vergroten³³, lhbtqi’ers te

²⁹ Daly, F., Crehan, P. R., Grzywnowicz, M. (2022), [The LGBTI Inclusion Index: An Innovative Tool to Incentivize Human Rights and Development Data](#). *Journal of Human Rights Practice*, 14(2), 600-621, blz. 614.

³⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), Washington, DC: The National Academies Press, blz. 124.

³¹ Center for American Progress (2022), [Collecting Data About LGBTQ+ and Other Sexual and Gender-Diverse Communities — Best Practices and Key Considerations](#).

³² Meer informatie over aanbevolen en afgeraden termen is te vinden in Europees Parlement (2020), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#), en in Ginicola, M, Smith, C, en Filmore, J. (red.) (2017), [Affirmative Counseling with LGBTQ+ People](#), *American Counseling Association*, blz. 368-370.

³³ Oververtegenwoordigen bestaat erin om de respondenten zodanig te selecteren dat bepaalde groepen een groter deel van de steekproef uitmaken dan van de populatie.

oververtegenwoordigen, boostersamples te gebruiken³⁴ of specifieke enquêtes te houden, al brengen deze benaderingen allemaal extra kosten met zich mee³⁵.

- **Methoden voor gegevensverzameling.** Het enquêteren van lhbtqi'ers via traditionele methoden, zoals persoonlijke interviews die in fysieke aanwezigheid of telefonisch worden afgenomen, heeft zo zijn uitdagingen. Veel lhbtqi'ers hebben zich nog niet 'ge-out' in alle aspecten van hun leven en zijn misschien niet bereid om aspecten van hun privé-identiteit of -ervaringen bekend te maken, of alleen anoniem. Dit kan worden vermeden door in een persoonlijk interview een gedeelte van de vragen zelf te laten invullen (CASI: computer-assisted self-interviewing — computerondersteund zichzelf interviewen) om de vertrouwelijkheid te garanderen, of door een online enquêtemethode te gebruiken (zoals CAWI: computer-assisted web interviewing — computerondersteund online interview) om anonimiteit te waarborgen. Hierdoor kunnen meer respondenten uit verschillende lagen van de doelpopulatie bereid zijn tot deelname, met inbegrip van respondenten die niet willen onthullen dat ze lhbtqi zijn in een traditionele enquête die fysiek of telefonisch wordt uitgevoerd. Door het gebrek aan steekproefkaders is³⁶ de voorkeursmethode voor het verzamelen van gegevens vaak een online-enquête op basis van zelfselectie. Dit brengt echter ook uitdagingen met zich mee. De steekproef zal dan immers neigen naar personen die actiever zijn binnen de lhbtqi-gemeenschap, vooral als deze insteek niet wordt gecombineerd met een goed ontwikkelde campagne om respondenten te bereiken. De algemene uitdaging bij onlinemethoden is dat personen die geen toegang tot technologie hebben of digitaal ongeletterd zijn, worden uitgesloten.
- **De wegingsmethoden zijn afhankelijk van de gegevensverzamelingmethode.** Als er gegevens beschikbaar zijn voor een representatieve steekproef (zoals bij de volkstelling in Malta³⁷) is het mogelijk om deze gegevens te wegen op basis van het aandeel van de bevolking en de samenstelling ervan. Als een niet-probabilistische benadering wordt gebruikt, kan weging na stratificatie worden toegepast om de voltooide steekproef in overeenstemming met de geschatte populatietotalen te brengen. De weging moet ook trachten te corrigeren voor mogelijke vertekeningen

³⁴ In het Duitse socio-economische panel (SOEP) werd een "boost sample" van respondenten uit seksuele en genderminderheden gebruikt als aanvulling op de bestaande op kansberekening gebaseerde steekproef. Zie Fischer, M., Kroh, M., De Vries, L., Kasproowski, D., Kühne, S., Richter, D. en Zindel, Z. (2022), [Sexual and Gender Minority \(SGM\) Research Meets Household Panel Surveys: Research Potentials of the German Socio-Economic Panel and Its Boost Sample of SGM Households](#), *European Sociological Review*, (38(2)).

³⁵ Sell, R. L. (2017), [Challenges and Solutions to Collecting Sexual Orientation and Gender Identity Data](#). *American Journal of Public Health*, 107 (8), 1212-1214, blz. 1213-1214.

³⁶ Een steekproefkader is een lijst van subjecten/personen waaruit een steekproef wordt getrokken.

³⁷ Nationaal Bureau voor de Statistiek — Malta, [Volkstelling](#).

door uitsluiting, selectie en niet-deelname. Daarbij kan rekening worden gehouden met de kanalen die worden gebruikt voor het promoten van de enquêtes³⁸.

- **Gebrek aan — of ontoereikende — participatie/overleg van lhbtqi'ers** en hun vertegenwoordigende organisaties bij: i) het ontwerp en de uitvoering van gegevensverzameling; ii) de interpretatie van de resultaten; en iii) de verspreiding. Dit gebrek aan betrokkenheid kan leiden tot onjuiste categorieën en interpretaties van de bevindingen en tot een beperkt bereik. Rekening houden met de ervaring en deskundige kennis van de gemeenschappen is belangrijk bij het ontwikkelen van beleidsmaatregelen die de hedendaagse terminologie en de situatie in kwestie weerspiegelen. Actief overleg met lhbtqi'ers/-organisaties in alle stadia van het verzamelen, analyseren en gebruiken van gegevens kan nuttig zijn om inzicht te krijgen in de culturele context, het stigma waarmee lhbtqi'ers te maken kunnen krijgen en andere specifieke ervaringen.
- **De noodzaak om vertrouwen op te bouwen.** Gezien de lange geschiedenis van vervolging en criminalisering waarmee lhbtqi-personen te maken hebben gehad en nog steeds hebben, kunnen zij terughoudend zijn om informatie te geven over hun seksuele gerichtheid, hun genderidentiteit, of over het feit dat ze interseks zijn/een variatie in geslachtskenmerken hebben. Dit geldt vooral voor personen die tot meerdere gemarginaliseerde groepen behoren. Daarom is het belangrijk om: i) vertrouwen op te bouwen door samen te werken met organisaties van het maatschappelijk middenveld; en ii) te verduidelijken hoe de gegevens worden opgeslagen en gebruikt en voor welk doel ze worden opgeslagen en gebruikt (zie punt 2.3 van deze leidraad). Waar mogelijk zouden geanonimiseerde gegevens beschikbaar moeten worden gesteld aan lhbtqi-gemeenschappen en -organisaties voor hun eigen gebruik. Alle overheidsinstanties zouden gegevens over gelijkheid moeten publiceren die gemakkelijk gebruikt kunnen worden door het publiek, maatschappelijke organisaties en onafhankelijke onderzoekers. Die informatie zou toegankelijk moeten zijn voor personen die niet deskundig op dit gebied zijn. Bijzondere aandacht zou moeten worden besteed aan het toegankelijk maken van deze gegevens voor mensen met een beperking³⁹.
- **Het bereiken van ondervertegenwoordigde en moeilijk te bereiken groepen.** Bij het verzamelen van gegevens moet bewust worden gekozen voor

³⁸ Voor de lhbtqi-enquête van het FRA van 2019 werden bijvoorbeeld lidmaatschapsgewichten gebruikt om te corrigeren voor oververtegenwoordiging van aangesloten respondenten en respondenten die waren bereikt via campagnes van lhbtqi-organisaties. Zie FRA (2020), [Technical report. A long way to go for LGBTI equality](#), Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg. blz. 76-85.

³⁹ Maatregelen kunnen bijvoorbeeld het gebruik van eenvoudige taal, vertolking in gebarentaal, tekst in grote letters, alternatieve tekst voor afbeeldingen en het gebruik van kleuren die geschikt zijn voor mensen die kleurenblind zijn in gegevensvisualisaties omvatten.

steekproefstrategieën die ondervertegenwoordigde lhbtqi'ers bereiken. In dat kader zou meer rekening moeten worden gehouden met gender, leeftijd, beperking, ras en etnische achtergrond, migratie- en vluchtelingenstatus, klasse, sociale afkomst, talen die gesproken worden door mogelijke respondenten, de mate van betrokkenheid van de respondenten bij de lhbtqi-gemeenschap, toegang tot huisvesting (aangezien lhbtqi'ers onevenredig vaak dakloos zijn), toegang tot technologie, en de intersectie tussen deze factoren. De enquêtemethoden zouden moeten worden aangepast aan de te bereiken groepen, en methodologische beperkingen zouden openlijk moeten worden erkend. Voorbeeld: Een enquête die gericht is op lhbtqi-gemeenschapscentra zal voor het overgrote deel mensen bereiken die al actief betrokken zijn bij de gemeenschap en zal waarschijnlijk minder mensen bereiken die zich nog niet ge-out hebben (die niet publiekelijk bekendmaken dat ze lhbtqi zijn)⁴⁰.

- **De noodzaak om lhbtqi-vrouwen beter te bereiken.** Binnen de lhbtqi-gemeenschap zijn cisgender⁴¹, endosekse⁴² gay mannen oververtegenwoordigd bij het verzamelen van gegevens⁴³. Daarom moet er een specifieke inspanning worden geleverd om: i) te zorgen voor de deelname van andere leden van de lhbtqi-gemeenschap, met name vrouwen; en ii) ervoor te zorgen dat maatschappelijke organisaties die worden geleid door — en zijn gericht op — lhbtqi-vrouwen worden betrokken bij alle onderdelen van het verspreidingsproces.
- **De noodzaak om trans- en intersekse personen uitdrukkelijk op te nemen.** In onderzoek naar lhbtqi-gemeenschappen wordt vaak enkel gekeken naar de seksuele gerichtheid (zie richtsnoer nr. 3.4 van deze leidraad) zonder te vragen naar genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken. Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat alle delen van de gemeenschap zichtbaar worden gemaakt in de gegevens. Ook moet rekening worden gehouden met meervoudige affiliaties binnen de lhbtqi-categorieën (iemand kan bijvoorbeeld trans, intersekse, lesbisch en vrouw zijn).
- **Administratieve gegevens en het gebruik van proxyvariabelen** (zie richtsnoer nr. 3.4 van deze leidraad). De lidstaten gebruiken steeds vaker administratieve gegevens om zowel statistische informatie over hun bevolking te verkrijgen als om

⁴⁰ Human Rights Campaign Foundation (2019), [LGBTQ-Inclusive Data Collection: A Lifesaving Imperative](#). Washington, DC, Human Rights Campaign Foundation, blz. 17.

⁴¹ Cisgender personen zijn personen van wie de genderidentiteit overeenkomt met het geslacht dat hun is toegewezen bij de geboorte.

⁴² Een endosekse persoon is iemand wiens geslachtskenmerken voldoen aan de normatieve medische of sociale ideeën voor een vrouwen- of mannenlichaam.

⁴³ In de lhbtqi-enquête II van het FRA van 2019 vertegenwoordigden homoseksuele cisgender mannen bijvoorbeeld 42 % van de respondenten. FRA (2020), [Technical report. A long way to go for LGBTI equality](#), Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg. blz. 63.

hun volkstellingen te houden. Aangezien administratieve gegevensbronnen zelden informatie over seksuele gerichtheid, genderidentiteit of interseksualiteit/andere geslachtskenmerken bevatten, bestaat het risico dat lhbtqi'ers steeds onzichtbaarder worden. Het verzamelen van SOGIESC-informatie in administratieve gegevens zonder dat daar een rechtsgrond of motivering voor wordt gegeven, kan ook vragen over gegevensbescherming en de geldigheid van de verstrekte informatie oproepen⁴⁴. Het verzamelen van administratieve SOGIESC-gegevens zal steeds beperkt blijven tot: i) de rechtsgrond die het doel ervan bepaalt; en ii) naleving van de regels voor gegevensbescherming. Het verzamelen van SOGIESC-informatie in administratieve gegevens kan ook leiden tot een beperkte vergelijkbaarheid tussen gegevensbronnen binnen en tussen landen. De reden daarvoor is dat de metingen in verschillende gegevensbronnen en landen gebaseerd kunnen zijn op verschillende begrippen. Als er proxyvariabelen worden gebruikt, weerspiegelen deze mogelijk niet hoe de persoon in kwestie zichzelf zou hebben geïdentificeerd, waardoor de kans op ondertelling groot is. Dergelijke gegevens moeten dus met de nodige voorzichtigheid worden benaderd, maar *kunnen* nuttig zijn, bijvoorbeeld als ze de basis vormen voor verder onderzoek dat zelfidentificatie mogelijk maakt⁴⁵.

Kader A 3 — Bereidheid om SOGIESC-informatie te delen

De bevindingen van de [Speciale Eurobarometer 437](#) wijzen op brede steun voor het anoniem verstrekken van gevoelige persoonlijke informatie. Dit geldt vooral voor personen die zichzelf omschrijven als behorend tot een minderheidsgroep die het risico loopt gediscrimineerd te worden. Zo'n 83 % van de respondenten die zichzelf identificeerden als behorend tot een seksuele minderheid was voorstander van het verstrekken van anonieme informatie over hun seksuele gerichtheid⁴⁶.

2.2. De gegevensbeschermingsregels zijn geen belemmering voor het

⁴⁴ Ashley, F. (2021), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#). *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489-528, blz. 504, 514-515.

⁴⁵ Ashley, F. (2021), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#). *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489-528, blz. 504, 514-515.

⁴⁶ Europese Commissie (2015), [Speciale Eurobarometer 437: Discriminatie in de EU in 2015](#) *Europese Unie*, blz. 99.

verzamenen van gelijkheidsgegevens over SOGIESC

“Zorg ervoor dat de eisen die aan personen worden gesteld om informatie over hun geslacht of seksuele gerichtheid te verstrekken relevant, redelijk en noodzakelijk zijn, zoals vereist door de wet voor een legitiem doeleinde in de omstandigheden waarin die informatie wordt gevraagd, en dat die eisen het recht van alle personen op zelfbeschikking over hun gender respecteren.”

-[De Yogyakarta-beginselen plus 10](#)⁴⁷, Beginsel 6(G)

In de EU wordt het verzamelen van persoonsgegevens met gevoelige persoonlijke kenmerken, zoals SOGIESC, beschermd door de EU-wetgeving inzake gegevensbescherming en door het [Handvest van de grondrechten van de EU](#). De gegevensbeschermingsregels staan het verzamelen van gegevens over gelijkheid voor statistische doeleinden echter niet in de weg. Integendeel, de regels maken het mogelijk om gegevens te verwerken met inachtneming van de grondrechten⁴⁸.

De [AVG](#) voorziet in één geheel van gegevensbeschermingsregels voor de hele EU. Dit betekent dat elke verzameling en verwerking van gegevens over gelijkheid moet worden uitgevoerd in volledige overeenstemming met de in de AVG vastgestelde beginselen en waarborgen. De AVG vereist dat het verzamelen van gegevens een welbepaald doel dient, zoals het meten en documenteren van ongelijkheden of het voldoen aan wettelijke rapportageverplichtingen⁴⁹. Voor de verwerking van gevoelige gegevens gelden strengere voorwaarden, zoals vermeld in de [AVG](#) onder “verwerking van bijzondere persoonsgegevenscategorieën”⁵⁰.

⁴⁷ In 2006 hebben internationale mensenrechtensdeskundigen een reeks internationale beginselen aangenomen met betrekking tot seksuele gerichtheid en genderidentiteit, die kunnen dienen als universele leidraad voor de mensenrechten. Deze Yogyakarta-beginselen vormen bindende internationale wettelijke normen waaraan alle staten moeten voldoen. In 2017 zijn [de Yogyakarta-beginselen plus 10 \(YP+10\)](#) aangenomen als aanvulling op de oorspronkelijke [Yogyakarta-beginselen](#).

⁴⁸ Zie FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#), Publicatiebureau, Brussel; Europese Commissie (2021), [Ronde tafel over gegevens inzake gelijkheid in september 2021](#).

⁴⁹ Elke organisatie die persoonsgegevens verwerkt, moet een geldige rechtsgrondslag hebben voor die verwerkingsactiviteit. De wet voorziet in zes rechtsgrondslagen voor verwerking: toestemming, uitvoering van een overeenkomst, een rechtmatig belang, een vitaal belang, een wettelijke verplichting en een algemeen belang. Zie artikel 6 van [Verordening \(EU\) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG \(algemene verordening gegevensbescherming\)](#) (PB L 119 van 4.5.2016).

⁵⁰ Op grond van [artikel 9 van de AVG](#) omvatten bijzondere categorieën van persoonsgegevens “persoonsgegevens waaruit ras of etnische afkomst, politieke opvattingen, religieuze of

Bovendien vormt het beginsel van “**minimale gegevensverwerking**” de kern van de algemene gegevensbeschermingsregeling van de EU, op grond waarvan persoonsgegevens “toereikend, ter zake dienend en beperkt tot hetgeen noodzakelijk is voor de doeleinden waarvoor zij worden verwerkt” moeten zijn⁵¹. Dit betekent dat:

- de gegevensverwerking moet beperkt blijven tot wat noodzakelijkheid is om een gerechtvaardigd doeleinde te bereiken;
- verwerking van persoonsgegevens enkel mag plaatsvinden als het doel ervan redelijkerwijs niet op een andere manier kan worden bereikt;
- de gegevensverwerking geen onevenredige afbreuk mag doen aan de belangen, rechten en vrijheden die in het geding zijn⁵²;

Artikel 9, lid 2, van de [AVG](#) bepaalt duidelijk dat het algemene verbod op de verwerking van bijzondere categorieën van persoonsgegevens in overeenstemming met het beginsel van “minimale gegevensverwerking” niet van toepassing is in verschillende gevallen, zoals wanneer:

- de betrokkene uitdrukkelijke toestemming heeft gegeven;
- de verwerking noodzakelijk is om redenen van zwaarwegend algemeen belang, op grond van EU-wetgeving of nationale wetgeving;
- de verwerking noodzakelijk is voor: i) het verwezenlijken van doeleinden in het algemeen belang; ii) doeleinden van wetenschappelijk of historisch onderzoek; of iii) statistische doeleinden.

Daarnaast wordt in overweging 26 van de [AVG](#) verduidelijkt dat de beginselen van gegevensbescherming gelden voor bijzondere categorieën van persoonsgegevens die betrekking hebben op een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon. Die beginselen zijn daarentegen niet van toepassing op anonieme informatie of op persoonsgegevens die zodanig anoniem zijn gemaakt dat de betrokkene niet geïdentificeerd of niet meer identificeerbaar is.⁵³ Gezien de gevoeligheid van de informatie moet de anonimiteit van de gegevens gegarandeerd zijn, zelfs bij het

levensbeschouwelijke overtuigingen, of het lidmaatschap van een vakbond blijken” evenals “genetische gegevens, biometrische gegevens met het oog op de unieke identificatie van een persoon, of gegevens over gezondheid, of gegevens met betrekking tot iemands seksueel gedrag of seksuele gerichtheid”.

⁵¹ Artikel 5, lid 1, punt c), en overweging 39 van de [Algemene Verordening Gegevensbescherming](#).

⁵² FRA, Raad van Europa (editie 2018), [Handbook on European data protection law](#), Paragraaf 3.3. Publicatiebureau, Luxemburg.

⁵³ Zie voor meer informatie: i) Richtsnoer nr. 4 van de [Leidraad voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid op grond van ras en etnische afstamming](#); ii) het [verslag van de Europese Commissie over de verzameling van gegevens met betrekking tot lhbtqi'ers uit 2017](#); iii) het voorlopige advies van de EDPS over gegevensbescherming en wetenschappelijk onderzoek van 6 januari 2020; en iv) de komende EDPB-richtsnoeren over gegevensbescherming en wetenschappelijk onderzoek.

koppelen van datasets. Er moeten maatregelen worden genomen om misbruik of lekken van gegevens na het verzamelen van de gegevens te voorkomen.

Bij het verzamelen van gegevens moet ook worden gezorgd voor evenwicht tussen de voordelen van de verzamelde gegevens en de risico's in verband met mogelijk misbruik of ongeoorloofde openbaarmaking van gegevens⁵⁴. Zo worden gegevens alleen verzameld als de voordelen van het verzamelen van de informatie opwegen tegen de inbreuk op de privacy⁵⁵. Gegevens mogen dus niet worden gepubliceerd of openbaar toegankelijk worden gemaakt op een wijze die het mogelijk maakt om afzonderlijke betrokkenen direct of indirect te identificeren.

2.3. Ethische overwegingen met betrekking tot SOGIESC-gegevens

“Erkennen dat de behoeften, kenmerken en mensenrechtensituatie van bevolkingsgroepen met verschillende seksuele gerichtheden, genderidentiteiten, genderexpressies en geslachtskenmerken van elkaar verschillen en ervoor zorgen dat gegevens over elke bevolkingsgroep worden verzameld en beheerd op een manier die in overeenstemming is met ethische, wetenschappelijke en mensenrechtennormen en beschikbaar worden gesteld in een uitgesplitste vorm.”

- [De Yogyakarta-beginselen plus 10](#), Beginsel 19.

Het gebruik van statistische en analytische categorieën voor het verzamelen of uitsplitsen van gegevens moet altijd worden gebaseerd op het bepalende, op mensenrechten gebaseerde beginsel dat er **geen schade** mag worden berokkend. Dit beginsel is door de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties (OHCHR) vastgelegd in de [Human Rights-Based Approach to Data](#).

“Geen schade berokkenen” betekent: i) dat geen enkele gegevensverzamelingsactiviteit discriminatie, vooroordelen of stereotypen mag creëren of bestaande discriminatie, vooroordelen of stereotypen mag versterken; en ii) dat de verzamelde gegevens moeten worden gebruikt ten behoeve van de groepen die zij beschrijven.

Deze leidraad erkent en bevestigt de zes beginselen van het Bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten (OHCHR) voor een op mensenrechten gebaseerde

⁵⁴ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 61.

⁵⁵ Conferentie van Europese Statistici, 67e plenaire zitting (2019). [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#). Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties, Parijs.

aanpak van gegevensverzameling: participatie, uitsplitsing van gegevens, zelfidentificatie, transparantie, privacy en verantwoording.

Naast de op mensenrechten gebaseerde beginselen voor het verzamelen van gegevens, moeten de ethische beginselen in de onderstaande punten alle nationale inspanningen bij het verzamelen van gegevens over SOGIESC ondersteunen en sturen.

- Vragen over SOGIESC moeten **vrijwillig** zijn: dat wil zeggen dat mensen niet gedwongen mogen worden om hun seksuele gerichtheid, genderidentiteit of variatie in geslachtskenmerken bekend te maken als zij dat niet willen. Respondenten moeten daarom de mogelijkheid hebben om SOGIESC-vragen te beantwoorden met “Dat wil ik liever niet zeggen/bekendmaken” en “Ik weet het niet” of “Ik ben daar niet zeker van”.
- **Geïnformeerde toestemming** om deel te nemen is cruciaal⁵⁶. Dit vereist een duidelijke toestemming van de betrokkenen voor de verwerking van hun gegevens. De toestemming moet vrijelijk worden gegeven en specifiek en ondubbelzinnig zijn. De toestemming moet gelden voor alle doeleinden van de gegevensverwerking en voor elk van de verwerkingsactiviteiten die voor deze doeleinden worden uitgevoerd⁵⁷.
- Wanneer het doeleinde voor het verzamelen van bijzondere categorieën van persoonsgegevens niet duidelijk is, wordt aanbevolen om de betrokkene te informeren over: **i) de rechtsgrond voor het verzamelen van de gegevens; ii) het doeleinde waarvoor de gegevens worden verzameld; en iii) de wijze waarop de gegevens worden verwerkt en beschermd.**
- **Maatschappelijke organisaties, waaronder lhbtqi-organisaties en deskundigen op het gebied van enquêtes, moeten zoveel mogelijk** worden betrokken bij alle stadia van de ontwikkeling van een enquête of een gegevensverzamelingsinstrument. Waar mogelijk moeten zij ook worden betrokken bij het interpreteren en contextualiseren van resultaten, in overeenstemming met het onderliggende beginsel van geen schade berokkenen. Tijdens elke raadpleging mogen lhbtqi-vertegenwoordigers zich niet onder druk gezet voelen om deel te nemen en moeten ze een gepaste compensatie voor hun bijdragen krijgen.
- **Ongerijmdheden in SOGIESC-informatie die door respondenten aan verschillende administratieve bronnen wordt verstrekt, moeten niet automatisch worden**

⁵⁶ IE SOGI — Onafhankelijke VN-deskundige inzake bescherming tegen geweld en discriminatie op grond van seksuele gerichtheid en genderidentiteit (2019), [Data collection and management: An essential component in creating awareness and providing effective measures to address violence and discrimination based on SOGI](#) speciale procedures voor mensenrechten van de Verenigde Naties.

⁵⁷ Overweging 32 van de [Algemene Verordening Gegevensbescherming](#) (AVG).

geïnterpreteerd als pogingen tot vervalsing of als fouten die moeten worden gecorrigeerd of verduidelijkt. Dit is vooral belangrijk voor situaties waarin SOGIESC-informatie wordt verzameld als onderdeel van administratieve informatie met het oog op het verlenen van vergunningen, het leveren van diensten, het toekennen van uitkeringen of het aanbieden van werk. Die ongerijmdheden kunnen verschillende oorzaken hebben: i) veranderingen in de identiteit van de respondenten; ii) veranderingen in de mate waarin zij bereid zijn om dergelijke informatie te delen; of iii) beperkte antwoordmogelijkheden (zoals het gebruik van binaire categorieën om gender of geslacht aan te duiden). Formulieren waarop SOGIESC-informatie wordt verzameld, moeten expliciet vermelden dat respondenten niet worden gestraft voor discrepanties⁵⁸.

- **Enquêteurs** kunnen de resultaten beïnvloeden, omdat mensen mogelijk terughoudender zijn om hun seksuele gerichtheid, genderidentiteit/-expressie, of het feit dat ze intersekse zijn/een variatie in geslachtskenmerken hebben, te onthullen aan een enquêteur (voor meer informatie over hoe gegevens te verzamelen, zie punt 2.1 van deze leidraad).
- Voor persoonlijke interviews is het belangrijk om **een veilige omgeving te creëren** waar respondenten in hun eigen tempo, met privacy en zonder angst om te worden afgeluisterd door andere leden van het gezin of door voorbijgangers, vragen kunnen beantwoorden⁵⁹. De enquêteur moet er rekening mee houden dat het beantwoorden van gevoelige vragen emotioneel belastend kan zijn en bij sommige deelnemers een bepaalde reactie kan uitlokken⁶⁰.
- Het beginsel “geen schade berokkenen” moet ook door de enquêteurs worden geëerbiedigd. Omdat **enquêteurs tijdens onderzoeksprojecten bij onbekende mensen thuis** kunnen komen, lopen ze een zeker psychologisch en fysiek risico. In dergelijke gevallen moeten enquêteurs toegang hebben tot psychologische ondersteuning tijdens het veldwerk⁶¹.
- Als een enquête gericht is op het beoordelen van gevoelige onderwerpen, zoals geweld, discriminatie of seksueel misbruik, moeten respondenten aan het begin en

⁵⁸ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) en het Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) *United States Government*, blz. 39-40.

⁵⁹ Europese Commissie (2021), [Leidraad voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid op grond van ras en etnische afstamming](#). Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 55.

⁶⁰ Bepaalde woorden kunnen sterke emoties (bijvoorbeeld frustratie) uitlokken vanwege eerdere ervaringen.

⁶¹ Europese Commissie (2021), [Leidraad voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid op grond van ras en etnische afstamming](#). Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 55.

aan het einde van de enquête worden gewaarschuwd voor de inhoud en worden geïnformeerd over **gespecialiseerde ondersteunende diensten**.

- Als de antwoordcategorie “anders” is opgenomen als keuze voor een enquêtevraag, moet het steeds mogelijk zijn om **zelf een antwoord te schrijven**. Op die manier kunnen respondenten in hun eigen woorden uitweiden over een bepaalde kwestie/grond, en dit vermindert ook het risico dat er onbetrouwbare gegevens worden geproduceerd en onder de gesloten categorie van “anders” worden geschaard. Het opnemen van de optie “anders” kan ook leiden tot mogelijke wijzigingen in de antwoordcategorieën in volgende versies van de enquête. Als de vraag over de identiteit van een respondent gaat, kan het de voorkeur verdienen om een alternatieve formulering te gebruiken, zoals “Beschrijf” of “Geef zelf een beschrijving”.
- Bij het uitvoeren van kwalitatief onderzoek zouden onderzoekers zich bewust moeten zijn van impliciete vooroordelen en daarom een **opleiding op het gebied van diversiteit en antidiscriminatie** moeten hebben gevolgd om mogelijke ongemakken en machtsonevenwichtigheden bij het contact met respondenten te minimaliseren. **Het matchen van enquêteurs met de respondent** (ervoor zorgen dat de enquêteur op een bepaalde manier lijkt op de respondent, bijvoorbeeld wat betreft gender, gesproken taal of migratie-ervaring) kan de respons en aanvaarding onder respondenten verhogen en zo de onderzoeksresultaten verbeteren⁶². **Het nakijken van het transcript van geïnterviewden** (respondenten laten luisteren naar een opname van hun interview, zodat ze kunnen nadenken over hun antwoorden en deze kunnen corrigeren) kan een nuttig hulpmiddel zijn om een verkeerde voorstelling van zaken of vooringenomenheid van de onderzoeker te voorkomen wanneer er over SOGIESC-onderwerpen wordt gesproken⁶³.

Regels inzake gegevensbescherming en andere ethische overwegingen zijn algemeen/overkoepelend van aard en zouden in aanmerking moeten worden genomen bij het toepassen van de leidende beginselen in dit document.

⁶² Europese Commissie (2021), [Leidraad voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid op grond van ras en etnische afstamming](#). Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 55.

⁶³ Hagens, V., Dobrow, M.J. en Chafe, R. (2009), [Interviewee Transcript Review: assessing the impact on qualitative research](#). *BMC Med Res Methodol* 9, 47; Rowlands, J. (2021), [Interviewee Transcript Review as a Tool to Improve Data Quality and Participant Confidence in Sensitive Research](#). *International Journal of Qualitative Methods*, 20.

3. Algemene beginselen voor het verzamelen van gelijkheidsgegevens over SOGIESC

3.1. De behoeften van gebruikers en potentiële gebruikers van naar SOGIESC uitgesplitste gegevens in kaart brengen

3.1.1. Toelichting

Een beoordeling van de behoeften van gebruikers en potentiële gebruikers van naar SOGIESC uitgesplitste gegevens zou moeten helpen bij het bepalen van het soort gegevens over gelijkheid dat nodig is voor zowel empirisch onderbouwde beleidsvorming als het monitoren van de stand van zaken op het gebied van gelijkheid en mensenrechten.

De beoordeling van de behoeften moet gebaseerd zijn op: i) relevante EU-wetgeving; ii) internationale en nationale normen waaraan de lidstaten zijn onderworpen (zoals het [Handvest van de grondrechten van de EU](#)), iii) EU-wetgeving inzake gelijkheid; iv) internationale wetgeving inzake mensenrechten; en v) nationale wetgeving. Al deze normen en rechtsinstrumenten kunnen op verschillende manieren gelijkheid en non-discriminatie met betrekking tot SOGIESC behandelen. De beoordeling moet ook relevante beleidsmatige en politieke toezeggingen weerspiegelen, waaronder de [Europese pijler van sociale rechten](#), de [strategie voor gelijkheid van lhbtq'ers 2020-2025](#) en de [Agenda voor duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties \(VN\)](#).

De beoordeling van de behoeften zou kunnen worden gefaciliteerd of gecoördineerd door een nationaal bureau voor de statistiek of een ministerie/overheidsdienst. Ook kan dat worden uitgevoerd door een nationale mensenrechteninstelling, een nationaal gelijkheidsorgaan of een nationaal onderzoeksinstituut waaraan een specifiek mandaat en passende middelen worden toegewezen.

3.1.2. Richtsnoeren

De lidstaten worden aangemoedigd om:

- een uitgebreide analyse van de behoeften uit te voeren voor gegevens over gelijkheid inzake SOGIESC, door alle relevante beleids- en wetgevingsdossiers in aanmerking te nemen, met inbegrip van het internationale mensenrechtenrecht en relevante beleidsmatige en politieke verbintenissen;
- regelmatig, bijvoorbeeld om de 4-5 jaar, de behoeften van gebruikers in kaart te brengen, rekening houdend met nieuwe ontwikkelingen op het gebied van wetgeving en beleid of evaluaties van bestaande wetgeving en beleid;
- prioriteiten voor het verzamelen van gegevens te bepalen op basis van de urgentie van de gebruikersbehoeften;
- de bevindingen van de beoordeling van de behoeften via verschillende kanalen en in verschillende formaten te communiceren aan alle relevante instellingen, organen, instituten voor statistiek, onderzoeksinstituten, maatschappelijke organisaties enz.

3.2. Identificeren van bestaande gegevensbronnen die informatie over SOGIESC verschaffen

3.2.1. Toelichting

Het identificeren van alle beschikbare gegevens (met inbegrip van gegevens uit administratieve, overheids-, academische en maatschappelijke bronnen) met betrekking tot SOGIESC is noodzakelijk om zowel: i) een gecoördineerde aanpak van gegevensverzameling te verkrijgen; en ii) uniforme categorieën, concepten en definities te creëren. Het identificeren van al deze gegevens zou het mogelijk maken om de basis te leggen voor een meer systematische aanpak van het verzamelen van SOGIESC-gegevens. Dat zou het ook mogelijk maken om een solide basis te leggen voor noodzakelijke verbeteringen, aan de hand van de drie belangrijke factoren die in de volgende opsommingstekens worden beschreven.

- De eerste belangrijke factor wordt gevormd door de verschillende gegevensbronnen en leveranciers van gegevens over gelijkheid met betrekking tot SOGIESC. Daarbij is het belangrijk om ook bronnen en leveranciers die niet specifiek zijn ontworpen om gegevens over gelijkheid te verzamelen, maar die toch variabelen hebben die kunnen worden gebruikt om bestaande structurele ongelijkheden te meten, in overweging te nemen.
- De tweede belangrijke factor wordt gevormd door de hiaten en inconsistenties in het ontwerp van een onderzoek en in de toegepaste methoden, concepten en metingen (deze inconsistenties omvatten ook onnodige overlappingsen in de gegevensverzameling).
- Onderscheid kan worden gemaakt tussen internationale/Europese gegevensbronnen en nationale gegevensbronnen. Er zijn relatief weinig internationale/Europese studies waarin internationale gegevens verzamelen over de ervaringen van lhbtqi'ers worden verzameld⁶⁴. Voor nationale gegevensbronnen kan verder onderscheid worden gemaakt tussen het verzamelen van gegevens over een specifiek onderwerp, zoals discriminatie, of het verzamelen van gegevens in het algemeen over kenmerken van de bevolking en/of gezinnen (bv. nationale volkstellingen). Deze gegevens kunnen inzicht geven in de kwantitatieve aanwezigheid van lhbtqi'ers in de samenleving en mogelijk ook details verschaffen over de sociale positie van deze lhbtqi'ers als ze vergeleken kunnen worden met andere informatie (bv. in een vergelijkbare werk- of woonsituatie)⁶⁵.

3.2.2. Richtsnoeren

De lidstaten en alle andere relevante instellingen en actoren die betrokken zijn bij — verantwoordelijk zijn voor — het verzamelen van SOGIESC-gegevens worden aangemoedigd om de in de volgende punten beschreven stappen te zetten.

- Zij zouden terdege rekening moeten houden met richtsnoer nr. 1 “Bestaande bronnen van gegevens over gelijkheid in kaart brengen en lacunes in de gegevens

⁶⁴ Enkele voorbeelden zijn: Out Now Global (2020), [Out Now Global LGBT 2020 Study: International LGBT2020 Homophobia Report](#), Out Now, Parijs; FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#), Publicatiebureau, Luxemburg; Europese Commissie (2019), [Speciale Eurobarometer 493: Discriminatie in de Europese Unie](#) *Europese Unie*; Europese sociale enquête (2018), [ESS ronde 9 bronnenvragenlijst](#) Universiteit van Londen, Londen; GESIS (2016), [Europese Waardenstudie](#), GESIS, Keulen.

⁶⁵ Voor meer informatie over internationale gegevensbronnen en bestaande officiële en niet-gouvernementele gegevensbronnen, zie het [verslag over de verzameling van gegevens met betrekking tot lhbtqi'ers](#).

vaststellen” van de [Richtsnoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#).

- Zij zouden een instelling/orgaan/organisatie moeten aanwijzen en machtigen om de inventarisatie te starten, te coördineren en uit te voeren.
- Zij zouden alle bestaande gegevensbronnen⁶⁶ die de statistische uitsplitsing van gegevens over SOGIESC ondersteunen in kaart moeten brengen. Zij zouden ook een lijst van alle in de verschillende gegevensbronnen gebruikte SOGIESC-categorieën en proxyvariabelen moeten opstellen, inclusief de onderliggende concepten en definities.
- Zij zouden de resultaten van de identificatie/mapping moeten gebruiken om overeenkomsten en discrepanties tussen gegevensbronnen en in de tijd te vinden ten aanzien van:
 - het beleidsterrein/wetgevingsdossier waarvoor de gegevens zijn gebruikt of nodig zijn;
 - de gegevensbron (administratief register, enquêtegegevens, klachtgegevens enz.);
 - de categorieën/classificaties die zijn gebruikt voor de uitsplitsing, of de vragen die zijn gebruikt in een enquête om SOGIESC te meten en de onderliggende concepten en definities hiervan (alsook relevante veranderingen in categorieën/classificaties in de loop van de tijd);
 - de raakvlakken tussen discriminatiegronden;
 - de levensdomeinen waarvoor de gegevens worden verzameld, zoals: werk, toegang tot werk, huisvesting, toegang tot huisvesting, onderwijs, gezondheid, toegang tot de rechter, toegang tot goederen en diensten enz.;
 - de methoden van de kwalitatieve en kwantitatieve gegevensverzameling (bv. persoonlijk gesprek, online-enquête, enquête via e-mail, telefoongesprek enz.), de omvang van de steekproef, de representativiteit en de geografische dekking;
 - de publieke toegankelijkheid van de gegevens en analyses;

⁶⁶ Gegevensbronnen die worden verzameld en/of gebruikt door nationale autoriteiten op gebieden die vallen onder de EU-wetgeving inzake gelijkheid en non-discriminatie met betrekking tot SOGIESC — deze kunnen ook proxyvariabelen omvatten (zoals het geslacht van de partner in combinatie met het geslacht van de respondent enz.).

- de frequentie waarmee de gegevens zijn verzameld (dat wil zeggen de regelmaat van bijwerkingen en bestaande tijdsreeksen evenals onderbrekingen of variaties in de frequentie).
- Zij zouden de resultaten van het in kaart brengen van de gegevens moeten evalueren in combinatie met de bevindingen van de beoordeling van de gebruikersbehoeften (zie richtsnoer nr. 3.1 van deze leidraad) en de huidige behoeften moeten beoordelen om naar seksuele gerichtheid, genderidentiteit/expressie en geslachtskenmerken uitgesplitste gegevens te verzamelen.
- Zij zouden ervoor moeten zorgen dat geaggregeerde statistische gegevens op basis van SOGIESC op transparante wijze openbaar worden gemaakt, met name wanneer die gegevens door rechtbanken kunnen worden gebruikt (artikel 47 van het [Handvest van de grondrechten van de EU](#)).
- Zij zouden een datahub (met een specifieke webpagina) moeten opzetten voor het verzamelen en weergeven van SOGIESC-gegevens die zijn geïdentificeerd tijdens het identificeren/in kaart brengen volgens richtsnoer nr. 3 van de [richtsnoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#). Deze hub kan ook worden gehost door de instelling/instantie die bevoegd is om de beoordeling van de behoeften uit te voeren (zie richtsnoer nr. 3.1 van deze leidraad).
- Zij zouden periodiek gegevens over lhbtq-gelijkheid moeten identificeren, rekening houdend met zowel: i) de regelmaat waarmee de geïdentificeerde gegevensbronnen worden bijgewerkt, bijvoorbeeld om de 4 à 5 jaar; en ii) nieuwe potentiële gegevensbronnen en leveranciers.
- Lidstaten die geen SOGIESC-gegevens verzamelen in officiële statistieken of via grootschalige enquêtes, zouden het voeren van een gestructureerde dialoog met verschillende belanghebbenden (bv. beleidsmakers, overheden, onderzoeksinstituten, maatschappelijke organisaties enz.) moeten overwegen.

3.3. Op elkaar afstemmen van definities en categorieën met betrekking tot SOGIESC

3.3.1. Toelichting

Een uniforme aanpak bij het verzamelen van gegevens (inclusief het op elkaar afstemmen van de toegepaste SOGIESC-definities) zou de harmonisatie van de verzamelde gegevens ondersteunen: i) in de loop van de tijd; ii) binnen verschillende gegevensbronnen; en iii) tussen verschillende gegevensbronnen. Het op elkaar afstemmen van de definities van seksuele gerichtheid, geslacht, gender, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken zou leiden tot betere metingen en daardoor de vergelijkbaarheid, validiteit en betrouwbaarheid van de verzamelde gegevens maximaliseren. Ook zou dit de kosten voor gegevensverzameling minimaliseren. Door seksuele gerichtheid, geslacht, gender, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken beter te meten, wordt het eenvoudiger om populaties van seksuele en genderminderheden te identificeren en inzicht te krijgen in de uitdagingen waarmee zij worden geconfronteerd. De definities in de verklarende woordenlijst bij deze leidraad kunnen als uitgangspunt worden genomen voor een dergelijke afstemming.

Samengevat zou een uniforme aanpak op dit gebied helpen om:

- maximale vergelijkbaarheid te verkrijgen (op nationaal niveau en in de hele EU);
- de geldigheid en betrouwbaarheid van SOGIESC-concepten te vergroten;
- de verschillende gegevensbronnen aan elkaar te koppelen voor verdere analyse en gelijkheidsrapportage;
- tijd, kosten en onnodige overlapping tussen gegevensbronnen te minimaliseren.

3.3.2. Richtsnoeren

Lidstaten en relevante instellingen/organen die betrokken zijn bij — of verantwoordelijk zijn voor — het verzamelen van SOGIESC-gegevens worden aangemoedigd om de twaalf in de punten hieronder beschreven maatregelen te nemen.

- Zij zouden moeten voortbouwen op de meest recente bevindingen van academisch onderzoek in de sociologie en de sociale psychologie betreffende SOGIESC om potentiële verzamelaars en gebruikers van gegevens bewuster te maken van de sociale constructie van de volgende termen: geslacht, gender, genderidentiteit, genderexpressie, seksuele gerichtheid en geslachtskenmerken.
- Zij zouden gestructureerd overleg met vertegenwoordigers van alle relevante lhbtqi-gemeenschappen moeten voeren om: i) de meest geschikte categorieën voor uitsplitsing/vragen over zelfidentificatie te bepalen die in een enquête moeten worden gesteld; en ii) het eens te worden over operationele definities. In het verlengde van de [op mensenrechten gebaseerde benadering van gegevens door de VN](#) moeten raadpleging en participatie van de gemeenschap zo veel mogelijk plaatsvinden op alle niveaus van het onderzoek, inclusief bij de ontwikkeling van vragenlijsten en metingen.
- Voortbouwend op de resultaten van de gemeenschapsraadplegingen moeten zij raadplegingen houden met: i) deskundigen op het vlak van enquêtemethoden; ii) deskundigen op het vlak van het inrichten van enquêtes; en iii) gegevensdeskundigen die betrokken zijn bij het verzamelen van administratieve gegevens (bv. nationale registers en volkstellingen). Tijdens dat overleg zouden zij de uitdagingen en problemen van mogelijke categorieën voor uitsplitsing/enquêtevragen (inclusief proxyvariabelen over SOGIESC) in verschillende gegevensverzamelingen moeten bespreken. Het overleg zou gericht moeten zijn op het bereiken van overeenstemming over de meest effectieve, geldige en betrouwbare aanpak voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over lhbtqi'ers. Het overleg kan ook een basis vormen voor het ontwikkelen van normen of veelbelovende praktijken voor het meten van relevante categorieën.
- Dit moet leiden tot een hogere respons door vragen/categorieën (in het bijzonder dubbelzinnige vragen en categorieën) waar nodig aan te passen en te herzien. Deze aanpassingen en herzieningen kunnen worden gebaseerd op inzichten die uit raadplegingen van de gemeenschap naar voren zijn gekomen.
- Daarbij zou nauwkeurige en neutrale terminologie voor de belangrijkste concepten moeten worden gebruikt. De gebruikte vragen zouden duidelijk moeten maken welke onderdelen worden gemeten (bv. geslacht, gender, genderidentiteit, geslachtskenmerken en seksuele gerichtheid). Het ene concept zou niet moeten worden gebruikt als vervanging voor een ander concept⁶⁷. In dit verband zouden

⁶⁷ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 6.

de [richtsnoeren 4.1 tot en met 4.4 van deze leidraad](#) in overweging moeten worden genomen.

- Ook zou naar behoren rekening moeten worden gehouden met de verschillende vereisten met betrekking tot verschillende gegevensbronnen (administratieve registers/volkstellingen/enquêtegegevens enz.) en de haalbaarheid/speelruimte in verband met de toepassing van uniforme categorieën in verschillende gegevensbronnen;
- Ze moeten: i) de basiscriteria en classificatieprocedures met betrekking tot SOGIESC documenteren; ii) hun voorgestelde combinatie van deze criteria en procedures documenteren; en iii) gebruikers van gegevens informeren over de concepten waarop deze criteria en procedures zijn gebaseerd.
- De lidstaten en relevante instellingen/organen zouden terdege rekening moeten houden met richtsnoer nr. 9 “de geldigheid en betrouwbaarheid van gegevens over gelijkheid verbeteren” en richtsnoer nr. 11 “de vergelijkbaarheid van de gegevens over gelijkheid verbeteren” van de [Richtsnoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#).
- Zij zouden moeten voortbouwen op de bevindingen van de identificatieoefening (richtsnoer nr. 3.2 van deze leidraad) om overeenkomsten en discrepanties te identificeren tussen de categorieën/definities die worden toegepast in verschillende gegevensbronnen en in de tijd.
- Ook zouden zij terdege rekening moeten houden met richtsnoer nr. 3.4 van deze leidraad over het in aanmerking nemen van informatie over SOGIESC in al het beleid, met het oog op: i) het opnemen van overeengekomen SOGIESC-definities/-categorieën voor uitsplitsing en de noodzakelijke combinaties van deze definities/categorieën; en ii) het opnemen van vragen voor het meten van discriminatie/slachtofferschap op basis van SOGIESC in EU- en nationale enquêtes.
- Zij zouden het regelmatige gebruik van overeengekomen SOGIESC-categorieën moeten versterken of moeten integreren in alle beleidslijnen, om aan de hand daarvan alle voor het Europees statistisch systeem (ESS) verzamelde gegevens uit te splitsen.
- De samenwerking tussen verschillende nationale en internationale organen voor gelijke behandeling zou moeten worden versterkt om hun gegevensverzameling op basis van SOGIESC te verbeteren en te coördineren.

3.4. Informatie over SOGIESC integreren in alle nationale en EU-enquêtes

Gegevensverzamelaars en gegevensgebruikers hebben meerdere, elkaar aanvullende bronnen van gegevens over gelijkheid nodig om een empirisch onderbouwde beleidsvorming mogelijk te maken en een beeld te krijgen van de situatie van gelijkheid voor lhbtqi'ers. Voor een passende effectbeoordeling van beleidsmaatregelen op het gebied van gelijkheid en non-discriminatie is een regelmatige verzameling van gegevens over alle discriminatiegronden nodig voor alle levensgebieden die onder de betreffende wetgeving vallen. De inspanningen voor het verzamelen van meer en betere gegevens over gelijkheid moeten echter worden afgewogen tegen en worden geleid door de gegevensbeschermingsregels van de EU, die staten verplichten om persoonsgegevens alleen te verzamelen voor “welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden” en enkel “ter zake dienend en beperkt tot wat noodzakelijk is voor de doeleinden waarvoor zij worden verwerkt”⁶⁸.

3.4.1. Toelichting

3.4.1.1. Volkstellingen

Volkstellingen, grootschalige nationale en internationale onderzoeken en administratieve gegevens kunnen waardevolle bronnen van gegevens over gelijkheid opleveren. De gegevens die worden verzameld, zijn echter vaak beperkt.

Volkstellingen geven informatie over de grootte, samenstelling en ruimtelijke spreiding van de bevolking en over de sociaaleconomische en demografische kenmerken ervan. Volkstellingen verzamelen gegevens over elke persoon van de algemene bevolking op basis van registers, vragenlijsten of gemengde gegevensbronnen.

Het verzamelen van persoonsgegevens uitgesplitst naar persoonlijke kenmerken wordt beschermd door grondwettelijke normen, de EU-wetgeving inzake gegevensbescherming en het [Handvest van de grondrechten van de EU](#). De huidige EU-wetgeving vereist dat bij elke volkstelling informatie over **geslacht** wordt verzameld en gevraagd. De vraag is verplicht en de toegestane antwoorden zijn “man” of “vrouw”⁶⁹. Dit levert een probleem op voor lhbtqi'ers, omdat sommige transgenders, genderdiverse en intersekse personen niet binnen een binair kader van geslacht en/of

⁶⁸ Artikel 5, lid 1, punt c), en overweging 39 van de [Algemene Verordening Gegevensbescherming \(AVG\)](#).

⁶⁹ Eurostat (2019), [EU legislation on the 2021 population and housing censuses: Toelichting](#) Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 66.

gender vallen. De beperkte opties sluiten dus bepaalde personen uit en zullen de geldigheid van de gegevens beïnvloeden. In landen waar officiële documenten wettelijk voorzien in gendermarkeringen buiten het binaire (zoals het geval is in Oostenrijk⁷⁰, Duitsland⁷¹, Denemarken⁷², Italië⁷³, Malta⁷⁴, en Nederland⁷⁵) kunnen binaire opties de respondenten verplichten om een foute verklaring af te leggen over hun officiële wettelijke status. In de Duitse volkstellingen worden⁷⁶ de categorieën “diverse” en “niet vermeld in het geboorteregister” gebruikt, en Malta⁷⁷ kent een categorie “overige” voor de vraag over geslacht, maar alleen als dit overeenkomt met de inschrijving in het geboorteregister. Oostenrijk, Denemarken en Nederland baseren zich op administratieve gegevens in plaats van op volkstellingen. In Italië omvatte de volkstelling van 2022 echter alleen de categorieën “man” en “vrouw”⁷⁸.

Weinig volkstellingen verzamelen informatie over “bijzondere categorieën”, zoals SOGIESC⁷⁹. Het niet opnemen van vragen over SOGIESC in volkstellingen heeft bredere implicaties, aangezien volkstellingen regelmatig het steekproefkader voor verschillende soorten enquêtes vormen. Daarom is het belangrijk om er nogmaals op te wijzen dat de regels inzake gegevensbescherming het verzamelen van gegevens over gelijkheid voor statistische doeleinden niet in de weg staan en dat de beginselen inzake gegevensbescherming niet van toepassing zijn op anonieme informatie of op persoonsgegevens die zodanig anoniem zijn gemaakt dat de betrokkene niet geïdentificeerd of niet meer identificeerbaar is⁸⁰. Tot nu toe is Malta de enige EU-lidstaat die specifieke vragen over seksuele gerichtheid en genderidentiteit heeft opgenomen in de volkstelling⁸¹. Buiten de EU hebben het Verenigd Koninkrijk, Canada en Australië een

⁷⁰ Ministerie van Financiën (2023), [Wijzigen van het toegewezen geslacht](#). Deze gendermarkeringen zijn beperkt tot intersexe personen.

⁷¹ Federaal antidiscriminatiebureau (Antidiskriminierungsstelle des Bundes) (2023), [Man — Vrouw — Divers: De “derde keuze” en de Algemene wet inzake gelijke behandeling](#). Het is onduidelijk of deze gendermarkeringen openstaan voor niet-intersexe, non-binaire mensen.

⁷² TGEU (2014), Denemarken: [X in Passports and New Trans Law Works](#).

⁷³ Baska, M en Milton, J. (2022), [Italian court recognises non-binary person’s gender identity in historic first](#), Pink News.

⁷⁴ Directoraat Mensenrechten (2020), [Legal Gender Recognition and Bodily Integrity](#).

⁷⁵ Nederlandse rijksoverheid (2022), [Vermelding geslacht wijzigen](#).

⁷⁶ Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2022), https://www.zensus2022.de/DE/Wer-wird-befragt/Musterfragebogen_Uebersicht/Fragebogen.html?nn=610864 \ “Haushaltebefragung

⁷⁷ Nationaal Bureau voor de Statistiek — Malta, [Volkstelling](#).

⁷⁸ ISTAT (2022), [Popolazione e Abitazioni: Documentazione](#).

⁷⁹ Op grond van artikel 9 van de [AVG](#) omvatten bijzondere categorieën van persoonsgegevens “persoonsgegevens waaruit ras of etnische afkomst, politieke opvattingen, religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen, of het lidmaatschap van een vakbond blijken” evenals “genetische gegevens, biometrische gegevens met het oog op de unieke identificatie van een persoon, of gegevens over gezondheid, of gegevens met betrekking tot iemands seksueel gedrag of seksuele gerichtheid”.

⁸⁰ Zie Europese Commissie (2021), [Rondetafel over gegevens inzake gelijkheid in september 2021](#) en beginsel 4 van de [Leidraad voor het verzamelen en gebruiken van gegevens over gelijkheid op grond van ras of etnische afstamming](#).

⁸¹ Nationaal Bureau voor de Statistiek — Malta, [Volkstelling](#).

vraag over genderidentiteit opgenomen in hun volkstelling. Nepal, India en Pakistan hebben hun volkstellingen herzien om non-binaire geslacht- of gendercategorieën op te nemen⁸²..

Als er geen specifieke SOGIESC-vragen zijn, kan men een idee krijgen van de beleving van lhbtq'ers door proxyvariabelen te gebruiken, bijvoorbeeld door vragen te stellen over: i) de partner van de respondent in de volkstelling, ii) de relatie van de respondent in de volkstelling tot andere leden van het huishouden, iii) het geslacht van de partner/leden van het huishouden in de volkstelling. Het verzamelen van dergelijke proxyvariabelen is de laatste jaren toegenomen. Vooral omdat in een toenemend aantal landen koppels van hetzelfde geslacht hun relatie kunnen laten registreren of wettelijk kunnen trouwen. De EU-verordening over de volkstelling van 2021⁸³ verplicht lidstaten om gegevens te verstrekken over de categorieën “gehuwd met een persoon van verschillend geslacht of in geregistreerd partnerschap met een persoon van verschillend geslacht” of “gehuwd met een persoon van hetzelfde geslacht of in geregistreerd partnerschap met een persoon van hetzelfde geslacht”. De verordening scheidt echter ook het onderscheid af tussen partners van verschillend geslacht en partners van hetzelfde geslacht in de categorie “samenwonende partners⁸⁴”, waardoor het moeilijker wordt om informatie te verzamelen over het aantal koppels van hetzelfde geslacht die niet getrouwd zijn of een geregistreerd partnerschap hebben.

Hoewel gegevens over partnerschappen tussen personen van hetzelfde geslacht vaak worden gebruikt als een proxyvariabele voor seksuele gerichtheid, leveren ze slechts beperkte informatie op. De gegevens “vangen” geen personen die op dat moment geen relatie hebben of die niet bereid zijn, of zich voldoende comfortabel voelen, om hun relatie bekend te maken. Ook houden deze gegevens geen rekening met respondenten die momenteel een “relatie met een persoon van verschillend geslacht” hebben. Dit zal met name leiden tot een onderschatting van het aantal biseksuele en panseksuele personen, evenals van het aantal transpersonen die hun gender niet wettelijk hebben laten registreren.

⁸² National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 114.

⁸³ [Verordening \(EU\) 2017/543](#).

⁸⁴ Eurostat (2019), EU legislation on the 2021 population and housing censuses - Toelichting, Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 66-67.

Kader A 4 — Vragen over SOGIESC bij de Maltese volkstelling

V5

Vermeld uw geregistreerde geslacht (slechts één antwoord aankruisen).

- Man
- Vrouw
- Anders

V7

Is het gender waarmee u zich identificeert hetzelfde als uw geregistreerde geslacht?

- Ja (ga naar vraag 9)
- Nee

V8

Geef aan met welk gender u zich identificeert.

(Tekstveld openen)

V9

Welke omschrijving komt het best overeen met uw seksuele gerichtheid? (Niet meer dan één antwoord aankruisen)

- Hetero/Heteroseksueel
- Gay of lesbisch
- Biseksueel
- Anders (specificeren)

Belangrijke opmerkingen:

De volkstelling heeft enkele beperkingen. In vraag 5 verwijst de categorie “andere” specifiek naar het geregistreerde geslacht. Deze vraag mag dus niet worden gebruikt om het aantal non-binaire of intersexe personen aan te geven. Vraag 7 be vraagt of het gender van de respondent verschilt van het geregistreerde geslacht en niet van het geslacht dat is toegewezen bij de geboorte. Deze vraag ziet daarom enkel op transrespondenten van wie het gender niet wettelijk erkend is. Vraag 9 heeft ook beperkte opties, bijvoorbeeld omdat aseksuele mensen zijn uitgesloten.

3.4.1.2. Grootschalige enquêtes

Hoewel SOGIESC-gegevens in de meeste landen nog steeds niet worden verzameld via volkstellingen, lijkt de situatie te veranderen bij bevolkingsonderzoeken. **Grootschalige enquêtes** zijn een krachtig instrument waarmee een uitgebreide reeks gegevens over gelijkheid kan worden verzameld. Algemene bevolkingsenquêtes zijn gebaseerd op een steekproef die representatief is voor de totale bevolking. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de [arbeidskrachtenenquête](#), de [EU-enquête naar de levensomstandigheden](#) (EU-SILC) of nationale gezondheidsonderzoeken.

In een onlangs gepubliceerd rapport verklaart de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) dat het belangrijk is om **representatieve** gegevens te verzamelen over SOGIESC⁸⁵. Representativiteit geeft aan in welke mate de kenmerken van een steekproef (zoals de samenstelling op het vlak van SOGIESC) overeenkomen met de kenmerken van de populatie waaruit de steekproef is getrokken, volgens vastgestelde regels. Zoals vermeld in de [Richtsnoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#) kan de “representativiteit negatief worden beïnvloed wanneer de steekproef te klein is, wanneer zij onvoldoende personen omvat die tot de bedoelde bevolkingsgroep behoren of wanneer specifieke subgroepen van de bevolking systematisch van de gegevensverzameling worden uitgesloten (wegens taalproblemen, handicaps enz.)⁸⁶.”

Verschillende lidstaten van de EU en de Europese Economische Ruimte hebben al vragen over SOGIESC opgenomen in bevolkingsonderzoeken⁸⁷. België⁸⁸, Denemarken⁸⁹, Finland⁹⁰, Frankrijk⁹¹, Ierland⁹², Nederland⁹³, Zweden⁹⁴ en Noorwegen⁹⁵ hebben enquêtes uitgevoerd waarin werd gevraagd naar zowel seksuele gerichtheid als

⁸⁵ OESO (2020), [Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion](#), Publicatiebureau OESO, Parijs, blz. 29.

⁸⁶ Europese Commissie (2018), [Richtsnoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 21.

⁸⁷ Een volledige lijst van nationaal representatieve enquêtes waarin naar seksuele gerichtheid en genderidentiteit wordt gevraagd, uitgevoerd door openbare instellingen in OESO-landen vanaf 2018 is beschikbaar in OESO (2019), [Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators](#), Publicatiebureau OESO, Parijs, blz. 52-56. Meer informatie over de door de lidstaten verzamelde gegevens is ook te vinden in Europese Commissie (2017), [Gegevensverzameling in verband met lhbtj-personen](#) Publicatiebureau, Luxemburg.

⁸⁸ Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (2022), [Enquête #YouToo?](#).

⁸⁹ Statens Serum Institut (2019), [Projekt SEXUS](#).

⁹⁰ Fins Instituut voor Gezondheid en Welzijn (2021), [Onderzoek naar gezondheidsbevordering op scholen](#).

⁹¹ Institut National D'Études Démographiques (2020), [VIRAGE](#).

⁹² Centraal Bureau voor de Statistiek (2019), [Algemene enquête onder huishoudens](#).

⁹³ Nederlands Centraal Bureau voor de Statistiek (2021), [Veiligheidsmonitor](#).

⁹⁴ Zweeds Agentschap voor de volksgezondheid (2022), [Volksgezondheidsenquête](#).

⁹⁵ Noors bureau voor de statistiek (2021), [Levenskwaliteit in Noorwegen](#).

genderidentiteit. Duitsland⁹⁶, Italië⁹⁷, Spanje⁹⁸ en IJsland⁹⁹ hebben vragen over seksuele gerichtheid opgenomen. Italië heeft een proefenquête over discriminatie uitgevoerd met vragen over seksuele gerichtheid en genderidentiteit. Portugal is van plan om vragen over seksuele gerichtheid, genderidentiteit en geslachtskenmerken op te nemen in een binnenkort uit te voeren enquête over gendergerelateerd geweld¹⁰⁰. Vooral het opnemen van geslachtskenmerken zou belangrijk zijn, omdat in geen enkel algemeen bevolkingsonderzoek wordt gevraagd of respondenten intersekse zijn of een variatie in geslachtskenmerken hebben¹⁰¹.

3.4.1.3. Administratieve gegevens

Administratieve gegevens zijn te onderscheiden van gegevens die uitsluitend voor statistische doeleinden zijn verzameld. Gegevens die uitsluitend voor statistische doeleinden zijn verzameld, zijn onder andere volkstellingsgegevens en enquêtegegevens. Administratieve gegevens zijn alle gegevens die door overheidsinstanties worden verzameld. Administratieve gegevens dienen voornamelijk een ander doel dan het aanmaken van statistieken¹⁰², zoals het betalen van belastingen of het registreren van geboorten en sterfgevallen.

In tegenstelling tot gegevens uit enquêtes, bestrijken administratieve gegevens vaak hele populaties (bv. alle belastingbetalers). Ook kunnen ze informatie aan het licht brengen die anders nooit zou zijn verzameld. Administratieve gegevens worden mogelijk vaker verzameld dan gegevens die voor statistische doeleinden worden verzameld. Over de situatie van lhbtq'ers in Europa zijn administratieve gegevens bijvoorbeeld veelal te vinden in registers met gegevens over: i) het aantal mensen dat een wettelijk erkend partnerschap met iemand van hetzelfde geslacht aangaat (een huwelijk of een andere vorm); en ii) het aantal personen aan wie toestemming is verleend om het bij de geboorte toegewezen geslacht te wijzigen.

Administratieve gegevens kunnen nuttig zijn, maar brengen ook veel uitdagingen met zich mee en kunnen problematisch zijn als bron van SOGIESC-gegevens. Inspanningen om administratieve gegevens te verzamelen worden niet op dezelfde manier op elkaar afgestemd en bijgehouden als inspanningen om statistische gegevens te verzamelen. In

⁹⁶ Duits Instituut voor Economisch Onderzoek (DIW Berlijn) (2022), [Sociaal-economisch panel](#).

⁹⁷ Istituto Nazionale di Statistica (2015), [Enquête over discriminatie naar gender, seksuele gerichtheid en etnische afstamming](#).

⁹⁸ Instituto Nacional de Estadística (2006), [Enquête over gezondheid en seksueel gedrag](#).

⁹⁹ Directoraat Gezondheid (2022), [Studie over gezondheid en welzijn](#).

¹⁰⁰ OHCHR (2018), [Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity: Responses by the Portuguese Authorities](#), blz. 3.

¹⁰¹ OESO (2019), [Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators](#), Publicatiebureau OESO, Parijs, blz. 15.

¹⁰² Europese Commissie (2016), [Europees handboek inzake gegevens over gelijkheid \(herziening 2016\)](#), Publicatiebureau, Luxemburg, punt 2.1.1.

bepaalde gevallen zijn helemaal geen gegevens op groepsniveau beschikbaar¹⁰³. Ook kunnen de variabelen beperkt zijn, bijvoorbeeld wanneer er wel gegevens over het wettelijke gender worden verzameld, maar geen gegevens over de genderidentiteit. In veel gevallen worden SOGIESC-gegevens verzameld zonder dat daar een rechtsgrondslag of een onderliggende reden voor is (bv. bij het aanvragen van een bibliotheekpas). Dit kan als te indringend worden ervaren, en in sommige gevallen zullen lhbtqi'ers hierdoor geen gebruik maken van een bepaalde dienst¹⁰⁴.

3.4.1.4. Gebruik van proxyvariabelen

Een proxyvariabele is een indicator die wordt gebruikt voor het bij benadering weergeven van een verschijnsel dat verband houdt met de variabele, maar dat niet direct meetbaar is op een meer objectieve manier. Een variabele is pas een geldige proxyvariabele als deze nauw verwant is aan de variabele die ze vervangt.

In de [op mensenrechten gebaseerde benadering van gegevens van het OHCHR](#) wordt verklaard dat populaties zelfidentificerend moeten zijn, wat betekent dat populatieparameters niet door een externe partij kunnen worden opgelegd of kunnen worden toegewezen door middel van toeschrijving of een proxyvariabele. Het grootste probleem met rapportage via proxyvariabelen is dat de verkregen gegevens niet weergeven hoe een persoon zich zou hebben geïdentificeerd als deze persoon zelf had kunnen antwoorden¹⁰⁵. Daarom heeft het verzamelen van informatie over de zelfidentificatie van personen in termen van SOGIESC voorrang op informatie uit proxyvariabelen.

Veel lidstaten verzamelen regelmatig bevolkings- of volkstellingsgegevens die kunnen worden gebruikt als een onvolmaakte proxyvariabele voor SOGIESC-gegevens (bijvoorbeeld in vragen over het geslacht van de respondent en hun partner als een proxyvariabele voor lhbtqi-relaties). Dit soort informatie kan om verschillende redenen onnauwkeurig zijn. Zo wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden met transpersonen die hun gender niet wettelijk hebben laten registreren, of met biseksuele of panseksuele mensen die een relatie hebben met iemand van een ander geslacht. Dergelijke informatie zou daarom enkel moeten worden gebruikt als er geen andere manier is om SOGIESC-gegevens te verzamelen.

¹⁰³ In databanken over gezondheid worden interseksuele personen bijvoorbeeld niet specifiek als zodanig gedefinieerd in gezondheidstermen voor statistische analyse. Daarom worden zij ook niet als zodanig opgenomen in databanken. Zie: Republic of Slovenia, Advocate of the Principle of Equality (2022), [Special report. The Situation of Intersex People in Medical Procedures](#), Advocate of the Principle of Equality, Ljubljana.

¹⁰⁴ Ashley, F. (2021), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#). *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489-528, blz. 504, 514-515.

¹⁰⁵ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 50.

Het gebruik van proxyrapportage kan in sommige gevallen noodzakelijk zijn (zoals bij het verzamelen van gegevens over baby's), maar zal waarschijnlijk leiden tot "ondertelling". Als statistieken bijvoorbeeld alleen zijn gebaseerd op prenatale screening (als proxyvariabele voor individuen met een variatie in geslachtskenmerken) zullen ze individuen missen van wie de variatie in geslachtskenmerken op latere leeftijd aan het licht komt. Evenzo zijn standaard binaire metingen van geslacht een ontoereikende proxyvariabele voor de primaire meting van gender- en geslachtskenmerken, vooral bij seksueel diverse en genderdiverse populaties¹⁰⁶. Als gegevens over het aantal wijzigingen in de wettelijke geslachtsregistratie worden gebruikt als proxyvariabele voor de omvang van de transpopulatie (of voor het deel van de bevolking dat trans is) kan dit leiden tot te lage tellingen, omdat niet alle transpersonen hun wettelijk geregistreerde gender kunnen of willen wijzigen. Deze informatie kan ook leiden tot onnauwkeurigheden, omdat ze intersekse personen die zich niet als trans identificeren kan omvatten. Weging op basis van schattingen van andere landen over het percentage transpersonen dat streeft naar wettelijke gendererkenning zou de betrouwbaarheid van proxyvariabelen kunnen verbeteren. Dit is echter alleen mogelijk als de landen vergelijkbare wetgeving hebben, aangezien wettelijke belemmeringen van aanzienlijke invloed kunnen zijn op het aantal mensen dat wettelijke gendererkenning zoekt.

Kader A 5 — Gebruik van proxyvariabelen in de EU-SILC-enquête onder huishoudens

De **EU-SILC-enquête onder huishoudens** bevat een vraag over geslacht en een vraag over de burgerlijke staat van alle leden van het huishouden¹⁶⁶. Om te verduidelijken dat geregistreerde partnerschappen ook meetellen als burgerlijke staat, is een opmerking over paren van hetzelfde geslacht toegevoegd. De combinatie van beide vragen zou de prevalentie van koppels van hetzelfde geslacht kunnen beoordelen, hoewel deze informatie alleen koppels van hetzelfde geslacht die getrouwd zijn of een geregistreerd partnerschap hebben zal vastleggen.

(Geslacht) *(Vraag wordt herhaald voor alle leden van het huishouden)*

- Man
- Vrouw

(OPMERKING: Alle huidige leden van het huishouden van 16 jaar en ouder.)

(Burgerlijke staat) *(Vraag wordt herhaald voor alle leden van het huishouden)*

- Nooit gehuwd
- Gehuwd
- Gescheiden

¹⁰⁶ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 44.

- Weduwnaar/weduwe
- Gescheiden

(OPMERKING: Alle huidige leden van het huishouden van 16 jaar en ouder. Sommige landen beschikken over een wettelijk kader voor het registreren van partnerschappen (in de meeste landen zijn dit partnerschappen tussen personen van hetzelfde geslacht en hebben ze dezelfde wettelijke status als getrouwde stellen). Deze informatie moet ook op een geharmoniseerde manier worden behandeld, en voorgesteld wordt om deze wettelijk erkende partners op dezelfde manier te behandelen als gehuwden en ze in te delen onder code 2 wanneer de relatie nog steeds bestaat, of onder 3-5 naargelang het geval (scheiding van tafel en bed of overlijden van een van de partners enz..)

Eurostat en de lidstaten splitsen deze gegevens vaak niet uit om de prevalentie van koppels van hetzelfde geslacht te schatten, ook al is de informatie beschikbaar. Bij gebrek aan betere gegevens kan een dergelijke opsplitsing een nuttig instrument zijn.

3.4.2. Richtsnoeren

De lidstaten en relevante instellingen en organen die betrokken zijn bij — verantwoordelijk zijn voor — het verzamelen van gegevens op basis van SOGIESC worden aangemoedigd om in al hun beleid rekening te houden met informatie over SOGIESC. In de onderstaande punten worden enkele overwegingen voor de lidstaten toegelicht.

- Als volkstellingen geen informatie verschaffen over SOGIESC, zouden steekproefenquêtes de tellingen moeten aanvullen en op regelmatige basis vragen/modules over SOGIESC-kenmerken moeten bevatten.
- Bij het ontwikkelen van enquêtes of het verzamelen van gegevens in het kader van het [Europees statistisch systeem](#) via de [arbeidskrachtenenquête](#) en [EU-SILC](#) moeten de lidstaten waar nodig systematisch op SOGIESC gebaseerde informatie opnemen. Het toevoegen van facultatieve vragen over zelfidentificatie is ook een mogelijkheid. Op SOGIESC gebaseerde informatie kan ook worden opgenomen door thematische enquêtemodules te ontwikkelen en uit te voeren, die bijvoorbeeld betrekking hebben op: i) ervaringen met discriminatie op verschillende levensdomeinen; ii) intimidatie en geweld op grond van vooroordelen; iii) bewustzijn van rechten; en iv) melding van gevallen van discriminatie.
- Om dwarsverbanden tussen ongelijkheden vast te leggen, zouden de lidstaten individuele variabelen en enquêtevragen moeten invoeren die specifiek betrekking

hebben op het meten van ongelijkheden en waargenomen discriminatie op meerdere gronden, waaronder SOGIESC, in verschillende levensdomeinen.

- Waar relevant en mogelijk zouden de lidstaten hun verzameling van SOGIESC-gegevens niet moeten beperken tot volwassenen. Hoewel minderjarigen meer bescherming genieten onder verschillende van de belangrijkste wetten op het gebied van gegevensbescherming (waaronder de [AVG](#)) laten gegevens uit Europese onderzoeken zien hoe belangrijk het is om ook gegevens over personen jonger dan 18 jaar te verzamelen. In het kader van de lhbtq-enquête II van het FRA zijn bijvoorbeeld gegevens verzameld bij jongeren van 15-17 jaar¹⁰⁷. Hoewel de aanbevolen leeftijd voor het geven van toestemming voor het beantwoorden van enquêtes volgens de [AVG](#) 16 is, kunnen lidstaten die de leeftijd wettelijk verlagen tot 13 jaar (maar niet onder 13), overeenkomstig [artikel 8, lid 1](#)¹⁰⁸.
- Wanneer SOGIESC-aspecten niet rechtstreeks kunnen worden gemeten in een enquête, zouden de lidstaten moeten overwegen om een vraag te stellen over het behoren tot een minderheidsgroep. Als het niet mogelijk is om ten minste vier bijkomende vragen toe te voegen (vragen naar seksuele gerichtheid, genderidentiteit, genderexpressie en/of variaties in geslachtskenmerken), kan een alternatieve, maar minder precieze aanpak worden gehanteerd, door de respondenten te vragen in hoeverre zij deel uitmaken van andere minderheidsgroepen, waarbij een lijst met relevante voorbeelden wordt gegeven, waaronder lhbtq. Daarbij zou toelichting of een definitie moeten worden gegeven van wat een minderheidsgroep is (binnen het kader van SOGIESC). De definities uit [de verklarende woordenlijst in de bijlage bij deze leidraad](#) kunnen als uitgangspunt voor een dergelijke toelichting dienen.
- De lidstaten zouden het aantal personen vergroten dat anders niet voldoende vertegenwoordigd zou zijn in de steekproeven voor de enquête vanwege de kleine aantallen in de totale bevolking door middel van “boost”-steekproeven.
- Als er te weinig respondenten in een categorie zijn om een zinvolle analyse te kunnen maken (zoals een beperkt aantal non-binaire respondenten in vergelijking met het aantal mannen en vrouwen), zouden lidstaten in technische rapporten moeten vermelden dat er sprake is van een steekproef/celgrootte die te klein is om “betrouwbaar” te zijn. Ook zouden zij moeten aangeven waarom bepaalde categorieën niet kunnen worden opgenomen in de hoofdanalyse. Dit vergroot de zichtbaarheid en voorkomt te simplistische interpretaties.

¹⁰⁷ Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#), Publicatiebureau, Luxemburg.

¹⁰⁸ Artikel 8, lid 1 van de [Algemene Verordening Gegevensbescherming](#).

- De lidstaten zouden de opname van SOGIESC in longitudinale onderzoeken (onderzoeken waarbij herhaaldelijk gegevens worden verzameld over dezelfde personen gedurende een langere periode, bv. panelonderzoek) moeten bevorderen, zodat individuele veranderingen in de loop van de tijd kunnen worden beoordeeld.
- Wanneer het doel voor het verzamelen van bijzondere categorieën persoonsgegevens niet duidelijk is, wordt aanbevolen dat de lidstaten de rechtsgrond en het doel waarvoor de gegevens worden verzameld, vermelden. Zoals bepaald in artikel 6 van de Algemene Verordening Gegevensbescherming(AVG), zijn de rechtsgronden voor het verzamelen van gegevens toestemming, een overeenkomst, een wettelijke verplichting, vitale belangen, een taak van algemeen belang, of een rechtmatig belang. Te invasieve vragen die niet aan een van de bovengenoemde doelen voldoen, kunnen de uitsluiting van lhbtqi'ers vergroten door hen ervan te weerhouden toegang te krijgen tot bepaalde diensten. De verzamelde gegevens moeten noodzakelijk en proportioneel zijn en voldoen aan het overkoepelende beginsel om geen schade te berokkenen. Als er geen rechtsgrondslag is om SOGIESC-gegevens te verzamelen, is het daarom aan te raden om geen gegevens over SOGIESC te verzamelen in administratieve gegevens.
- Vaak wordt het gender van een persoon alleen verzameld om de juiste aanhef voor deze persoon te kunnen gebruiken. Vraag de persoon in die gevallen om zelf de juiste aanhef te kiezen, met inbegrip van genderneutrale opties. Op deze manier kunnen personen informatie geven over de aanhef die zij zelf verkiezen zonder persoonlijke informatie te delen. Een voorbeeld van een dergelijke vraag kan zijn: "Welke begroeting verkiest u? Mevrouw, Meneer, Mx of Geen aanhef, alleen mijn voornaam."
- Lidstaten zouden proxyvariabelen/-categorieën moeten gebruiken in bestaande gegevensbronnen wanneer het op de mensenrechten gebaseerde beginsel van zelfidentificatie niet kan worden toegepast.
- Voor enquêtes onder huishoudens waarbij een lid van het huishouden informatie verschaft over andere leden van het huishouden (een zogeheten proxy-informant), moet het verzamelen van SOGIESC-informatie zoveel mogelijk worden vermeden¹⁰⁹, aangezien het gevoelige gegevens betreft, waarvoor de toestemming van de beoogde persoon vereist is. Daarom mogen SOGIESC-vragen alleen worden gesteld aan de respondent in de steekproef. Organisaties die geen statistieken

¹⁰⁹ Enquêtemodule om ervaringen met discriminatie te meten, ontwikkeld door het Task Team Non-discriminatie en Gelijkheid van de Praia Group.

verzamelen en andere onderzoeksinstellingen zouden hun vaste praktijken kunnen toepassen voor het vervangen van huishoudens of respondenten die weigeren deel te nemen aan het interview of niet beschikbaar zijn.

- In een gegevensverzameling zouden respondenten in staat moeten worden gesteld om zich waar mogelijk te identificeren, en elke rapportage via een proxyvariabele zou moeten weerspiegelen wat bekend is over de wijze waarop een persoon zichzelf identificeert.
- Bij elke gegevensverzamelingsactiviteit zouden potentiële respondenten eerst hun goed geïnformeerde toestemming moeten geven, zonder sanctie voor personen die geen persoonlijke informatie willen delen over zichzelf of over andere leden van het huishouden.

Daarbij zou duidelijk moeten worden verklaard dat gegevens die zijn verzameld via een proxyvariabele mogelijk niet weerspiegelen hoe een persoon zich zou hebben geïdentificeerd als deze persoon de kans had gekregen om zichzelf te identificeren, wat waarschijnlijk zal resulteren in te lage tellingen voor gemarginaliseerde bevolkingsgroepen. Deze beperking moet worden erkend in elke analyse van deze gegevens¹¹⁰.

3.5. Een intersectionele aanpak integreren in de verzameling en het gebruik van SOGIESC-gegevens

“Discriminatie is vaak multidimensionaal en alleen een intersectionele aanpak kan de weg vrijmaken voor duurzame en respectvolle veranderingen in de samenleving.”

[EU-strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025](#)

Nationale gelijkheidswetten in de EU bevatten zelden bepalingen die betrekking hebben op meervoudige of intersectionele discriminatie. Waar dergelijke bepalingen wel zijn opgenomen, zijn er verschillen tussen landen, zoals is opgemerkt door het Europees netwerk van juridische experts op het gebied van gendergelijkheid en non-

¹¹⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 50.

discriminatie¹¹¹. Ongeacht de wettelijke regelingen en bepalingen, tonen onderzoeksgegevens en empirisch bewijs aan dat intersectionele discriminatie een terugkerende realiteit is voor veel personen in de EU.

Uit enquêtegegevens van het FRA blijkt bijvoorbeeld dat mensen discriminatie ervaren op verschillende gronden en als een combinatie van gronden, zoals leeftijd en etniciteit, of religie en etniciteit (inclusief migratieachtergrond)¹¹². Uit de bevindingen van de lhbt-enquête II van het FRA komt naar voren dat seksuele gerichtheid door 60 % van de intersekse personen en 46 % van de transpersonen wordt genoemd als een extra discriminatiegrond; 46 % van de biseksuele vrouwen en 29 % van de lesbische vrouwen noemen geslacht als bijkomende discriminatiegrond. Van de lhbtq-respondenten die zichzelf als behorend tot een etnische minderheid beschouwden (inclusief migranten), meldde 35 % dat zij werden gediscrimineerd vanwege hun etnische afkomst of migratieachtergrond. Van de respondenten die vonden dat ze tot een religieuze minderheid behoorden, vermeldde 28 % religie of geloofsovertuiging. Van de personen die vonden dat ze tot een minderheid behoorden op basis van een handicap of beperking, noemde 33 % de handicap of beperking als een bijkomende reden voor het meest recente incident van intimidatie dat ze hadden meegemaakt. Van de intersekse respondenten vermeldde 41 % ook genderidentiteit en -expressie als een bijkomende discriminatiegrond die zij hadden ervaren¹¹³.

Alle recente gelijkheidsstrategieën en actieplannen van de EU adresseren intersectionaliteit door op te roepen tot actie om intersectionele en meervoudige vormen van discriminatie aan te pakken. In het EU-actieplan tegen racisme moedigt de Europese Commissie de lidstaten aan om “snel een akkoord te bereiken over het voorstel van de Commissie van 2008 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid¹¹⁴”. Bovendien erkennen mensen uit de praktijk dat het aanpakken van discriminatie vanuit het

¹¹¹ Europees netwerk van juridische deskundigen op het vlak van gendergelijkheid en non-discriminatie (2020), [Een vergelijkende analyse van non-discriminatie wetgeving 2019](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 36-37.

¹¹² FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#), Publicatiebureau, Brussel, blz. 42.

¹¹³ FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 45. Voor meer intersectionele analyses van de bevindingen van de tweede FRA-enquête over lhbtq'ers in de EU en Noord-Macedonië en Servië, zie: Calderon-Cifuentes, PA. (2021), *Trans Discrimination in Europe. A TGEU analysis of the FRA LGBTI Survey 2019*; ILGA Europe, EuroCentralAsian Lesbian Community (EL*C) (2022), [Intersections, Lesbian Briefing](#), en ILGA-Europe and IGLYO (2022), [Intersections, Youth Briefing](#). In toekomstige briefings zal worden gekeken naar intersectionele ervaringen van intersekse personen, religieuze en etnische minderheden, oudere lhbtq'ers, transpersonen en anderen.

¹¹⁴ Europese Commissie (2020), [Een Unie van gelijkheid: EU-actieplan tegen racisme 2020-2025, COM\(2020\) 565 final](#), Brussel, blz. 6.

perspectief van één enkele grond onvoldoende is om de verschillende manieren waarop ongelijke behandeling zich kan manifesteren aan te pakken¹¹⁵.

Kader A 6 — Meervoudige en intersectionele discriminatie

“**Meervoudige discriminatie**” beschrijft discriminatie die plaatsvindt op basis van verschillende gronden die afzonderlijk werken.

“**Intersectionele discriminatie**” beschrijft een situatie waarin zich verschillende soort gronden tegelijk voordoen en elkaar op zodanige wijze beïnvloeden dat zij onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden en leiden tot specifieke soorten discriminatie¹¹⁶.

3.5.1. Toelichting

De complexiteit van lhbtq-identiteiten en -ervaringen kan niet onder één noemer worden gevat, omdat ze meerdere, elkaar doorkruisende kenmerken omvatten die moeten worden erkend¹¹⁷. Inzicht in intersectionele ervaringen is daarom van cruciaal belang bij het ontwerpen van effectieve maatregelen en beleidsmaatregelen om situaties waarin verschillende discriminatiegronden elkaar kruisen of in combinatie met elkaar voorkomen adequaat te kunnen aanpakken.

3.5.2. Richtsnoeren

Lidstaten en relevante instellingen/organen die betrokken zijn bij of verantwoordelijk zijn voor het verzamelen van SOGIESC-gegevens worden aangemoedigd om een intersectionele aanpak te hanteren bij het verzamelen en gebruiken van SOGIESC-gegevens. Zij worden ook aangemoedigd om gemeenschappen bij het proces te betrekken. De onderstaande punten bevatten aanvullende suggesties voor de lidstaten.

- De lidstaten en relevante instellingen/organen zouden strategieën moeten ontwikkelen om: i) situaties waarin verschillende discriminatiegronden elkaar kruisen of in combinatie met elkaar voorkomen adequaat vast te leggen; en ii) rekening te houden met meervoudige en intersectionele discriminatie in de gegevensanalyse. Daartoe zouden de EU-lidstaten gebruik moeten maken van een uitgebreide reeks instrumenten om gegevens over gelijkheid te verzamelen,

¹¹⁵ FRA (2017), [Fundamental Rights Report 2017](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 58.

¹¹⁶ FRA en Europees Hof voor de Rechten van de Mens (2018), [Handbook on European non-discrimination law — editie 2018](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 59.

¹¹⁷ Zie ook EIGE (2022), [Intersectionality](#).

waaronder grootschalige kwantitatieve onderzoeken naar verschillende bevolkingsgroepen en discriminatiegronden¹¹⁸.

- De lidstaten en relevante instellingen/organen zouden rekening moeten houden met intersecties, zowel binnen de lhbtq-gemeenschap (een lesbische transvrouw kan bijvoorbeeld specifieke discriminatie ervaren die verschilt van de discriminatie waarmee cisgender lesbiennes of transpersonen die niet lesbisch zijn, worden geconfronteerd), als met niet-SOGIESC-discriminatiegronden (leeftijd, etniciteit, handicap of beperking, religie enz.).
- De lidstaten en relevante instellingen/organen zouden gebruik moeten maken van een uitgebreide reeks instrumenten om gegevens over gelijkheid te verzamelen¹¹⁹, waaronder grootschalige kwantitatieve onderzoeken naar verschillende bevolkingsgroepen en verschillende discriminatiegronden.
- De lidstaten en relevante instellingen/organen zouden het meten van meervoudige en intersectionele discriminatie moeten opnemen in alle bestaande systemen voor het verzamelen van gegevens. Zo zouden gegevens die op het gebied van handicaps of beperkingen worden verzameld, idealiter ook informatie moeten bevatten over SOGIESC en andere mogelijke kenmerken die kunnen leiden tot een groter risico op discriminatie op grond van meervoudige factoren of intersectionele ongelijkheid.
- Voor het verzamelen van gegevens door middel van enquêtes zouden de lidstaten en relevante instellingen/organen moeten zorgen voor een voldoende grote netto steekproefomvang om verdere uitsplitsing van gegevens en intersectieanalyse mogelijk te maken. Om dit doel te bereiken, zouden zij moeten overwegen om een daartoe geschikte steekproefmethode te gebruiken. Het is mogelijk om verschillende steekproefstrategieën toe te passen voor het verkrijgen van een adequate steekproefgrootte die de variaties binnen de lhbtq-doelpopulatie volledig vertegenwoordigt.

¹¹⁸ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#), Publicatiebureau, Brussel, blz. 20.

¹¹⁹ Zie voor meer informatie het [Europees handboek inzake gegevens over gelijkheid](#) en de [Richt snoeren voor een betere verzameling en beter gebruik van gegevens over gelijkheid](#).

3.6. Voldoende budget voor regelmatige enquêtes om gelijkheidsgegevens over SOGIESC te verzamelen

3.6.1. Toelichting

Overheden zouden ervoor moeten zorgen dat er regelmatig gegevens over gelijkheid worden verzameld om te controleren of de verplichtingen in het kader van de EU-wetgeving¹²⁰ worden nagekomen, ook als het niet mogelijk is om administratieve gegevens te verzamelen. In die gevallen moeten op nationaal/regionaal niveau voldoende begrotingsmiddelen worden vrijgemaakt om gegevens over gelijkheid over SOGIESC te verzamelen door middel van regelmatige nationale/regionale enquêtes, uitgevoerd door een bevoegde instantie.

3.6.2. Richtsnoeren

Bij gebrek aan regelmatige verzameling van SOGIESC-gegevens via administratieve bronnen of enquêtes zouden de lidstaten **voldoende begrotingsmiddelen moeten uittrekken om dergelijke gegevens om de 4-5 jaar te verzamelen door middel van een uitgebreide nationale enquête.**

De enquête zou de vier in de onderstaande punten vermelde doelen moeten bereiken.

- De enquête zou alle lhbtqi-groepen moeten bereiken en actief moeten focussen op groepen die concreet werken met — en voor — specifieke groepen die onder de lhbtqi-categorie vallen. Ook zouden meervoudig gemarginaliseerde groepen moeten worden bereikt en worden betrokken bij de exercitie, zoals lhbtqi'ers met een beperking, lhbtqi'ers van kleur en lhbtqi-sekswerkers.

¹²⁰ Zoals vermeld in het [Europees handboek inzake gegevens over gelijkheid](#) staat de richtlijn inzake gelijke behandeling van werknemers de lidstaten uitdrukkelijk toe — zonder hen de verplichting op te leggen — om regels te handhaven of in te voeren die het mogelijk maken om discriminatie vast te stellen op “gelijk welke manier, inclusief op basis van statistisch bewijsmateriaal”. Bovendien hebben overheden zelf meermaals de noodzaak erkend om gegevens over gelijkheid te verzamelen (Verklaring van Kopenhagen inzake sociale ontwikkeling en actieprogramma van de Wereldtop voor sociale ontwikkeling van 19 april 1995, A/CONF.166/9); Verklaring en actieplan van Durban; Verklaring en actieprogramma van Wenen van 12 juli 1993, A/CONF.157/23; Wereldactieprogramma voor personen met een beperking; Standaardregels voor gelijke kansen voor personen met een beperking).

- Daarnaast zou ernaar moeten worden gestreefd om de diversiteit van deze gemeenschap te representeren en bevolkingsgroepen en groepen die als “moeilijk te bereiken” geboekstaafd staan, waaronder mensen die in armoede leven, daklozen, sekswerkers, migranten, asielzoekers en mensen die zich in hun dagelijks leven niet “ge-out” hebben, bij de enquête te betrekken. Dit betekent ook dat het enquête-instrument (vragenlijst en ander veldwerkmateriaal) zou moeten worden vertaald in talen die relevant zijn voor deze moeilijk te bereiken groepen en dat maatschappelijke organisaties daarbij zouden moeten worden betrokken¹²¹.
- De steekproef zou voldoende groot moeten zijn om zowel een meer gedetailleerde gegevensanalyse uit te voeren als geografische verschillen/ongelijkheden te identificeren, inclusief intersectionele ongelijkheden. Dit betekent dat de steekproef voldoende groot moet zijn om de gegevens verder te kunnen analyseren aan de hand van geografische spreiding, leeftijd, ras of etnische afstamming, beperking, godsdienst, bij de geboorte toegewezen geslacht, seksuele gerichtheid, genderidentiteit/-expressie, geslachtskenmerken, enz.
- De steekproef zou betrouwbare en geldige gegevens moeten opleveren voor alle lhbtq-groepen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van de meest recente richtlijnen voor enquêtemetingen en een steekproefontwerp te kiezen dat ook moeilijk te bereiken populaties bereikt.

Regelmatige enquêtes die gegevens over gelijkheid met betrekking tot SOGIESC verzamelen, kunnen worden uitgevoerd als een onafhankelijke enquête met specifieke nadruk op bevolkingsgroepen die zichzelf identificeren als lhbtq, of als onderdeel van een algemene enquête over gelijkheid (bijvoorbeeld een enquête die ook andere beschermde gronden behandelt). Dit kan op nationaal (en waar relevant regionaal) niveau worden gedaan door een bevoegde instantie, een bureau voor de statistiek, een instantie voor gelijke kansen of een onderzoeksorganisatie met de relevante capaciteit en expertise om onderzoek te doen.

¹²¹ UNECE (2020), [Poverty Measurement: Guide to Data Disaggregation](#), Verenigde Naties, New York en Genève.

3.7. Het eigenlijke gebruik van gegevens over de gelijkheid van SOGIESC bevorderen om de gelijkheid van lhbtq te versterken en te verbeteren

3.7.1. Toelichting

Betrouwbare, geldige en vergelijkbare SOGIESC-gegevens zijn een voorwaarde voor empirisch onderbouwd beleid ter bevordering van gelijkheid en non-discriminatie op EU-, nationaal en regionaal niveau. SOGIESC-gegevens worden gezien als een essentieel onderdeel van alle fasen van een beleidscyclus om de gelijkheid voor lhbtq'ers te verbeteren. Deze SOGIESC-gegevens moeten daarom systematisch worden gebruikt voor de ontwikkeling, uitvoering en opvolging van zowel specifiek lhbtq-beleid/maatregelen als bredere kaders voor gelijkheid op EU/nationaal niveau.

De National Science and Technology Council van de VS geeft een gedetailleerde lijst van potentiële onderzoeksvragen die kunnen worden beantwoord met SOGIESC-gegevens op het gebied van gezondheidszorg, huisvesting, onderwijs, economische zekerheid, veiligheid en het gerecht¹²². Enkele kenmerkende voorbeelden worden gegeven in de drie punten hieronder.

- “Wat is de prevalentie van dakloosheid onder lhbtq+-volwassenen? Hoe verhoudt dit zich tot hun niet-lhbtq+-leeftijdsgenoten¹²³?”
- “Hoe wijdverbreid zijn verschillende vormen van discriminatie van, intimidatie van of vergelding tegen lhbtq+-personen op het werk, zoals discriminatie bij aanwerving, salaris, gelijke kansen op werk, eerlijke behandeling, promoties of bevorderingen, of beëindiging van het dienstverband¹²⁴?”
- “Welke institutionele contexten, beleidslijnen of praktijken bevorderen een positieve academische omgeving en dragen bij aan hogere percentages lhbtq+-

¹²² Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) en het Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) *United States Government*, blz. 18-33.

¹²³ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) en het Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) *United States Government*, blz. 23.

¹²⁴ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) en het Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) *United States Government*, blz. 25.

studenten die blijven studeren en afstuderen? Over welke beschermende factoren op individueel, familie- of gemeenschapsniveau beschikken lhbtqi+-personen die hen helpen te slagen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt¹²⁵?”

De vragen bevatten ook voorbeelden van manieren waarop intersectionele discriminatie kan worden gemeten, zoals de vraag “Welke belemmeringen ondervinden minderjarige en volwassen lhbtqi+-ers met een handicap bij de toegang tot gezondheidsdiensten die de medewerking van voogden vereisen¹²⁶?”. Via deze vragen kunnen SOGIESC-gegevens een cruciale rol spelen in beleidsontwikkeling en -evaluatie.

3.7.2. Richtsnoeren

Om het effectieve gebruik van gegevens over SOGIESC-gelijkheid te vergemakkelijken, worden de lidstaten en de relevante instellingen en actoren die betrokken zijn bij of verantwoordelijk zijn voor het verzamelen van SOGIESC-gegevens aangemoedigd om de in de volgende punten vermelde maatregelen te nemen.

- Zij zouden SOGIESC-gelijkheidsgegevens moeten gebruiken om zowel: i) het effect van lhbtqi-specifieke wetgeving en beleid; als ii) het effect van breder gelijkheids- en non-discriminatiebeleid en -maatregelen op lhbtqi'ers te meten.
- Zij zouden SOGIESC-gelijkheidsgegevens moeten gebruiken om: i) de vooruitgang op het gebied van de gelijkheid van lhbtqi'ers op nationaal niveau te rapporteren; en ii) de verslaglegging over de invoering van de [EU-strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025](#) en andere relevante instrumenten, zoals andere EU-strategieën inzake gelijkheid¹²⁷ en de Europese pijler van sociale rechten, te ondersteunen.
- Gegevens en indicatoren over SOGIESC-gelijkheid zouden moeten worden gebruikt als input voor de ontwikkeling van processen en beleid op breder Europees en VN-niveau. Landen kunnen SOGIESC-gegevens gebruiken: i) bij het rapporteren over

¹²⁵ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) en het Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) *United States Government*, blz. 26.

¹²⁶ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) en het Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) *United States Government*, blz. 22.

¹²⁷ Om een Unie van gelijkheid te bevorderen, heeft de Europese Commissie verschillende beleidsinstrumenten ontworpen, naast de [strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025](#) waaronder: het [EU-actieplan tegen racisme 2020-2025](#); het [strategisch EU-kader voor gelijkheid, integratie en participatie van de Roma 2020-2030](#); het [actieplan voor integratie en inclusie 2021-2027](#); de [EU-strategie voor gendergelijkheid 2020-2025](#); het [actieplan voor de Europese pijler van sociale rechten](#); en de [strategie voor de rechten van personen met een beperking 2021-2030](#).

relevante aanbevelingen van de Raad van Europa¹²⁸; ii) bij de verslaglegging over de vooruitgang die is geboekt bij de verwezenlijking van de 2030-agenda met de VN-doelen voor duurzame ontwikkeling (SDG's)¹²⁹; iii) bij het overleg met andere internationale mechanismen voor toezicht op de mensenrechten, zoals VN-verdragsorganen en speciale procedures (bv. de onafhankelijke deskundige op het vlak van bescherming tegen geweld en discriminatie op grond van seksuele gerichtheid en genderidentiteit); of iv) bij het opvolgen van aanbevelingen die zijn gedaan tijdens de universele periodieke evaluaties van de VN.

- Zij zouden SOGIESC-gegevens moeten gebruiken in alle stadia van de beleidsontwikkeling. Een aanzet hiertoe zou kunnen worden gegeven door: i) SOGIESC-gegevens te gebruiken als basis voor de ontwikkeling van beleid; ii) indicatoren voor monitoringdoeleinden te ontwerpen; en iii) benchmarks vast te stellen. In een latere fase van de beleidsontwikkeling zouden zij SOGIESC-gegevens moeten gebruiken bij tussentijdse evaluaties. En in de latere stadia van de beleidsimplementatie zouden zij SOGIESC-gegevens moeten gebruiken om indicatoren op te stellen, de effectieve invoering van maatregelen te beoordelen, de resultaten van deze maatregelen te beoordelen en trends te volgen.
- Zij zouden ervoor moeten zorgen dat gegevens kunnen worden uitgesplitst naar SOGIESC en andere relevante kenmerken (leeftijd, beperking, etniciteit of ras, religie en sociaaleconomische status) om verschillen in ervaringen weer te geven, te analyseren en erover te rapporteren. Dit is in overeenstemming met richtsnoer nr. 3.5 van deze leidraad over het volgen van een intersectionele benadering bij het verzamelen en gebruiken van gegevens.
- Zij zouden gebruik moeten maken van illustratieve voorbeelden, zoals anonieme citaten en persoonlijke verhalen die tijdens het onderzoek zijn verzameld, om onderzoeksresultaten in de juiste context te plaatsen en de impact en het bereik van de communicatie over de resultaten te vergroten.
- Zij zouden ervoor moeten zorgen dat de verzamelde gegevens tijdig worden verspreid en zowel online als offline vrij toegankelijk zijn voor geïnteresseerde gemeenschappen/onderzoekers/beleidsmakers.

¹²⁸ Bijvoorbeeld over [Aanbeveling CM/Rec\(2010\)5 van het Comité van Ministers over maatregelen ter bestrijding van discriminatie op grond van seksuele gerichtheid of genderidentiteit](#) of de [Landenmonitoring van de Europese Commissie tegen Racisme en Onverdraagzaamheid \(ECRI\) van de Raad van Europa](#). Voor meer informatie, zie de themapagina van de eenheid [Seksuele gerichtheid en genderidentiteit \(SOGI\)](#).

¹²⁹ Streefdoel 17.18 van de [SDG's](#) vereist dat staten “de beschikbaarheid van hoogwaardige, actuele en betrouwbare gegevens aanzienlijk opdrijven”, opgedeeld naar gender en “en andere kenmerken relevant in een nationale context”.

- De gegevens zouden in toegankelijke en begrijpelijke taal en formaten moeten worden gepresenteerd, zodat verschillende belanghebbenden en groepen deze kunnen gebruiken (bv. organisaties die lhbtqi'ers vertegenwoordigen bij hun pleitbezorging of organen voor gelijke behandeling bij hun toezicht op en rapportage over discriminatiekwesies).
- De presentatie van de gegevens moet worden afgestemd op het publiek (bv. beleidsmakers, deskundigen, dataspecialisten, de media) en de gegevens moeten in de juiste context worden geplaatst.
- Om verkeerde interpretaties en misbruik van de gegevens of van de getrokken conclusies te voorkomen, zou waar nodig tekst en uitleg bij de gegevens moeten worden gegeven.
- De gegevensverzameling en alle metadata zouden moeten worden gedocumenteerd volgens hoge professionele normen. In een technisch rapport zou het volgende moeten worden gedocumenteerd: i) de methode die is gevolgd voor de enquête, ii) het veldwerk (inclusief het percentage respondenten), iii) de activiteiten om de gegevens te verwerken, en iv) alle relevante contextuele informatie (zoals bevolkingsgegevens uitgesplitst naar relevante socio-demografische kenmerken). Het gebruik en de rapportage van lhbtqi-gegevens zou steeds in de juiste context moeten worden geplaatst, met de nodige voorbehouden en documentatie waarin wordt toegelicht hoe de gegevens zijn verzameld.

4. Hoe informatie verzamelen over SOGIESC

Zoals vermeld in [de op mensenrechten gebaseerde benadering van gegevens door het OHCHR](#) zou bij elke gegevensverzameling middelen moeten worden uitgetrokken voor vrije, actieve en zinvolle participatie van relevante belanghebbenden, in het bijzonder de meest gemarginaliseerde bevolkingsgroepen. Bij het verzamelen van gegevens over SOGIESC is het belangrijk om terminologie te gebruiken die past bij de gemeenschap en ervoor te zorgen dat de gegevensverzameling cultureel gegrond is¹³⁰. Het verzamelen van gegevens over SOGIESC-aspecten moet in de juiste context worden geplaatst om culturele en historische factoren te verklaren. Definities en vertalingen zouden moeten worden ontwikkeld in nauw overleg met lhbtqi-organisaties van het maatschappelijk middenveld, met aandacht voor de lokale culturele terminologie¹³¹. Waar nodig zouden maatschappelijke organisaties, nationale mensenrechteninstellingen, organen voor gelijke behandeling en andere belanghebbenden de nodige perspectieven en informatie moeten geven (als ze geschikt zijn of in een positie verkeren om de belangen van de groep te vertegenwoordigen). Ook wordt aanbevolen om nauw samen te werken met deskundigen op het gebied van enquêtes en maatschappelijke organisaties om de methodologie voor het verzamelen van gegevens te ontwikkelen. Dit is vooral belangrijk: i) met betrekking tot het formuleren van de relevante vragen en mogelijke categorieën van antwoorden, en ii) wanneer rekening wordt gehouden met de mate van vertaalbaarheid van SOGIESC-concepten in de respectieve lidstaat, met inachtneming van het “geen schade berokkenen”-beginsel.

Een manier om meer duidelijkheid te krijgen over onderliggende concepten in een enquête over culturen en talen heen, is het gebruiken van “infoknoppen”¹³². Deze kunnen nuttig zijn om meer informatie te krijgen over de categorieën met vragen of antwoorden. Omdat veel mensen een infoknop niet zullen openen, kunnen deze echter beter niet worden gebruikt voor belangrijke informatie. Het toevoegen van verklarende tekst via infoknoppen geeft meer inzichten en voorbeelden over de termen in kwestie,

¹³⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 66.

¹³¹ Zo onderging de lhbtqi-enquête 2019 van het FRA een vertaalproces in vier fasen, waarbij de vertalers streefden naar conceptuele gelijkwaardigheid in plaats van een letterlijke vertaling. De vertalingen werden nagezien door deskundigen op het vlak van lhbtqi uit de landen. Zie Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (2020), [A long way to go for LGBTI equality. Technical report](#), Publicatiebureau, Luxemburg, blz. 18-19.

¹³² Een infoknop is een kader op een webpagina waar met de muis overheen kan worden bewogen, waarna extra informatie wordt getoond (bijvoorbeeld de definitie van een term).

wat uiteindelijk zorgt voor een beter begrip bij de respondenten van de enquête, waardoor de enquête betrouwbaarder wordt.

Bij het verzamelen van SOGIESC-gegevens is het van cruciaal belang dat **seksuele gerichtheid, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken niet door elkaar worden gehaald**. Wanneer respondenten wordt gevraagd hoe ze zich identificeren, zouden altijd de mogelijkheid moeten hebben om verschillende aspecten van hun identiteit en ervaring uit te drukken (een asexuele, transvrouw moet bijvoorbeeld al deze aspecten kunnen selecteren in een vragenlijst). Als respondenten worden gestuurd¹³³ op basis van identiteitscategorieën, zouden ze alle relevante vragen moeten krijgen op basis van meerdere identiteiten.

In de volgende onderdelen van deze handleiding worden praktische richtsnoeren voor het verzamelen van gegevens over geslacht, gender(identiteit), genderexpressie, seksuele gerichtheid en geslachtskenmerken gegeven, met voorbeelden uit eerdere onderzoeken om mogelijke benaderingen te illustreren. Deze voorbeelden zijn echter niet bedoeld als beste praktijken die rechtstreeks kunnen worden overgenomen, zoals wordt benadrukt in de opmerkingen onder elk voorbeeld.

4.1. Hoe gegevens over seksuele gerichtheid te verzamelen?

4.1.1. Toelichting

Seksuele gerichtheid: “In hoeverre iemand zich aangetrokken voelt (of niet) tot een andere persoon op een seksuele en/of romantische manier¹³⁴. Dit omvat emotionele, affectieve en seksuele aantrekking tot en intieme en seksuele relaties met personen van een ander gender, van hetzelfde gender of van meer dan één gender¹³⁵.”

¹³³ Dit wordt ook wel “routing” genoemd: als respondenten kiezen voor een bepaald antwoord in de enquête, krijgen ze vervolgens andere vragen te zien over dat antwoord, die niet gesteld worden aan andere respondenten die een ander antwoord hebben gekozen.

¹³⁴ Europees Parlement (2020), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#), blz. 12.

¹³⁵ Internationale Commissie van Juristen (2007), [Beginselen van Yogyakarta: beginselen inzake de toepassing van internationale mensenrechtenwetgeving met betrekking tot seksuele gerichtheid en genderidentiteit](#), blz. 8.

Uit onderzoek blijkt dat mensen bereid zijn om hun seksuele gerichtheid te rapporteren in enquêteonderzoek¹³⁶. Verschillende factoren blijken deze bereidheid positief te beïnvloeden en de respons te verhogen. Een belangrijke factor is het vertrouwen van de respondenten in de betrouwbaarheid van de antwoorden¹³⁷. Het vermijden van stigmatiserende bewoordingen en het geven van duidelijke definities heeft ook een positief effect op de respons^{138 139}. Korte, eenvoudige vragen en minder categorieën van antwoorden lijken ervoor te zorgen dat meer respondenten antwoorden. Complexe vragen, vooral vragen die meerdere dimensies willen combineren, worden sneller overgeslagen. De plaats van de vragen is ook van invloed. Over het algemeen wordt er vaker op gevoelige vragen geantwoord als deze onmiddellijk aan het begin van een enquête worden geplaatst, en steeds minder naarmate ze later in de enquête worden gesteld. Vragen die direct na een gevoelige vraag worden gesteld, zoals over seksueel of crimineel gedrag, worden ook vaker overgeslagen¹⁴⁰.

In diverse culturen en contexten bestaan er verschillende begrippen en benamingen om te verwijzen naar iemands seksuele en/of romantische voorkeur. In veel talen zijn begrippen zoals hetero, homo, lesbisch, biseksueel, panseksueel en aseksueel echter de meest voorkomende. Van mensen die zich niet identificeren als heteroseksueel wordt vaak gezegd dat ze een “niet-heteroseksuele” voorkeur hebben¹⁴¹.

Bij het verzamelen van gegevens is het belangrijk om zich niet alleen te richten op minderheidsgroepen, zoals lhb+-mensen¹⁴². Seksuele gerichtheid maakt deel uit van *ieders* menszijn en kan positieve en negatieve ervaringen oproepen. Daarom moet een indicator over seksuele gerichtheid het mogelijk moeten maken om zowel bevolkingsgroepen uit de seksuele meerderheid als bevolkingsgroepen uit seksuele minderheden te bestrijken.

¹³⁶ Europese Commissie (2015), [Speciale Eurobarometer 437: Discriminatie in de EU in 2015](#), *Europese Unie*, blz. 99.

¹³⁷ Saewyc, E. M. et al. (2004). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), blz. 345.e.2-345.e15.

¹³⁸ Hayes, J. et al. (2012). [Prevalence of Same-Sex Behaviour and Orientation in England: Results from a National Survey](#). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), blz. 631-639.

¹³⁹ Saewyc, E. M. et al. (2004). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), blz. 345.e.2-345.e15.

¹⁴⁰ Saewyc, E. M. et al. (2004). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), blz.345.e.2-345.e15.

¹⁴¹ Rieger, G., & Savin-Williams, R. C. (2012). [Gender Nonconformity, Sexual Orientation, and Psychological Well-Being](#). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), 611-621; Coleman, E. (1990). Towards a synthetic understanding of sexual orientation. In D. P. McWhirther, S. A. Sanders, & R. J. Machover (Eds.), *Homosexuality/Heterosexuality*. Oxford University Press, Oxford.

¹⁴² Dean, J. J. (2011). [The Cultural Construction of Heterosexual Identities](#). *Sociology Compass*, 5(8), 679-687.

Seksuele gerichtheid is een concept met meerdere dimensies dat 1) emotionele, romantische en seksuele aantrekking; 2) identiteit; en 3) gedrag¹⁴³ omvat.

1. *Aantrekking* verwijst naar het gender of de genders waartoe iemand zich emotioneel, romantisch of seksueel aangetrokken voelt en de mate van deze aantrekkingskracht. Dit omvat ook de vraag of iemand überhaupt gevoelens van aantrekking heeft.
2. *Identiteit* verwijst naar het innerlijke kernbesef van een persoon over diens seksualiteit. Dit omvat ook hoe iemand over zichzelf denkt en hoe de persoon door anderen gezien wil worden.
3. *Gedrag* verwijst naar het gender of de genders van de seksuele partners en hoe iemand romantisch en/of seksueel omgaat met anderen.

Seksuele gerichtheid wordt vaak gedefinieerd op basis van het gender van de gewenste of werkelijke partners van een persoon in vergelijking met het eigen gender. De drie dimensies van seksualiteit — aantrekking, identiteit en gedrag — komen mogelijk niet met elkaar overeen^{144 145}. Zo kan iemand zich aangetrokken voelen tot personen van hetzelfde geslacht/gender, maar uitsluitend seksuele gedragingen aangaan met personen van het andere geslacht/gender, of seksuele ervaringen hebben met iemand van hetzelfde geslacht/gender, maar zich nog steeds identificeren als hetero.

Seksuele gerichtheid-identiteit is de cognitieve (hoe een respondent zichzelf ziet of denkt) en sociale uitdrukking (er zijn benamingen die een sociale status of gemeenschap weerspiegelen) van iemands seksuele gerichtheid. Seksuele gerichtheid is derhalve de dimensie die meest consistent wordt verbonden met ervaringen met materiële vormen van discriminatie, en die uitdrukkelijk wordt vermeld in wetten en beleidslijnen die gericht zijn op het beschermen of schaden van seksuele minderheden¹⁴⁶. Het is ook de dimensie die het vaakst wordt geteld bij het verzamelen van gegevens op bevolkingsniveau en wordt gebruikt om onderscheid te maken tussen volwassen populaties met een seksuele minderheid en een seksuele meerderheid. Bij het verzamelen van gegevens over jongeren kan aantrekkingskracht een betrouwbaardere

¹⁴³ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 5.

¹⁴⁴ Laumann, E., Gagnon, J. H., Michael, R. T., & Michaels, S. (1994), *The social organization of sexuality: sexual practices in the United States*, University of Chicago Press, Chicago.

¹⁴⁵ Richters, J. et al. (2014). [Sexual identity, sexual attraction and sexual experience: the Second Australian Study of Health and Relationships](#). *Sexual health*, 11(5), blz. 451-460.

¹⁴⁶ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 75.

maatstaf zijn, aangezien het waarschijnlijker is dat jongeren nog op zoek zijn naar hun identiteit.

Identiteiten op basis van seksuele gerichtheid kunnen worden gecategoriseerd zoals uiteengezet in de onderstaande punten (zie ook de [verklarende woordenlijst in de bijlage](#)).

- **Heteroseksueel, hetero:** “Een persoon wiens romantische, emotionele en/of fysieke aantrekkingskracht uitgaat naar personen van een ander gender¹⁴⁷.”
- **Gay:** “Een persoon die zich seksueel en/of emotioneel aangetrokken voelt tot personen van hetzelfde gender. Deze term verwijst vaak naar mannen, maar andere personen die zich aangetrokken voelen tot hetzelfde gender of meerdere genders kunnen zichzelf ook als gay definiëren¹⁴⁸.”
- **Lesbisch:** “Een vrouw met een romantische en/of seksuele gerichtheid voor vrouwen. Sommige non-binaire personen kunnen zich ook identificeren met deze term¹⁴⁹.”
- **Biseksueel:** “Een overkoepelende term die wordt gebruikt om een romantische en/of seksuele gerichtheid voor meer dan één gender te beschrijven¹⁵⁰.”
- **Queer:** Een overkoepelende term voor het behoren tot de lhbtqi-gemeenschap, die kan verwijzen naar een of meerdere SOGIESC-elementen. Voorheen werd queer in het Engels gebruikt als een denigrerende term om te verwijzen naar lhbtqi’ers, maar het woord is opnieuw opgeëist door personen die zich identificeren buiten de traditionele gendercategorieën en heteronormatieve sociale normen. Afhankelijk van de context kunnen sommige personen het woord echter nog steeds beledigend vinden¹⁵¹.
- **Pansexueel:** Iemand die zich emotioneel en/of seksueel aangetrokken voelt tot personen ongeacht hun gender¹⁵².
- **Asexueel:** Iemand die weinig tot geen seksuele aantrekkingskracht ervaart, maar mogelijk wel romantische aantrekkingskracht¹⁵³.

¹⁴⁷ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 2.

¹⁴⁸ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

¹⁴⁹ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

¹⁵⁰ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

¹⁵¹ Overgenomen van ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

¹⁵² ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

¹⁵³ Overgenomen van IOM VN Migration (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 2.

4.1.2. Richtsnoeren

Lidstaten worden aangemoedigd om het volgende te doen.

- Ze moeten nauwkeurige terminologie gebruiken die de belangrijkste concepten weerspiegelt. De term “seksuele gerichtheid” moet duidelijk worden gedefinieerd/uitgelegd. Een infoknop met een definitie kan respondenten helpen om het begrip te begrijpen.
- Lidstaten moeten voorkomen dat aantrekking, identiteit en/of gedrag met elkaar worden verward bij het meten van seksuele gerichtheid. Aangezien seksuele gerichtheid een multidimensioneel begrip is, zou in vragen duidelijk moeten worden gespecificeerd welk onderdeel of welke onderdelen van de seksuele gerichtheid gemeten worden. De definitie kan verschillen afhankelijk van de dimensie die gemeten wordt (aantrekking, identiteit en gedrag).
- De lidstaten zouden in nauw overleg met lhbtq-organisaties uit het maatschappelijk middenveld en met aandacht voor de lokale culturele terminologie definities moeten ontwikkelen.
- Bij het verzamelen van gegevens zouden zij respondenten zo veel mogelijk in staat moeten stellen om zichzelf te identificeren; elke rapportage via een proxyvariabele moet weerspiegelen wat bekend is over hoe een persoon zichzelf identificeert.
- Als de gegevensverzameling is gericht op jongeren, wordt aanbevolen om alleen de schaal van seksuele aantrekking te gebruiken, tenzij de enquête seksueel gedrag wil meten.
- Als seksuele ervaringen/gedragingen het onderwerp van de vraag zijn, zou de dimensie “seksueel gedrag” moeten worden gehanteerd. In HIV-onderzoek is het bijvoorbeeld belangrijker om seksueel gedrag te meten dan seksuele aantrekkingskracht of identiteit¹⁵⁴. Seksueel gedrag identificeert ook mensen die zichzelf niet identificeren als lhb+ maar wel romantisch en/of seksueel omgaan met mensen van hetzelfde geslacht/genderidentiteit.
- De lidstaten zouden een duidelijk tijds kader moeten hanteren (het hele leven van de respondent, de afgelopen 5 jaar, het afgelopen jaar, en op dit moment) wanneer ze vragen naar seksuele gerichtheid. Antwoorden op een vraag over seksuele

¹⁵⁴ Badgett, M. (2009). [Best Practices for Asking Questions about Sexual Orientation on Surveys](#). The Williams Institute, Los Angeles.

gerichtheid bieden een subjectieve kijk op de persoon zelf en kunnen veranderen in de loop van iemands leven en afhankelijk van de context.

- Daartoe zou dan ook terminologie moeten worden gebruikt die geaccepteerd is door de relevante gemeenschappen, en zou ervoor moeten worden gezorgd dat de verschillende subgroepen van belang worden meegenomen in de antwoordmogelijkheden.
- Bij het stellen van een vraag over romantische en/of seksuele partners, zou er rekening mee moeten worden gehouden dat respondenten meer dan één partner kunnen hebben.

4.1.3. Voorbeelden voor het meten van seksuele gerichtheid

4.1.3.1. Voorbeeld van vragen over seksuele identiteit

Het volgende voorbeeld uit **België**¹⁵⁵ weerspiegelt het feit dat iemands seksuele gerichtheid in de loop van het leven kan veranderen.

V: Hoe zou u momenteel zelf uw seksuele gerichtheid omschrijven?

- Heteroseksueel
- Gay
- Lesbisch
- Bi+
- Aseksueel
- Anders, namelijk:...
- Weet ik niet
- Wil ik niet zeggen

Opmerkingen

Door een tijds kader op te nemen, geeft deze vraag een nauwkeuriger beeld van de ervaring van een respondent. Belangrijk is echter dat ervoor wordt gezorgd dat een respondent meerdere keuzes kan aanvinken, aangezien een aseksuele persoon zich ook kan identificeren met een van de andere gerichtheden.

¹⁵⁵ Burgwal, A., & Motmans, J. (nog te verschijnen). *Genoeg: Onderzoek naar de ervaringen met geweld van lhbtj-personen in Vlaanderen*. In het onderzoek zijn de termen "heteroseksueel" en "homoseksueel" gebruikt in plaats van "hetero" en "homo".

4.1.3.2. Voorbeeld van een vraag over seksuele aantrekking — Onderzoek naar seksuele gezondheid in België

In een lopend onderzoek naar seksuele gezondheid in **België** werden respondenten gevraagd aan te geven tot wie ze zich seksueel aangetrokken voelden¹⁵⁶. Dit voorbeeld is problematisch, omdat het alle transpersonen over één kam scheert. De categorieën die in hetzelfde onderzoek worden gebruikt voor seksueel gedrag ([zie hieronder](#)) zouden de voorkeur verdienen.

V: We willen graag weten tot wie u zich momenteel seksueel/romantisch aangetrokken voelt. Ik voel me aangetrokken tot... (vink alles aan wat op jou van toepassing is).

- (Cisgender) mannen
- (Cisgender) vrouwen
- Transgender en/of non-binaire personen
- Niemand
- Gender kan me niet schelen
- Wil ik niet zeggen
- Overige, namelijk: (tekstvak)

Opmerkingen

Omdat er meerdere mogelijke antwoorden zijn, is dit een meer flexibele vraag. Door alle transpersonen in één categorie onder te brengen, wordt de ervaring van een respondent die zich bijvoorbeeld aangetrokken voelt tot vrouwen (zowel cis als trans), maar niet tot andere genders, echter niet bestreken. Afhankelijk van de doelgroep kan ook het gebruik van de term “cisgender” verwarrend zijn, aangezien de term niet algemeen bekend is buiten de lhbtq-gemeenschappen. Een korte verduidelijking (zoals “cisgender betekent “niet-transgender”) zou handig zijn. Bovendien dreigt het onderscheid tussen cisgender en transgender intersekse personen uit te sluiten.

¹⁵⁶ De Brier, N., et. al. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). *PLoS ONE*, 17(4), blz. 1-22 De Brier, N., et. al. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). *PLoS ONE*, 17(4), blz. 1-22 *PLoS ONE*, 17(4), blz. 1-22.

4.1.3.3. Voorbeeld van een vraag over seksueel gedrag — Onderzoek naar seksuele gezondheid in België

In hetzelfde onderzoek werd seksueel gedrag gemeten op een manier waarbij mogelijke binaire genderantwoorden werden vermeden. Om onderscheid te maken tussen cisgender en transgender seksuele partners, waren meerdere antwoorden mogelijk. Dit was het geval voor de vraag hieronder¹⁵⁷.

V: Met wie hebt u de afgelopen 12 maanden seksueel contact gehad? (meerdere keuzes en meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- Cisgender man of mannen
- Cisgender vrouw of vrouwen
- Transgender man of mannen
- Transgender vrouw of vrouwen
- Non-binaire persoon/personen
- Weet ik niet

Eerder in de vragenlijst werd respondenten gevraagd of ze in de afgelopen twaalf maanden seksueel contact hadden gehad met ten minste één persoon. Om seksuele ervaringen (seksueel gedrag) te meten, vereist de term “seksueel contact” een definitie, zodat de respondent begrijpt wat de onderzoekers bedoelen. In deze vragenlijst is seksueel contact gedefinieerd als “alle vormen van vrijen waarbij genitaal contact voorkomt, dus het aanraken van andermans genitaliën, hetzij oraal, vaginaal of anaal¹⁵⁸”.

Opmerkingen

In dit voorbeeld worden inclusieve antwoordcategorieën gebruikt (die zijn te verkiezen boven de categorieën uit het bovenstaande voorbeeld over seksuele aantrekkingskracht), en de meerkeuzeoptie biedt respondenten tevens de mogelijkheid om hun seksueel gedrag nauwkeuriger te beschrijven. Net als in het voorbeeld hierboven kan het gebruik van de term “cisgender” verwarrend zijn, afhankelijk van de doelgroep, aangezien de term niet algemeen bekend is buiten de lgbtiq-gemeenschappen. Het onderscheid tussen cisgender en transgender dreigt ook intersekse personen uit te sluiten.

¹⁵⁷ De Brier, N., et. al. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). *PLoS ONE*, 17(4), blz. 1-22.

¹⁵⁸ De Brier, N., et. al. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). *PLoS ONE*, 17(4), blz. 1-22.

4.2. Hoe gegevens over geslacht en gender(identiteit) te verzamelen

4.2.1. Toelichting

Bij het verzamelen van gegevens wordt geslacht, een biologische variabele, vaak verward met gender of genderidentiteit, een sociaal gedefinieerde variabele, of worden de begrippen behandeld als onderling verwisselbaar. Vaak worden alleen gegevens verzameld over het wettelijke geslacht/gender, zonder dat zelfidentificatie mogelijk is. Soms wordt het doel om gegevens te extrapoleren naar andere enquêtes of om gegevens te kunnen vergelijken in de tijd gebruikt als argument om bestaande vragenlijsten/variabelen niet aan te passen door nieuwe vragen toe te voegen of toegepaste termen/categorieën te herzien. Om de historische continuïteit van de informatie te bewaren, kunnen sommige landen bijvoorbeeld een samengevoegde categorie van geslacht en gender behouden en geen gebruikmaken van een herziene versie (waarin onderscheid wordt gemaakt tussen het bij de geboorte toegewezen geslacht en de genderidentiteit).

Een vraag over genderidentiteit meet echter *andere* informatie dan een vraag over geslacht of een vraag over wettelijk geslacht/gender¹⁵⁹, en de begrippen komen niet altijd met elkaar overeen. Een vraag over geslacht is vaak niet eenvoudig te beantwoorden voor trans- en interseks respondenten, die mogelijk onzeker zijn of ze het bij de geboorte toegewezen geslacht of hun genderidentiteit wel willen vermelden. Het wettelijk geslacht/gender vat ook niet de ervaringen van veel transpersonen. Niet alle transpersonen willen of kunnen wettelijke gendererkenning krijgen. Daar kunnen veel redenen voor zijn. Sommige genderidentiteiten laten zich bijvoorbeeld niet vertalen in wettelijke opties (zoals non-binaire identiteiten), en sommige personen hebben mogelijk ook geen toegang tot wettelijke geslacht/genderopties, afhankelijk van de wetgeving van een specifiek land (bijvoorbeeld beperkingen vanwege medische criteria of een minimumleeftijd voor wettelijke gendererkenning). Hierdoor wordt genderidentiteit niet correct gemeten wanneer het wettelijke geslacht/gender wordt beoordeeld.

Aangezien **geslacht**, **gender** en **genderidentiteit** niet hetzelfde onderliggende concept meten, zouden ze uit elkaar moeten worden gehaald en afzonderlijk moeten worden

¹⁵⁹ Wettelijk gender verwijst naar het gender dat momenteel door de wet wordt erkend. Veel lidstaten erkennen alleen de keuzes man en vrouw, waardoor andere identiteiten, zoals non-binair, niet worden vermeld op officiële documenten zoals paspoorten.

beoordeeld^{160,161,162,163}. Er kan verschil worden gemaakt tussen het bij de geboorte toegewezen geslacht, gender en genderidentiteit. Hiertoe moeten de onderliggende definities van deze verschillende concepten verduidelijkt en afgestemd worden.

Volgens een overzichtsstudie van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (VN/ECE) naar het meten van genderidentiteit is **taal** een van de grootste uitdagingen bij het verzamelen van informatie over genderidentiteit. In de overzichtsstudie wordt het volgende verklaard:

In sommige talen (bijvoorbeeld Grieks) is de taal gebaseerd op een binair geslachtskader waarin termen verschillen afhankelijk van of er een man of vrouw spreekt, of dat er tegen een man of vrouw gesproken wordt. En sommige talen [...] kennen geen verschillende woorden voor geslacht en gender (zoals het Roemeens en Grieks; mogelijk ook andere). In het Roemeens betekent het woord “gen” voor “gender” ook “soort” en “geslacht” — zo wordt “identitate sexuala” gebruikt voor zowel genderidentiteit als seksuele identiteit¹⁶⁴.

Geslacht is “een multidimensionaal begrip dat is gebaseerd op een cluster van anatomische en fysiologische kenmerken (**geslachtskenmerken**), waaronder uitwendige genitaliën, secundaire geslachtskenmerken, geslachtsklieren, chromosomen en hormonen. Het is meestal vrouwelijk of mannelijk en wordt vaak bij de geboorte bepaald op basis van de uitwendige genitaliën¹⁶⁵”. Wanneer de term wordt gebruikt in combinatie met een binair model van man en vrouw, bestaat het risico dat het bestaan van intersekse personen wordt genegeerd. Ook voor veel transpersonen is geslacht geen duidelijk concept.

Bij de geboorte toegewezen geslacht verwijst naar “het geslacht dat wordt toegewezen aan een persoon bij de geboorte, meestal gebaseerd op de uiterlijke anatomie van het kind¹⁶⁶”.

Gender is “een multidimensionaal concept dat een verband legt tussen genderidentiteit (een kernelement van iemands individuele zelfbesef), genderexpressie en sociale en

¹⁶⁰ Angus, J. (2012). [Gender, Sex, and Health Research: Developments and Challenges](#). *Canadian Journal of Nursing Research*, 44(3), blz. 3-5.

¹⁶¹ Lorber, J. (2006). [Shifting Paradigms and Challenging Categories](#). *Social Problems*, 53(4).

¹⁶² Ritz, S. A. et al. (2017). [First steps for integrating sex and gender considerations into basic experimental biomedical research](#). *the FASEB Journal*, 28(1), blz. 4-13.

¹⁶³ Westbrook, L., & Saperstein, A. (2015). [New categories are not enough: rethinking the measurement of sex and gender in social surveys](#). *Gender & Society*, 29(4), blz. 534-560.

¹⁶⁴ VN/ECE (2019), [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#). Conferentie van Europese statistici, Parijs.

¹⁶⁵ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 3.

¹⁶⁶ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 7.

culturele verwachtingen over status, kenmerken en gedrag die geassocieerd worden met geslachtskenmerken¹⁶⁷”. “Gender verwijst traditioneel naar een sociaal en cultureel construct van man- of vrouwzijn. Sommige mensen identificeren zich echter niet binnen het binaire man-/vrouwgender. Het gender bestaat onafhankelijk van het geslacht, en het gender van een individu komt niet altijd overeen met het bij de geboorte toegewezen geslacht^{168, 169}.”

Genderidentiteit verwijst naar “de diepgevoelde interne en individuele beleving van gender van elke persoon, die al dan niet overeenstemt met het bij de geboorte toegewezen geslacht, met inbegrip van het persoonlijk aanvoelen van het lichaam (dat, indien vrij gekozen, een wijziging van het uiterlijk of de functie van het lichaam kan inhouden door medische, chirurgische of andere middelen) en andere uitingen van gender, met inbegrip van kledij, spraak en gedragingen¹⁷⁰”.

Genderdiversiteit verwijst naar de inherente diversiteit van mogelijke genderervaringen, die dus breder zijn dan cisgender of transgender. Genderdiversiteit is een overkoepelende term voor veel mogelijke genderidentificaties, bijvoorbeeld genderfluïde, gendervrij, agender, bigender enz.¹⁷¹

Non-binair: “Een adjectief dat personen beschrijft van wie de genderidentiteit buiten de binaire indeling man-vrouw valt. Non-binair is een overkoepelende term die betrekking heeft op een grote verscheidenheid aan genderervaringen van personen, waaronder personen met een specifieke genderidentiteit anders dan man of vrouw, personen die zich identificeren als twee of meer genders (bigender of pan/polygender) en personen die zich met geen enkel geslacht identificeren (agender)¹⁷².”

Wettelijke gendererkenning is een proces waarin het gender van een trans- en/of intersekse persoon wettelijk wordt erkend, of het afronden van het proces¹⁷³.

¹⁶⁷ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 4.

¹⁶⁸ TGEU (2016), [Verklarende woordenlijst](#).

¹⁶⁹ Zie ook de [EU-strategie voor gendergelijkheid 2020-2025 waarin gender wordt gedefinieerd als](#) “de sociaal geconstrueerde rollen, gedragingen, activiteiten en eigenschappen die een bepaalde maatschappij passend acht voor vrouwen en mannen”, een definitie die vaak wordt gebruikt door EU-instellingen, waaronder het Europees Instituut voor Gendergelijkheid (EIGE).

¹⁷⁰ Internationale Commissie van Juristen (2007), [Beginselen van Yogyakarta: beginselen inzake de toepassing van internationale mensenrechtenwetgeving met betrekking tot seksuele gerichtheid en genderidentiteit](#), blz. 8.

¹⁷¹ Zie bijvoorbeeld de verdeling van genderidentiteiten in [de lhbti-enquête II](#), FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#), Publicatiebureau, Luxemburg; Europese Commissie (2019).

¹⁷² IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 5.

¹⁷³ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

Cisgender: “Een persoon van wie huidige genderidentiteit overeenkomt met het geslacht dat bij de geboorte is toegewezen¹⁷⁴.”

Trans: “Een overkoepelende term voor personen van wie het gender niet hetzelfde is als, of niet goed past bij, het geslacht dat bij geboorte is toegewezen¹⁷⁵.”

Endosekse: “Een term voor een persoon die is geboren met geslachtskenmerken die passen bij de typische binaire noties van een mannelijk of vrouwelijk lichaam. Een endosekse persoon kan zich identificeren met elke genderidentiteit of seksuele gerichtheid¹⁷⁶.” Zie ook **intersekse**.

Intersekse personen of personen met een variatie in geslachtskenmerken worden geboren met geslachtskenmerken (seksuele anatomie, voortplantingsorganen, hormonale structuur en/of niveaus en/of chromosomale patronen) die niet overeenkomen met de typische maatschappelijke definitie van mannelijk of vrouwelijk (zie richtsnoer nr. **4.4** van deze leidraad).

Wat genderidentiteiten betreft, is het belangrijk om de bestaande diversiteit te erkennen. Veel mensen identificeren zich buiten de binaire identiteiten van man en vrouw. Mensen van wie de genderidentiteit niet of niet volledig overeenkomt met het bij de geboorte toegewezen geslacht worden meestal gegroepeerd onder het begrip **“transgender en genderdivers/non-binaire”**¹⁷⁷. Deze standaardgroepering brengt het risico met zich mee dat intersekse personen die zich mogelijk niet identificeren met het geslacht dat hen bij de geboorte is toegewezen, maar die zich niet als trans zouden identificeren, ten onrechte worden meegeteld. Omgekeerd bestaat ook het risico dat intersekse personen die zich *wel* als trans identificeren, maar van wie de genderidentiteit *wel* overeenkomt met het geslacht dat hun bij de geboorte is toegewezen, worden uitgesloten.

Genderdiversiteit is ook een overkoepelende term voor veel mogelijke genderidentiteiten, bijvoorbeeld non-binair, genderfluïde, gendervrij, agender, bigender etc. Zie bijvoorbeeld de verdeling van genderidentiteiten in de [lhbti-enquête II van het FRA](#) en in [de verklarende woordenlijst in de bijlage bij deze leidraad](#)). Veel genderdiverse personen identificeren zich als trans, hoewel dat niet voor iedereen geldt.

Vragen over gender en het bij de geboorte toegewezen geslacht kunnen erg gevoelig liggen en als invasief worden beschouwd. Als het doel van de gegevensverzameling

¹⁷⁴ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 4.

¹⁷⁵ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

¹⁷⁶ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 7.

¹⁷⁷ Motmans, J., Nieder, T. O., and Bouman, W. P. (Eds.). (2020). [Non-binary and genderqueer genders](#). Routledge, Oxon.

alleen het verzamelen van het gender van de respondenten is, volstaat een vraag over genderidentiteit. Als de gegevensverzameling er echter specifiek op is gericht om transrespondenten uit te splitsen, zou een vraag over genderidentiteit deze informatie niet verzamelen. Veel transpersonen identificeren zich binnen het binaire systeem. Zowel een trans- als een cisvrouw kunnen “vrouw” kiezen als hun genderidentiteit, wat geen ruimte biedt voor uitsplitsing¹⁷⁸.

Om gegevens te verzamelen over transrespondenten, zijn verschillende mogelijke benaderingen. Respondenten kan rechtstreeks worden gevraagd of ze zich als trans identificeren. Het is ook mogelijk om in twee stappen te vragen naar de genderidentiteit en vervolgens of de genderidentiteit van de respondent verschilt van het bij de geboorte toegewezen geslacht. Bij een alternatieve benadering in twee stappen wordt gevraagd naar de genderidentiteit en het bij de geboorte toegewezen geslacht (anders dan in de eerste vraag, die bestaat uit twee delen, wordt hier niet uitdrukkelijk verwezen naar de vraag of de genderidentiteit van de respondent verschilt van het geslacht dat bij de geboorte is toegewezen). In de laatste twee benaderingen bestaat het eerder vermelde risico dat intersekse respondenten verkeerd worden geclassificeerd (opgemerkt zij dat met deze vragen niet wordt beoordeeld of iemand intersekse is/een variatie in geslachtskenmerken heeft; dat zou in een aparte vraag moeten worden beoordeeld (zie richtsnoer nr. 4.4 van deze leidraad)).

4.2.2. Richtsnoeren

De lidstaten en alle andere relevante instellingen en actoren die betrokken zijn bij — of verantwoordelijk zijn voor — het verzamelen van SOGIESC-gegevens worden aangemoedigd om de in de navolgende punten beschreven acties te ondernemen.

- Zij zouden de vragen moeten formuleren op basis van een precieze terminologie en erop toezien dat de concepten die gebruikt worden in deze vragen geldig zijn door duidelijk onderscheid te maken tussen “gender” en “geslacht”. De term “genderidentiteit” moet duidelijk worden onderscheiden — of begrepen als verschillend — van de term “bij de geboorte toegewezen geslacht” en van een (mogelijke verandering in) wettelijke genderregistratie of genderbevestigende zorg.
- De termen die zij gebruiken (zoals “gender”, “genderidentiteit”, “geslacht” en “bij de geboorte toegewezen geslacht”) zouden duidelijk moeten worden

¹⁷⁸ Schilt, K. en Bratter, J. (2015). [From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census](#). *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), blz. 77-100.

gedefinieerd/uitgelegd ([zie de verklarende woordenlijst in de bijlage van deze leidraad](#)).

- De lidstaten zouden definities moeten ontwikkelen in nauw overleg met organisaties van transpersonen en intersekse personen van het maatschappelijk middenveld en met aandacht voor de lokale culturele terminologie.
- Voor zover mogelijk zouden zij het verzamelen van informatie over het “bij de geboorte toegewezen geslacht” als een op zichzelf staand item moeten vermijden in elke context van gegevensverzameling. “Geslacht” als apart criterium zou alleen moeten worden gemeten worden indien het analytische waarde heeft.
- Zij zouden inclusieve maatstaven voor gender moeten gebruiken, waaronder de volgende:
 - Maatregelen die bestaan uit één stap: trachten transrespondenten te identificeren aan de hand van één enkele vraag (bv. “Identificeert u zich als trans?”).
 - Vragen die bestaan uit twee stappen: een bredere benadering die personen die zich niet identificeren met het geslacht dat bij hun geboorte is toegewezen (bv. transpersonen, sommige intersekse personen) en personen die dat wel doen, probeert mee te tellen, bestaande uit een reeks van twee vragen — waarin gewoonlijk wordt gevraagd naar 1) het huidige gender; en 2) of het gender van de respondent verschilt van het bij de geboorte toegewezen geslacht; of 1) huidig gender; en 2) bij de geboorte toegewezen geslacht. Door kruisvergelijkingen te maken, kunnen de tweestapsvragen helpen om het aantal cisgender vrouwen en mannen, transgender vrouwen en mannen en personen die zich identificeren met termen die buiten het binaire geslacht vallen, zoals non-binair of genderqueer, bij benadering te tellen.
 - Indien mogelijk zouden beide vragen op dezelfde pagina moeten worden geplaatst. Soms is het beter om eerst naar de genderidentiteit te vragen en pas **daarna** naar het geslacht bij de geboorte toegewezen geslacht. Er zijn aanwijzingen dat het voor sommige transpersonen ongemakkelijk is om eerst te worden gevraagd naar het bij de geboorte toegewezen geslacht¹⁷⁹.
 - Als eerst gevraagd wordt naar het bij de geboorte toegewezen geslacht, zou moeten worden verduidelijkt dat er nog een tweede vraag over

¹⁷⁹ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 119.

genderidentiteit volgt, waarbij respondenten zichzelf kunnen identificeren.

- Als de vragen zijn gericht op jongeren of kinderen, zou de formulering van de vragen moeten worden aangepast om ze voor de doelgroep begrijpelijker te maken¹⁸⁰.
- Wat betreft het specifieke deel over “bij de geboorte toegewezen geslacht”, en als een derde categorie wettelijk is toegestaan op openbare akten, zou hiervoor een derde vrije antwoordcategorie moeten worden toegevoegd aan de binaire optie (vrouw/man). In landen waar een derde optie in juridische documenten niet mogelijk is, kan dit worden weggelaten, hoewel in het buitenland geboren personen mogelijk een derde categorie nodig zouden hebben.
- In situaties waarin het verzamelen van transgenderstatus geen belangrijk doel is, zou een enkele vraag naar geslacht met categorieën man, vrouw en een derde categorie zoals “ander gender” volstaan. Het gebruik van “transgender” als derde categorie is echter niet toegestaan. Aangezien veel transpersonen zich als man of vrouw identificeren, kan zo'n maatregel ondermijnend werken en transrespondenten onvoldoende identificeren¹⁸¹.
- Zij zouden de mogelijke antwoorden periodiek moeten herevalueren en uitbreiden in de tijd en naar verschillende omgevingen. Dit geldt met name voor antwoorden (en vooral schriftelijke antwoorden) van personen die zich buiten de binaire gendernormen identificeren.
- Zij zouden regelmatig de prestaties voor verschillende enquêtemodi moeten beoordelen, waaronder rapportage over proxyvariabelen, in andere talen dan de nationale taal¹⁸²: i) voor verschillende sociale, demografische en etnische minderheidsgroepen; ii) voor mensen met een immigrantenachtergrond; en iii) onder jongeren.

¹⁸⁰ In sommige landen worden al gegevens verzameld over SOGIESC bij jongeren. Het kan echter nodig zijn om vragen anders te formuleren. Gebruik bijvoorbeeld een eenvoudige vraag als “In hoeverre voel je je een jongen/meisje?”. Dat is begrijpelijker voor adolescenten. Het gebruik van termen als “100 %” en “een echte jongen” wordt echter afgeraden door de huidige taalrichtlijnen voor onderzoek. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 132.

¹⁸¹ Schilt, K. en Bratter, J. (2015). [From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census](#). *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), blz. 77-100.

¹⁸² Een vaak genoemde uitdaging bij het vaststellen van internationale normen voor gegevensverzameling met twee vragen is het ontbreken van woorden die onderscheid maken tussen “geslacht” en “gender” in sommige talen (UNECE (2019), [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#). Conferentie van Europese statistici, Parijs).

- Zoals aanbevolen in de [2019 UNECE review on gender identity](#), zouden in talen waarin het begrip gender niet goed is ingeburgerd, taalproblemen kunnen ontstaan. Deze kunnen echter worden verholpen door definities en begeleiding te geven, online of via een moderator. Voor verschillende talen zijn mogelijk verschillende genuanceerde vertalingen noodzakelijk. Om er zeker van te zijn dat respondenten begrijpen wat er wordt gevraagd, wordt het testen van vragen aanbevolen. Een dergelijk test zou herhaaldelijk moeten worden uitgevoerd, aangezien de invulling van vragen door het doelpubliek evolueert¹⁸³.

4.2.3. Voorbeelden van het verzamelen van gegevens over geslacht, gender en genderidentiteit

4.2.3.1. Voorbeeld dat is overgenomen uit de lhbtq-enquête van FRA:

V1: Hoe zou u zichzelf vandaag omschrijven?

De antwoorden "vrouw" en "man" omvatten transvrouw en -man.

Kies één antwoord:

- Vrouw
- Man
- Non-binair of genderqueer of agender of polygender of genderfluïde
- Identificeert u zich niet als vrouw, man of non-binair, geef dan aan hoe u zich zou identificeren.
- Dat zeg ik liever niet
- Ik begrijp de vraag niet
- Ik weet het niet

V2: Bent/was u transpersoon?

(Vraag als V1= "Vrouw", "Man", of "Identificeer u zich niet als vrouw, man of non-binair, geef dan aan hoe u zich zou identificeren")

De term "trans" wordt in dit onderzoek gebruikt als een brede overkoepelende term die iedereen omvat die transgender, non-binair, gendervariant, polygender, agender, genderfluïde, crossdressers, transseksueel of mannen en vrouwen met een transseksueel verleden is en andere termen.

- Ja
- Nee
- Dat zeg ik liever niet
- Ik begrijp de vraag niet

¹⁸³ VN/ECE (2019), [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#). Conferentie van Europese statistici, Parijs.

- Ik weet het niet

V3: Welk geslacht werd je toegewezen bij de geboorte?

[INFOKNOP: Bij de geboorte toegewezen geslacht is de indeling van mensen als man, vrouw, intersekse of een ander geslacht dat bij de geboorte wordt toegewezen, vaak op basis van fysieke anatomie. Het geslacht dat u bij de geboorte is toegewezen, staat in uw geboortekte.]

Kies één antwoord:

- Vrouw
- Man
- Anders (Specificeer):
- Dat zeg ik liever niet

Hoe de verzamelde gegevens te tellen:

- Trans vrouw: V1 = vrouw & V2 = ja
- Trans man: V1 = man & V2 = ja
- Genderdivers: V1 = Non-binair of genderqueer of agender of polygender of genderfluïde

Opmerkingen

Deze benadering is gebaseerd op zelfidentificatie. Respondenten kunnen dus zelf aangeven of ze trans zijn. Aangezien het bij de geboorte toegewezen geslacht niet wordt gebruikt als basis voor het indelen van respondenten, houdt deze aanpak niet het hierboven besproken risico in dat intersekse respondenten onjuist ingedeeld worden. Het bij de geboorte toegewezen geslacht wordt immers als bijkomende informatie verzameld, die de analyse kan voeden, en de vraag wordt gesteld na de vraag over het huidige gender. Dit is belangrijk, omdat uit kwalitatief onderzoek blijkt dat vragen naar het bij de geboorte toegewezen geslacht voordat naar het huidige gender wordt gevraagd ongemakkelijk kan zijn voor sommige trans respondenten¹⁸⁴. Dit wordt bevestigd door ervaringen van organisaties van het maatschappelijk middenveld die zijn geraadpleegd tijdens het opstellen van deze leidraad. Een beperking van deze vraag is de categorie “Non-binair of genderqueer of agender of polygender of genderfluïde”, die niet alle genders buiten het binaire omvat. De manier van tellen gaat er ook van uit dat al deze respondenten zich identificeren als trans, wat voor sommigen misschien niet het geval is. De vraag levert geen informatie op over intersekse respondenten, van wie de meesten bij de geboorte het mannelijke of vrouwelijke geslacht toegewezen kregen. Om deze informatie goed te kunnen bevragen, is het belangrijk om een aparte vraag te stellen of respondenten intersekse zijn/een variatie in geslachtskenmerken hebben (zie richtsnoer nr. 4.4 van deze leidraad).

¹⁸⁴ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 119.

4.2.3.2. Voorbeeld van vragen naar gender dat overeenkomt met het bij de geboorte toegewezen geslacht — Australisch Bureau voor de Statistiek

Wanneer een vraag over het bij de geboorte toegewezen geslacht niet strikt noodzakelijk is, wordt een benadering met twee vragen aanbevolen, waarbij gevraagd wordt of iemands genderidentiteit overeenkomt met het bij de geboorte toegewezen geslacht. Dit maakt het mogelijk om gegevens over transpersonen uit te splitsen. Als er slechts één vraag gesteld wordt over genderidentiteit is dat niet mogelijk. Zoals hierboven vermeld, bestaat bij deze dubbele vragen het risico dat intersekte respondenten onjuist worden ingedeeld. Het Australische bureau voor de statistiek volgt deze benadering en neemt daarnaast een vraag op over wettelijke genderregistratie.

V1: Hoe beschrijft [u/persoon/naam] [uw/hun] gender¹⁸⁵?

[INFOKNOP: Gender verwijst naar het huidige gender, dat kan verschillen van het geslacht dat bij de geboorte is geregistreerd en ook van wat op wettelijke documenten wordt vermeld.] KIES ÉÉN ANTWOORD:

- Man of mannelijk
- Vrouw of vrouwelijk
- Non-binair
- [Ik/hen] gebruik[en] een andere term (welke)
- Dat zeg ik liever niet

V2: Is uw gender hetzelfde als het geslacht dat u bij uw geboorte hebt gekregen?

- Ja
- Nee (vermeld gender):

V3: Hebt u uw gender laten aanpassen op officiële documenten?

- Ja
- Nee

¹⁸⁵ Australisch Bureau voor de Statistiek (2020), [Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables](#), ABS.

Hoe de verzamelde gegevens tellen

In de online gepubliceerde richtlijnen wordt enkel informatie gegeven over hoe de eerste vraag werd geteld¹⁸⁶. Het kader hieronder laat zien hoe de vraag is geteld.

Voorkeurcode	Alternatieve code	Label	Definitie
1	M	Man of mannelijk	Personen die hun gender omschreven als man of mannelijk
2	V	Vrouw of vrouwelijk	Personen die hun gender omschreven als vrouw of vrouwelijk
3	X	Non-binair	Personen die hun gender omschreven als non-binair
4	T	Andere term	Personen die hun gender omschreven met een andere term dan man/mannelijk, vrouw/vrouwelijk of non-binair*
5	Z	Dat zeg ik liever niet	Personen die liever niet wilden antwoorden over hoe ze hun gender beschrijven

* Behalve als het schriftelijke antwoord voor "Andere term" een variatie aangeeft op "Man of mannelijk", "Vrouw of vrouwelijk" of "Non-binair". In dat geval wordt het antwoord gecodeerd met het bijbehorende label.

De telling voor trans en non-binaire respondenten kan als volgt worden afgeleid:

- Trans man: V1= "Man of mannelijk" EN V2=Nee
- Trans vrouw: V1= "Vrouw of vrouwelijk" EN V2=Nee
- Non-binair: V1= "Non-binair"

Opmerkingen

De Australische aanpak in drie stappen geeft personen die bij hun geboorte niet als man of vrouw zijn geregistreerd de mogelijkheid om een antwoord te kiezen, en de antwoorden zijn ook wederzijds exclusief en uitputtend. De vraag over genderregistratie is ook een voordeel, aangezien lage percentages op deze vraag kunnen wijzen op problemen met het wettelijke proces (hoewel niet alle transpersonen hun gender wettelijk willen erkennen). Respondenten enkel de keuze bieden tussen "ja" en "nee" voor de vraag is echter te simplistisch. De vereisten en kosten kunnen per document verschillen, waardoor het mogelijk is dat een

¹⁸⁶ Australisch Bureau voor de Statistiek (2020), [Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables](#), ABS.

respondent bijvoorbeeld wel het paspoort heeft bijgewerkt, maar niet de geboorteakte. In dit scenario voorziet de vraag in zijn huidige vorm niet. In de vraag worden niet uitdrukkelijk genderidentiteiten buiten man, vrouw en non-binair vermeld, hoewel deze wel worden verzameld in de optie “[Ik/Hen] gebruik[en] een andere term”. Deze aanpak brengt het risico met zich mee dat intersekse personen die zich mogelijk niet identificeren met het geslacht dat hen bij de geboorte is toegewezen, maar die zich niet als trans zouden identificeren, ten onrechte worden meegeteld. Omgekeerd bestaat ook het risico dat intersekse personen die zich als trans identificeren, maar wier genderidentiteit wel overeenkomt met het geslacht dat hun bij de geboorte is toegewezen, worden uitgesloten. Tot slot is het bij de invuloptie in vraag 2 onduidelijk of respondenten hun huidige gender moeten invullen of het bij de geboorte toegewezen geslacht.

4.2.3.3. Voorbeeld van gesloten lijsten van gendercategorieën uit de studie “Leven als transgender in België”

In de meeste gevallen, wanneer het volledig meten van genderidentiteit niet het doel is van de gegevensverzameling, volstaat het om **een gesloten lijst van gendercategorieën** aan te bieden waaruit de respondent één optie kan kiezen die op dat moment het best past. Deze aanpak is geschikt voor gevallen waarin noch het bij de geboorte toegewezen geslacht van de respondent, noch de transstatus van belang is voor de gegevensverzameling.

Een voorbeeld van deze aanpak is de onderstaande vraag.

V1: Hoe omschrijf u uw psychologische gender? In uw gevoelens, gedachten en fantasieën bent u: (kruis slechts één mogelijkheid die het beste bij u past)

- Man
- Vrouw
- Man met transseksueel verleden
- Vrouw met transseksueel verleden
- Man die aan travestie doet
- Vrouw die aan travestie doet
- Transman: een persoon die als vrouw is geboren maar een mannelijke genderidentiteit heeft
- Transvrouw: een persoon die als man is geboren maar een vrouwelijke genderidentiteit heeft
- Genderqueer
- Non-binair
- Polygender

- Genderfluïde
- Anders: (vul aan)...
- Wil ik niet zeggen

V2: Om de gegevens van dit onderzoek te kunnen analyseren, kunnen we slechts een beperkte categorie van de bovenstaande categorieën gebruiken. We willen je vragen welke groep het meest overeenkomt met je huidige genderidentiteit? Kruis slechts één antwoord aan dat nu het beste bij je past. Ik ben een:

- (Trans) man
- (Trans) vrouw
- Travestiet
- Genderqueer/agender/polygender/genderfluïde/non-binair
- Weet ik niet, ik heb geen voorkeur

Opmerkingen

Deze aanpak geeft respondenten de mogelijkheid om zelf te bepalen in welke groep ze worden ingedeeld voor het doel van het onderzoek. De categorieën man/vrouw met een transseksueel verleden kunnen echter verwarrend zijn voor respondenten. Bovendien zien niet alle personen die zich anders kleden zichzelf als trans, dus dit als categorie opnemen kan ook verwarring scheppen. Bovendien is het mogelijk dat de vraag niet alle transrespondenten weergeeft, aangezien sommigen alleen de categorieën “man” en “vrouw” zullen kiezen bij V1.

4.3. Hoe gegevens verzamelen over genderexpressie

4.3.1. Toelichting

Genderexpressie verwijst naar “hoe personen uiting geven aan hun gender via hun fysieke verschijning — inclusief kleding, kapsel, accessoires, cosmetica — en gedragingen, spraak, gedragspatronen, namen en persoonlijke voornaamwoorden. Genderexpressie kan al dan niet overeenkomen met iemands genderidentiteit¹⁸⁷

¹⁸⁷ Internationale Commissie van Juristen (2017, [De Yogyakarta-beginselen plus 10 - Aanvullende beginselen en staatsverplichtingen inzake de toepassing van het internationaal mensenrechtenrecht in relatie tot seksuele gerichtheid, genderexpressie en geslachtskenmerken ter aanvulling van de Yogyakarta-beginselen](#), blz. 6).

Gendernon-conform: “Een brede term die verwijst naar mensen die zich niet gedragen volgens de traditionele verwachtingen van hun gender of van wie de genderexpressie niet precies in een bepaalde categorie past. Hoewel velen zich ook identificeren als transgender, geldt dit niet voor alle gendernon-conforme personen¹⁸⁸.”

Genderexpressie is een nuttige variabele om te bepalen of gendernon-conforme personen (onafhankelijk van hun seksuele gerichtheid, genderidentiteit of geslachtskenmerken) anders worden behandeld. Dit kan worden bepaald door te kijken naar de mate waarin hun genderexpressie overeenkomt met het geslacht dat anderen hen toeschrijven.

Vragen over genderexpressie kunnen het volgende inhouden: i) continuümmetingen van vrouwelijkheid en mannelijkheid; of ii) vragen over hoe anderen hun genderconformiteit ervaren. Beide benaderingen kunnen nuttig zijn, afhankelijk van het doel van het onderzoek.

De continuümbenadering is gebaseerd op een gevestigde psychologische onderzoekslijn, hetgeen aantoont dat vrouwelijkheid en mannelijkheid niet moeten worden gezien als tegenpolen, omdat mensen op beide schalen hoog of laag kunnen staan of ergens ertussenin of helemaal buiten de schalen kunnen vallen^{189,190}. Cognitieve interviews met queervrouwen geven ook aan dat een bipolaire maatstaf waarbij respondenten worden gevraagd zichzelf te rangschikken op een schaal van zeer mannelijk tot zeer vrouwelijk conceptueel en empirisch problematisch is¹⁹¹. Het is ook aangetoond dat unipolaire metingen die afzonderlijk naar vrouwelijkheid en mannelijkheid vragen betrouwbaarder zijn in het oppikken van genuanceerde antwoorden voor met name transrespondenten, in vergelijking met bipolaire metingen¹⁹².

Naar genderexpressie kan worden gevraagd door middel van zelfbeoordeling (hoe de respondenten hun eigen genderexpressie waarnemen) en door middel van gereflecteerde beoordeling (waarbij respondenten gevraagd wordt hoe anderen hen waarnemen). Hoewel de reacties op zelf- en reflectiewaardering meestal overlappen, is het nuttig om het verschil tussen beide te meten, omdat dit in verband wordt gebracht

¹⁸⁸ Human Rights Campaign (2022), [Glossarium](#).

¹⁸⁹ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#), *Social Science Research* 110, blz. 2.

¹⁹⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 104.

¹⁹¹ Garbarski, D., LaVergne, D. (2020). [The Measurement of Sexual Attraction and Gender Expression: Cognitive Interviews with Queer Women](#). In: Brenner, P.S. (eds) *Understanding Survey Methodology*. Frontiers in Sociology and Social Research, vol 4. Springer, Cham.

¹⁹² Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#), *Social Science Research* 110, blz. 9.

met slechtere gezondheidsresultaten¹⁹³. Uit kwalitatief onderzoek blijkt dat de zelfevaluatie moet worden gevraagd voordat de gereflecteerde beoordeling plaatsvindt¹⁹⁴.

De tweede benadering, waarin wordt gevraagd naar de waargenomen conformiteit, is gemakkelijker te gebruiken in enquêtes, en kan ook worden gebruikt in combinatie met vragen over discriminatie, pesterijen en geweld, aangezien mensen die minder conform zijn meer kans hebben om deze problemen te ervaren. Dit past beter bij een lhbtqi-specifieke enquête dan bij een algemene bevolkingsenquête.

4.3.2. Richtsnoeren

Lidstaten en alle andere relevante instellingen en actoren die betrokken zijn bij — of verantwoordelijk zijn voor — het verzamelen van SOGIESC-gegevens worden aangemoedigd om de in de navolgende punten beschreven acties te ondernemen.

- De lidstaten zouden continuümschalen moeten gebruiken (twee Likert-schalen om een mannelijke genderexpressie en een vrouwelijke genderexpressie te meten), zoals door de respondent zelf gerapporteerd.
- Indien mogelijk zouden zij moeten vragen naar zowel de subjectieve beleving van de respondent van zijn of haar genderexpressie als naar hoe respondenten denken dat anderen hun genderexpressie beleven. Als er weinig ruimte is, moeten ze dat laatste bevragen (gereflecteerde beoordeling)¹⁹⁵.
- Zij zouden er rekening mee moeten houden dat genderexpressie in verschillende contexten kan variëren op basis van het comfort en de veiligheid van de respondenten. Mogelijk zijn respondenten niet in staat om zich uit te drukken op een manier die overeenkomt met hun wensen.
- In een lhbtqi-specifieke enquête, als het doel van de vraag is om te evalueren hoe anderen de respondent zien, om na te gaan hoe dit de ervaringen van de respondent beïnvloedt, is vragen naar waargenomen conformiteit het meest geschikt.

¹⁹³ Hart, CG, Saperstein, A, Magliozzi, D and Westbrook, L. (2019), [Gender and health: beyond binary categorical measurement](#), *Journal of Health and Social Behavior*, 60 (1), blz. 109.

¹⁹⁴ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#), *Social Science Research* 110, blz. 2.

¹⁹⁵ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#), *Social Science Research* 110, blz. 13-14.

4.3.3. Voorbeelden van het meten van genderexpressie

4.3.3.1. Voorbeeld van een continuïmbenadering¹⁹⁶

V1. Hoe zou u over het algemeen uw uiterlijk, stijl en kleding omschrijven?

Helemaal niet vrouwelijk	Een beetje vrouwelijk	Enigszins vrouwelijk	Zeer vrouwelijk	Uiterst vrouwelijk
☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal niet mannelijk	Een beetje mannelijk	Enigszins mannelijk	Zeer mannelijk	Uiterst mannelijk
☐	☐	☐	☐	☐

V2. Hoe zouden mensen over het algemeen uw uiterlijk, stijl en kleding omschrijven?

Helemaal niet vrouwelijk	Een beetje vrouwelijk	Enigszins vrouwelijk	Zeer vrouwelijk	Uiterst vrouwelijk
☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal niet mannelijk	Een beetje mannelijk	Enigszins mannelijk	Zeer mannelijk	Uiterst mannelijk
☐	☐	☐	☐	☐

V3. Hoe zou u over het algemeen beschrijven hoe u loopt, praat, zit, staat en gebaart?

Helemaal niet vrouwelijk	Een beetje vrouwelijk	Enigszins vrouwelijk	Zeer vrouwelijk	Uiterst vrouwelijk
☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal niet mannelijk	Een beetje mannelijk	Enigszins mannelijk	Zeer mannelijk	Uiterst mannelijk

¹⁹⁶ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#), *Social Science Research* 110.

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

V4 Hoe denkt u dat mensen over het algemeen zouden beschrijven hoe u loopt, praat, zit, staat en gebaart?

Helemaal niet vrouwelijk	Een beetje vrouwelijk	Enigszins vrouwelijk	Zeer vrouwelijk	Uiterst vrouwelijk
☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal niet mannelijk	Een beetje mannelijk	Enigszins mannelijk	Zeer mannelijk	Uiterst mannelijk
☐	☐	☐	☐	☐

Opmerkingen

In dit voorbeeld worden unipolaire maatstaven gehanteerd voor mannelijkheid en vrouwelijkheid, waardoor ze niet als tegenpolen worden gepositioneerd. Het voorbeeld omvat zowel de dimensies uiterlijk als gedrag. Meer onderzoek is nodig om na te gaan of de volgorde van de vragen over uiterlijk en gedrag een significante invloed heeft en of deze enquêtevragen kunnen worden gecombineerd¹⁹⁷. Een nadeel van deze benadering is dat ervan uit wordt gegaan dat respondenten hun genderexpressie beleven in termen van mannelijkheid en vrouwelijkheid, wat mogelijk niet het geval is, met name niet voor agender respondenten. Het zou daarom nuttig zijn om de optie “nergens op deze schaal” toe te voegen. Een andere beperking van het voorbeeld is dat respondenten niet de mogelijkheid krijgen om “Ik weet het niet” - of “Dat zeg ik liever niet” te antwoorden, welke antwoorden belangrijk zijn vanuit ethisch oogpunt (zie punt 2.3 van deze leidraad).

¹⁹⁷ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#), *Social Science Research* 110, blz. 14.

4.3.3.2. Voorbeeld van vragen over waargenomen conformiteit¹⁹⁸

Mensen kunnen zien dat ik transgender/gendernon-conform ben, zelfs als ik het ze niet vertel.

- Altijd
- Meestal
- Soms
- Af en toe
- Nooit

Opmerkingen

Dit is een voorbeeld van een enquête specifiek voor transpersonen. De vraag peilt in welke mate de waargenomen visuele conformiteit van de respondent overeenstemt met traditionele uitingen van genderidentiteit, wat kan worden geanalyseerd in samenhang met discriminatie, geweld en intimidatie. Hoewel deze vraag alleen is gericht op transpersonen en respondenten die niet genderconform zijn, is een soortgelijke vraag mogelijk voor andere lhbtqi-respondenten. De Generations Survey, bijvoorbeeld, die zich richtte op respondenten met lhbtqi-personen, vroeg: “Hoe vaak kunnen mensen zien dat u lhb bent, zelfs als u het ze niet vertelt?” De enquête bood dezelfde antwoordopties: “altijd”, “meestal”, “soms”, “af en toe” en “nooit”¹⁹⁹. Zoals hierboven vermeld, ontbreken in de vraag ook de opties “Ik weet het niet” en “Dat zeg ik liever niet”, die vanuit ethisch oogpunt belangrijk zouden zijn om op te nemen (zie punt 2.3 van deze leidraad).

¹⁹⁸ Jaime, G., Mottet, L., Tanis, J., Harrison, J., Herman, J. en Keisling, M. (2011), [Injustice at Every Turn: A Report of the National Transgender Discrimination Survey](#), National Center for Transgender Equality and National Gay and Lesbian Task Force, Washington DC, blz. 184.

¹⁹⁹ Krueger, E. A., Lin, A., Kittle, K. R., & Meyer, I. H. (2020), [Generations — A Study of the Life and Health of LGB People in a Changing Society \(Methodology and Technical Notes, Gallup Quantitative Survey\)](#), The Williams Institute, Los Angeles.

4.4. Hoe gegevens verzamelen over geslachtskenmerken

4.4.1. Toelichting

Geslachtskenmerken “verwijzen naar de fysieke geslachtskenmerken van elke persoon, inclusief genitaliën en andere seksuele en reproductieve anatomie, chromosomen, hormonen en secundaire fysieke kenmerken die ontstaan tijdens de puberteit²⁰⁰”.

Intersekse personen of personen met een variatie in geslachtskenmerken worden geboren met geslachtskenmerken (seksuele anatomie, voortplantingsorganen, hormonale structuur en/of niveaus en/of chromosomale patronen) die niet overeenkomen met de typische maatschappelijke definitie van mannelijk of vrouwelijk. Vaak wordt de variatie in geslachtskenmerken pas op latere leeftijd vastgesteld²⁰¹.

Interseksualiteit/het hebben van andere geslachtskenmerken is een belangrijk onderdeel van de demografische status en persoonlijke medische informatie. Het kan ook een aspect van de identiteit zijn, hoewel niet alle mensen met een variatie in geslachtskenmerken zich als intersekse identificeren of zichzelf als deel van de lhbtq-gemeenschap zien²⁰².

Endosekse: “Een term die een persoon beschrijft die geboren is met geslachtskenmerken die passen bij de typische binaire noties van een mannelijk of vrouwelijk lichaam. Een endosekse persoon kan zich identificeren met elke genderidentiteit of seksuele gerichtheid²⁰³”.

Hoewel onderzoek naar intersekse personen buiten de klinische setting nog steeds schaars is, wordt er recent meer gesproken over best-practice-onderzoeksmethodologieën²⁰⁴. In de academische literatuur worden verschillende

²⁰⁰ Internationale Commissie van Juristen (2017, [De Yogyakarta-beginselen plus 10 - Aanvullende beginselen en staatsverplichtingen inzake de toepassing van het internationaal mensenrechtenrecht in relatie tot seksuele gerichtheid, genderexpressie en geslachtskenmerken ter aanvulling van de Yogyakarta-beginselen](#), blz. 6).

²⁰¹ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 139.

²⁰² National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 141.

²⁰³ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 7.

²⁰⁴ Park, A. (2016), [Reachable: Data collection methods for sexual orientation and gender identity](#), The Williams Institute, Los Angeles.

termen gebruikt om mensen met variaties in geslachtskenmerken te beschrijven. De terminologie die wordt gebruikt om deze populatie te beschrijven, wordt gevormd door de maatschappelijke opvattingen over geslacht en gender als binaire concepten, die ook grotendeels zijn overgenomen door medische professionals en beleidsmakers.

Door een vraag over geslachtskenmerken op te nemen, worden intersekse personen/personen met variaties in geslachtskenmerken zichtbaar gemaakt in de verzamelde gegevens. Het is belangrijk om het hebben van andere geslachtskenmerken niet te verwarren met het hebben van een bepaalde (gender)identiteit, en om interseksualiteit te begrijpen als een beleving. De meeste mensen met een variatie in geslachtskenmerken identificeren zich als man of vrouw, hoewel de mogelijkheid om te selecteren/zichzelf te identificeren als intersekse en/of genderdivers (zoals non-binair/genderqueer) altijd moet worden toegestaan bij het verzamelen van gegevens²⁰⁵.

Onderzoekers zouden zich ervan bewust moeten zijn dat het concept van interseksualiteit niet algemeen bekend is in de interseksepopulatie zelf, aangezien veel mensen met variaties in geslachtskenmerken vaak andere namen/diagnoses krijgen²⁰⁶, zoals androgeen-ongevoeligheidssyndroom, congenitale bijnierhyperplasie, het syndroom van Klinefelter of het syndroom van Turner²⁰⁷. Gezien de verscheidenheid aan gebruikte termen en de verscheidenheid aan kennis over terminologie, is het van groot belang om de respondenten een duidelijke en allesomvattende definitie te geven.

4.4.2. Richtsnoeren

De lidstaten worden aangemoedigd om de volgende acties te ondernemen.

- Zij zouden ten minste één vraag moeten opnemen waarmee mensen met een variatie in geslachtskenmerken zichzelf kunnen identificeren.
- Zij zouden een op zichzelf staande maatstaf moeten gebruiken om respondenten te vragen of ze intersekse zijn/een variatie in geslachtskenmerken hebben of niet (endosekse). De vraag zou niet als derde antwoordmogelijkheid moeten worden toegevoegd aan “geslacht” of “bij de geboorte toegewezen geslacht”, aangezien intersekse personen over het algemeen als vrouw of man worden toegewezen. Om respondenten in staat te stellen specifieke nationale kenmerken op te geven, zou

²⁰⁵ Jones, T., Hart, B., Carpenter, M., Ansara, G., Leonard, W., & Lucke, J. (2016), [Intersex. Stories and Statistics from Australia](#), Open Book Publishers, Cambridge.

²⁰⁶ Van Ditzhuijzen, J., & Motmans, J. (2020), [Kennis en opvattingen over intersekse: een nulmeting in Nederland en Vlaanderen](#), Rutgers en UZ Gent, Utrecht en Gent.

²⁰⁷ Randjelovic, R. et. al. (2018), [Intersex Research Study](#), UNDP, blz. 46-48.

echter moeten worden voorzien in een open vak, zoals de “blanco optie” in Duitsland²⁰⁸.

- Interseksualiteit mag niet worden verward met transseksualiteit of seksuele gerichtheid.
- Zij zouden er rekening mee moeten houden dat intersekse personen een andere genderidentiteit kunnen hebben dan die welke hun bij de geboorte is toegewezen. Sommige intersekse personen identificeren zich mogelijk als trans, maar anderen kunnen het gevoel hebben dat de term hun specifieke situatie als intersekse persoon in een overwegend endoseksuele samenleving niet goed beschrijft.
- Zij zouden een duidelijke definitie van het begrip intersekse moeten toevoegen, of van wat een variatie in geslachtskenmerken is, met voldoende voorbeelden die deel uitmaken van de overkoepelende term interseksualiteit.
- Zij zouden definities moeten ontwikkelen in nauw overleg met organisaties van transpersonen en intersekse personen van het maatschappelijk middenveld en met aandacht voor de lokale culturele terminologie.
- Naast een uitleg/definitie van het begrip zouden zij een open vervolgvraag moeten toevoegen voor personen die aangeven dat ze intersekse zijn/een variatie in geslachtskenmerken hebben. Zo kunnen respondenten in het kader van de enquête ervaringen en behoeften in verband met hun variatie beschrijven, voor zover ze daartoe bereid zijn.

4.4.3. Voorbeelden om interseksualiteit te bevragen

4.4.3.1. Kennis van — en percepties over — intersekse personen: een nulmeting in Nederland en Vlaanderen

Een definitie van intersekse geven, is belangrijk en kan de respons op enquêtes aanzienlijk beïnvloeden. Een recent voorbeeld komt uit **een representatief panelonderzoek** uit **België** en **Nederland**²⁰⁹. Aan willekeurig geselecteerde deelnemers werd op twee verschillende manieren gevraagd of ze intersekse waren, wat van invloed was op de prevalentie/zichtbaarheid van interseksualiteit in de onderzoeksresultaten. De eerste keer dat interseksualiteit in het panelonderzoek werd beoordeeld, vond plaats voordat er een definitie was gegeven, en respondenten konden de optie “intersekse

²⁰⁸ Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2022), Zensus 2022.

²⁰⁹ Van Ditzhuijzen, J., & Motmans, J. (2020), [Kennis en opvattingen over intersekse: een nulmeting in Nederland en Vlaanderen](#), Rutgers en UZ Gent, Utrecht en Gent.

persoon” aanvinken als dit van toepassing was op hen (naast andere opties). In totaal kozen negen personen voor deze optie (0,4 %). Nadat de respondenten de definitie hadden gekregen, werd aan een andere groep deelnemers gevraagd of ze een intersekse persoon waren of interseksekenmerken hadden. Toen gaven 28 personen aan dat ze zichzelf identificeerden als intersekse persoon of dat ze een interseksekenmerk hadden (1,6 %). Het lijkt daarom belangrijk om een definitie van interseksualiteit op te nemen alvorens te beoordelen of respondenten intersekse zijn of een variatie in geslachtskenmerken hebben.

Het is ook belangrijk om onderscheid te maken tussen vragen over een variatie in geslachtskenmerken van de respondent en vragen of ze een diagnose hebben gekregen die verband houdt met zo’n variatie, zoals de volgende twee voorbeelden laten zien. Tenzij het onderzoek specifiek betrekking heeft op gezondheidszorg, verdient de eerste aanpak de voorkeur.

4.4.3.2. Voorbeeld waarin wordt gevraagd of respondenten een variatie in geslachtskenmerken hebben: de lhbti-enquête II van het FRA (online)

De lhbti-enquête II van het FRA uit 2019 omvatte voor het eerst de ervaringen van intersekse personen.

De door het FRA gebruikte vraag was de volgende.

V: Sommige personen worden geboren met geslachtskenmerken (zoals seksuele anatomie, voortplantingsorganen en/of chromosomenpatronen) die niet strikt tot de categorie man of vrouw behoren of tegelijkertijd tot beide categorieën behoren. Dit wordt “intersekse” genoemd. Zou u zichzelf als intersekse omschrijven?

- Ja
- Nee

[**INFOKNOP:** *Variaties in geslachtskenmerken* kunnen zich prenataal en bij de geboorte voordoen, maar ook tijdens de kindertijd, in de puberteit of op volwassen leeftijd. Het kan zijn dat u op jonge leeftijd of later in uw leven een verandering in uw geslachtskenmerken hebt opgemerkt en dat u een chirurgische of medische behandeling hebt gehad om dit te veranderen.]

Opmerkingen

De vraag geeft een definitie voor de duidelijkheid en biedt respondenten de mogelijkheid om zichzelf te identificeren. Respondenten krijgen echter niet de kans om hun variaties in hun eigen woorden te beschrijven, en er is evenmin een

mogelijkheid om “Ik weet het niet” of “Dat zeg ik liever niet” te antwoorden (zie punt [2.3](#) van deze leidraad).

4.4.3.3. Voorbeeld met de vraag of respondenten een diagnose hebben van een variatie in geslachtskenmerken — Onderzoek naar de ervaringen met geweld van lhbtqi-personen in Vlaanderen, België

In een lopende enquête bij lhbtqi'ers over geweld in **België** wordt specifiek gevraagd naar een diagnose²¹⁰.

V: Sommige mensen worden geboren met een lichaam dat niet past binnen de normatieve definities van man en vrouw. De beleving van mensen die geboren zijn met zo'n lichaam wordt “intersekse” genoemd. Is er bij u ooit een vorm van interseksualiteit vastgesteld bij uw geboorte of later?

- Ja
- Nee
- Ik weet het niet
- Dat zeg ik liever niet

[POP-UP OPMERKING: Interseksualiteit verwijst naar de beleving van personen die geboren zijn met een lichaam dat niet past binnen de normatieve definities van mannelijk en vrouwelijk. Interseksualiteit is heel divers en heeft niet altijd te maken met uiterlijke geslachtskenmerken/geslachtsdelen. Geslachtskenmerken zijn niet alleen de geslachtsdelen (penis/vagina), maar ook chromosomen, hormonen of inwendige geslachtsorganen (baarmoeder, hormoonklieren). Voorbeelden zijn geboren worden met een vrouwenlichaam, maar met XY-chromosomen of met een penis en een baarmoeder. Misschien herkent u zichzelf in deze beschrijving, maar hebt u nog nooit van het woord interseksualiteit gehoord. Artsen en zorgverleners kunnen medische termen gebruiken zoals “pseudo-hermafrodit”, (C)AIS, Klinefelter, AGS/CAH, 17-, Alfa/5-, Beta/5-, Alfa Reductase en hypospadie, MRKH, Turner, of “stoornis/verschil in geslachtsontwikkeling (DSD)”.]

Opmerkingen

De vraag geeft een uitgebreide definitie in de pop-upopmerking, inclusief voorbeelden. Gevraagd wordt echter niet naar de zelfidentificatie van de respondent, maar naar een diagnose. Deze gemedicaliseerde benadering kan moeilijk zijn voor intersekse personen die een trauma hebben opgelopen in een medische setting. Mogelijk sluit dit ook respondenten uit die zichzelf bewust zijn geworden van hun variatie in geslachtskenmerken en geen formele diagnose hebben gekregen. De term “vrouwenlichaam” in de toelichting versterkt ook de normatieve aannamen over wat “mannelijk” en “vrouwelijk” is. Dit zou bijvoorbeeld anders geformuleerd kunnen worden als “uitwendige geslachtsorganen die als ‘vrouwelijk’ worden gezien (bv.

²¹⁰ Burgwal, A., & Motmans, J. (te verschijnen). Genoeg Enough Assez. Onderzoek naar de ervaringen met geweld van lhbtqi-personen in Vlaanderen.

schaamlippen, vulva, clitoris)”. De tekst verwijst ook naar de diagnose “pseudohermafrodit”. Hoewel deze term nog steeds wordt gebruikt in de geneeskunde, wordt “hermafrodit” beschouwd als een scheldwoord en moet dat woord daarom ofwel worden vermeden, ofwel worden geduid als een term die vaak denigrerend wordt gebruikt²¹¹. Ten slotte is “geslachtskenmerken” een meer geschikte term dan “geslachtelijke kenmerken”.

²¹¹ Meer informatie over te gebruiken en te vermijden termen is te vinden in Europees Parlement (2020), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#).

Bijlage: Verklarende woordenlijst

Agender: “Een term die personen beschrijft die zich met geen enkel gender identificeren. Deze term kan ook betrekking hebben op personen die een gebrek aan gender ervaren en personen van wie het gender neutraal is. Personen die agender zijn, hebben een scala aan seksuele gerichtheden, genderexpressies en geslachtskenmerken²¹².”

Alloseksueel/romantisch: Allooseksuele personen ervaren seksuele en romantische aantrekkingskracht en identificeren zich niet met het ace- of aro-spectrum. Allo verhoudt zich tot ace- [aseksueel] en aro- [aromantisch] spectrumidentiteiten zoals hetero zich verhoudt tot lhb+-spectrumidentiteiten. Het is belangrijk om woorden te gebruiken die belevingen gelijkstellen; anders wordt het tegenovergestelde van ace en aro “normaal”, wat stigmatiserend is²¹³.”

Aseksueel: “Een persoon die wel romantische of emotionele aantrekkingskracht ervaart, maar over het algemeen geen seksuele aantrekkingskracht. Demiseksuele en grijsseksuele/grijsaseksuele mensen hebben verschillende gradaties van seksuele aantrekkingskracht. Aseksueel kan worden gebruikt als een overkoepelende term voor demiseksueel, grijsseksueel en andere termen²¹⁴”. Aseksuele mensen kunnen zich identificeren als aromantisch, gay, lesbisch, bi, pan enz.

Aromantisch: “Een persoon die geen romantische aantrekkingskracht ervaart. Sommige aromantische mensen ervaren seksuele aantrekkingskracht, anderen niet. Aromantische mensen die seksuele aantrekkingskracht of af en toe romantische aantrekkingskracht ervaren, kunnen ook termen als gay, bi, lesbisch, hetero en queer in combinatie met aseksueel gebruiken om de richting van hun aantrekkingskracht te beschrijven²¹⁵.”

Biseksueel (bi+): “Bi is een overkoepelende term die wordt gebruikt om een romantische en/of seksuele gerichtheid voor meer dan één gender te beschrijven. Bi-personen kunnen zichzelf omschrijven met een of meer zeer uiteenlopende termen, waaronder, maar niet uitsluitend, biseksueel, pan, queer, en een aantal andere niet-monoseksuele en niet-monoromantische identiteiten²¹⁶.”

²¹² IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 5.

²¹³ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

²¹⁴ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 2.

²¹⁵ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

²¹⁶ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

Cisgender: “Een persoon van wie de huidige genderidentiteit overeenkomt met het geslacht dat bij de geboorte is toegewezen²¹⁷.”

Endosekse: “Een term voor een persoon die is geboren met geslachtskenmerken die passen bij de typische binaire noties van een mannelijk of vrouwelijk lichaam. Endosekse personen kunnen zich identificeren met elke genderidentiteit of seksuele gerichtheid²¹⁸”. Zie ook **intersekse**.

Gay “verwijst naar een persoon die zich seksueel en/of emotioneel aangetrokken voelt tot mensen van hetzelfde gender. Deze term verwijst vaak naar mannen, maar andere mensen die zich aangetrokken voelen tot hetzelfde gender of meerdere genders kunnen zichzelf ook definiëren als gay²¹⁹”.

Gender is “een multidimensionaal begrip dat een verband legt tussen genderidentiteit (een kernelement van iemands individuele zelfbesef), genderexpressie en sociale en culturele verwachtingen over status, kenmerken en gedrag die worden geassocieerd met geslachtskenmerken²²⁰”. “Gender verwijst traditioneel naar een sociaal en cultureel construct van man- of vrouwzijn. Sommige mensen identificeren zich echter niet binnen het binaire man-/vrouwgender. Gender bestaat onafhankelijk van het geslacht, en het gender van een individu komt niet altijd overeen met het bij de geboorte toegewezen geslacht²²¹.”

Genderdiversiteit verwijst naar de inherente diversiteit van mogelijke genderervaringen, die derhalve breder zijn dan cisgender of transgender. Genderdiversiteit is een overkoepelende term voor veel mogelijke genderidentificaties, bijvoorbeeld genderfluïde, gendervrij, agender, bigender, enz.²²².

Genderexpressie verwijst naar “de wijze waarop personen uiting geven aan hun gender via hun fysieke verschijning — inclusief kleding, kapsel, accessoires, cosmetica — en gedragingen, spraak, gedragspatronen, namen en persoonlijke voornaamwoorden, waarbij zij opgemerkt dat genderexpressie al dan niet in overeenstemming kan zijn met iemands genderidentiteit²²³”. “Genderexpressie wordt onderscheiden van

²¹⁷ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 4.

²¹⁸ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 7.

²¹⁹ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

²²⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 4.

²²¹ TGEU (2016), [Verklarende woordenlijst](#).

²²² Zie bijvoorbeeld de verdeling van genderidentiteiten in [de lhbti-enquête II](#), FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#), Publicatiebureau, Luxemburg.

²²³ Internationale Commissie van Juristen (2017), [De Yogyakarta-beginselen plus 10 - Aanvullende beginselen en staatsverplichtingen inzake de toepassing van het internationaal mensenrechtenrecht in relatie tot seksuele gerichtheid, genderexpressie en geslachtskenmerken ter aanvulling van de Yogyakarta-beginselen](#), blz. 6).

genderidentiteit, omdat zowel cisgender als transgender mannen bijvoorbeeld genderstereotiep masculien gedrag en genderstereotypemasculiene expressies kunnen vertonen, of niet. Hoewel er variaties zijn in de manier waarop genderexpressie (vaak omschreven als de mate van vrouwelijkheid en mannelijkheid) wordt gedefinieerd en uitgedrukt, zowel tussen culturele groepen als in de tijd, is de kern van het dominante geloofssysteem inzake genderexpressie de verwachting dat personen die bij de geboorte in de categorie “vrouw” worden ingedeeld, een “vrouwelijke” genderexpressie moeten hebben, en personen die bij de geboorte in de categorie “man” worden ingedeeld een “mannelijke” genderexpressie²²⁴.”

Genderfluïde: “Een persoon die zich niet identificeert met één vast gender of een fluïde of onvaste genderidentiteit heeft²²⁵.”

Genderidentiteit verwijst naar “de diepgevoelde interne en individuele beleving van gender van iedere persoon, die al dan niet overeenkomt met het bij de geboorte toegewezen geslacht, met inbegrip van het persoonlijk aanvoelen van het lichaam (dat, indien vrij gekozen, een wijziging van het uiterlijk of de functie van het lichaam kan inhouden door medische, chirurgische of andere middelen) en andere uitingen van gender, met inbegrip van kledij, spraak en gedragingen²²⁶”.

Genderqueer: “Een persoon die zich identificeert als man of vrouw, of als een combinatie van genders²²⁷.”

Gendernon-conform: een brede term die verwijst naar mensen die zich niet gedragen volgens de traditionele verwachtingen van hun gender of van wie de genderexpressie niet helemaal in een bepaalde categorie past. Hoewel velen zich ook identificeren als transgender, geldt dit niet voor alle gendernon-conforme personen²²⁸.”

Heteroseksueel, hetero: “Een persoon wiens romantische, emotionele en/of fysieke aantrekkingskracht uitgaat naar mensen van een ander gender²²⁹.”

Homoseksueel: “Een persoon die zich seksueel en/of emotioneel aangetrokken voelt tot mensen van hetzelfde, meestal binaire, gender. Aanbevolen wordt om de termen lesbisch en gay te gebruiken in plaats van ‘homoseksueel’. De termen lesbisch en gay

²²⁴ West C, Zimmerman DH. (1987), [Doing Gender](#). *Gender and Society* 1(2), blz. 125-151.

²²⁵ Human Rights Campaign (2022), [Glossarium](#).

²²⁶ Internationale Commissie van Juristen (2007), [Beginselen van Yogyakarta: beginselen inzake de toepassing van internationale mensenrechtenwetgeving met betrekking tot seksuele gerichtheid en genderidentiteit](#), blz. 8.

²²⁷ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 5.

²²⁸ Human Rights Campaign (2022), [Glossarium](#).

²²⁹ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 2.

worden als neutraal en positief beschouwd, en de nadruk ligt bij deze termen op de identiteit in plaats van op seksualisering of pathologie²³⁰.”

Intersekse: “Intersekse personen worden geboren met geslachtskenmerken (seksuele anatomie, voortplantingsorganen, hormonale structuur en/of niveaus en/of chromosomale patronen) die niet passen bij de typische definitie van man of vrouw. De term interseksualiteit is een overkoepelende term voor het spectrum van variaties in geslachtskenmerken die van nature voorkomen binnen de menselijke soort. De term interseksualiteit erkent het feit dat geslacht fysiek gezien een spectrum is en dat er personen zijn met andere variaties in geslachtskenmerken dan mannelijk of vrouwelijk²³¹.”

Wettelijke gendererkenning: “Een proces waarbij het gender van een trans- en/of intersekse persoon wettelijk wordt erkend, of het afronden van dit proces²³².”

Lesbisch: Verwijst naar een vrouw met een romantische en/of seksuele gerichtheid op vrouwen. Sommige non-binaire mensen kunnen zich ook identificeren met deze term²³³.

Lhbtqi: Acroniem voor lesbisch/gay (homoseksueel)/biseksueel/trans/intersekse en queer/questioning. Andere populaire varianten voegen de letter A toe, waarbij de A staat voor asexueel, aromantisch of agender en “+”. Het toevoegen van de “+” wordt over het algemeen beschouwd als inclusiever en omvat ook andere realiteiten/identiteiten, zoals (maar niet alleen) asexueel, panseksueel, gendernon-conform²³⁴.

Non-binair: “Een bijvoeglijk naamwoord dat mensen beschrijft wiens genderidentiteit buiten de binaire opdeling man-vrouw valt. Non-binair is een overkoepelende term die een grote verscheidenheid aan genderervaringen omvat, waaronder mensen met een specifieke genderidentiteit anders dan man of vrouw, mensen die zich identificeren als twee of meer genders (bigender of pan/polygender) en mensen die zich met geen enkel gender identificeren (agender)²³⁵”. Sommige non-binaire mensen geven de voorkeur aan een genderneutrale naam of voornaamwoorden zoals hen/hun in plaats van hij/zij of zij/het (zie persoonlijke voornaamwoorden).

²³⁰ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

²³¹ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#). Dit is een verkorte versie van de definitie die is ontwikkeld door de interseksegemeenschap en OII Europe. Zie Dan Christian Ghattas (2015), [Standing up for the Human Rights of Intersex People — How Can You Help?](#), *OII Europe and ILGA Europe*, Brussel, blz. 9.

²³² ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

²³³ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

²³⁴ Overgenomen van het Europees Parlement (2020), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#), blz. 11. In deze leidraad wordt het acroniem “lhbtqi” gebruikt om aan te sluiten bij de terminologie die wordt gebruikt in de [Strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025](#).

²³⁵ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 5.

Pansexueel: “Wanneer iemand zich emotioneel en/of seksueel aangetrokken voelt tot mensen ongeacht hun gender²³⁶.”

Persoonlijke voornaamwoorden: “Persoonlijke voornaamwoorden zijn woorden die we gebruiken om over onszelf (“ik”), tegen iemand (“jij”) of over andere mensen (“zij”, “hij”, “zij”, enz.) te praten. In het Nederlands zijn “hij” en “zij” gendergebonden voornaamwoorden, terwijl het enkelvoudige gebruik van “hen” genderneutraal is. In andere talen, zoals het Arabisch en Koreaans, kunnen voornaamwoorden voor de tweede persoon (“jij”) en voor de eerste persoon (“ik”) ook genderspecifiek zijn. Sommige talen vereisen geen genderaanduiding voor voornaamwoorden of hebben een genderneutrale optie, waaronder het Japans, Swahili, Zweeds en Turks. Zweden heeft het genderneutrale voornaamwoord ‘hen’ toegevoegd aan hun taal als aanvulling op “han” (hij) en “hon” (zij). Andere talen geven gender helemaal niet aan, waaronder het Armeens, Fins, Hongaars, Perzisch en Yoruba²³⁷”

Queer: “Van oudsher een negatieve term, is queer door sommige mensen weer opgeëist, en wordt het nu beschouwd als inclusief voor een breed scala aan verschillende seksuele gerichtheden, genderidentiteiten en -expressies. Deze term kan worden gebruikt als overkoepelende term voor personen met diverse SOGIESC of als alternatief voor de uitdrukking “personen met diverse SOGIESC” of het acroniem lhbt. “Queer” wordt gebruikt door veel mensen die vinden dat ze niet voldoen aan de economische, sociale en politieke normen van een bepaalde samenleving op basis van hun seksuele gerichtheid, genderidentiteit en genderexpressie²³⁸.” “Afhankelijk van de context kunnen sommige mensen de term echter nog steeds beledigend vinden²³⁹.”

Geslacht is “een multidimensionaal concept gebaseerd op een cluster van anatomische en fysiologische kenmerken (**geslachtskenmerken**), waaronder uitwendige genitaliën, secundaire geslachtskenmerken, geslachtsklieren, chromosomen en hormonen. Het is meestal vrouwelijk of mannelijk en wordt vaak bij de geboorte bepaald op basis van de uitwendige genitaliën²⁴⁰”.

Bij de geboorte toegewezen geslacht: “Het geslacht dat aan een persoon wordt toegewezen bij de geboorte, meestal gebaseerd op de uiterlijke anatomie van het kind [...]”. De termen “Assigned Female At Birth” (AFAB) en “Assigned Male At Birth” (AMAB) verwijzen naar mensen met typische mannelijke of vrouwelijke geslachtskenmerken, ongeacht hun genderidentiteit of genderexpressie. De uitdrukking “coercively assigned

²³⁶ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

²³⁷ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 5.

²³⁸ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 2.

²³⁹ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

²⁴⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 3.

female [mannelijk] at birth” (CAFAB en CAMAB) verwijst naar intersekse personen die een binair geslacht toegewezen hebben gekregen, vaak na operaties waar ze zelf niet mee ingestemd hebben²⁴¹.”

Geslachtskenmerken “verwijzen naar de fysieke geslachtskenmerken van elke persoon, inclusief genitaliën en andere seksuele en reproductieve anatomie, chromosomen, hormonen en secundaire fysieke kenmerken die ontstaan tijdens de puberteit²⁴²”. Mensen met een variatie in geslachtskenmerken die buiten het normatieve begrip van genderspecifieke lichamen vallen, worden vaak intersekse genoemd.

Seksuele gerichtheid: verwijst naar “de mate waarin personen zich seksueel of romantisch aangetrokken voelen (of niet) tot een andere persoon²⁴³. Dit omvat emotionele, affectieve en seksuele aantrekking tot en intieme en seksuele relaties met personen van een ander gender, van hetzelfde gender of van meer dan één gender²⁴⁴”. De drie aspecten die het meest worden gemeten bij het identificeren van seksuele gerichtheid zijn seksuele aantrekkingskracht, seksueel gedrag en seksuele identiteit²⁴⁵.

SOGIESC: “Een Engelstalig acroniem dat staat voor “sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics” (seksuele gerichtheid, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken)²⁴⁶.”

Trans/transgender: “Een overkoepelende term voor personen van wie het gender niet hetzelfde is als, of niet goed past bij, het geslacht dat bij geboorte is toegewezen. Transpersonen kunnen naar zichzelf verwijzen met een of meer van de meest uiteenlopende termen, waaronder (maar niet alleen) transgender, transseksueel, genderqueer (GQ), genderfluïde, non-binair, gendervariant, crossdresser/travestie, genderloos, agender, non-gender, derde geslacht, bigender, transman, transvrouw, transmannelijk, transvrouwelijk en neutrois²⁴⁷.”

Variaties in geslachtskenmerken verwijzen naar “geslachtskenmerken (seksuele anatomie, voortplantingsorganen, hormonale structuur en/of niveaus en/of

²⁴¹ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 7.

²⁴² Internationale Commissie van Juristen (2017), [De Yogyakarta-beginselen plus 10 - Aanvullende beginselen en staatsverplichtingen inzake de toepassing van het internationaal mensenrechtenrecht in relatie tot seksuele gerichtheid, genderexpressie en geslachtskenmerken ter aanvulling van de Yogyakarta-beginselen](#), blz. 6).

²⁴³ Europees Parlement (2020), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#), blz. 12.

²⁴⁴ Internationale Commissie van Juristen (2007), [Beginselen van Yogyakarta: beginselen inzake de toepassing van internationale mensenrechtenwetgeving met betrekking tot seksuele gerichtheid en genderidentiteit](#), blz. 8.

²⁴⁵ Overgenomen van National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, blz. 5.

²⁴⁶ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 1.

²⁴⁷ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#).

chromosomale patronen) die niet passen bij de typische definitie van man of vrouw. De term interseksualiteit is een overkoepelende term voor het spectrum van variaties in geslachtskenmerken die van nature voorkomen binnen de menselijke soort²⁴⁸.” “Sommige variaties kunnen al voor of bij de geboorte zichtbaar zijn, terwijl andere pas na de puberteit of later zichtbaar worden of helemaal niet fysiek zichtbaar zijn. Er zijn meer dan veertig intersekse variaties. Deskundigen schatten dat tussen 0,5 % en 1,7 % van de bevolking wordt geboren met intersekse kenmerken²⁴⁹.”

²⁴⁸ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#).

²⁴⁹ IOM VN Migratie (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, blz. 7.